

27—28 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 27 maj	Sid.
Svar på fråga av herr Bengtson ang. bättre arbetsmöjligheter för svenska forskare i immunologi, m. m.	5
Investeringsfonder för konjunkturutjämning	6
Riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.	17
Ökad intagningskapacitet vid handelshögskolan i Göteborg	56
Anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.	58
Vissa anslag till arkiv, bibliotek, museer, m. m.:	
Underhåll och ökande av Nationalmuseets samlingar, m. m.	61
Återbesättande av en professur i målning vid konsthögskolan, m. m.	64
Stipendier vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan	65
Stipendier åt tonsättare	66
Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg	67
Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter	68
Statens lånefond för universitetsstudier	86
Omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området	87
Språkundervisningen i gren 8 c på enhetsskolans högstadium	91
Ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöks-gymnasium	92
Om anslag till Sveriges elevers centralorganisation	93
Ersättning vid förluster å enskild egendom till följd av myndighets åtgärder i anledning av atomolycka	95
Statstjänstemännens löner, m. m.	97
Om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen ..	100

Lördagen den 28 maj		Sid.
Svar på interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, ang. kronans jämställhet med andra jordägare i vissa hänseenden		107
Statsregleringen för budgetåret 1960/61		110
Anföranden i anledning av vårsessionens avslutning		113

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 27 maj

Statsutskottets memorial nr 147, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lokaliseringen av försvarets fabriksstyrelse	6
Bevillningsutskottets betänkande nr 66, ang. ändring i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning	6
— memorial nr 67, ang. gemensam votering i fråga om viss restitution av energiskatt på bränsle	16
— nr 68, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.	16
— nr 69, ang. uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden	16
— nr 70, ang. gemensam votering i fråga om beräkning av bevillningarna, m. m.	16
— nr 71, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt	16
Första lagutskottets utlåtande nr 38, ang. ändrad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.	17
Jordbruksutskottets memorial nr 35, ang. gemensam votering i fråga om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader	17
Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.	17
— nr 2, ang. anslag till handelshögskolan i Göteborg	56
Statsutskottets utlåtande nr 129, ang. anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.	58
— nr 130, ang. inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m.	60
— nr 131, ang. anslag till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m.	60
— nr 132, ang. utbildningen av lärare på det husliga området m. m.	87
— nr 133, ang. vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.	91
— nr 134, om anslag till Sveriges elevers centralorganisation	93
— nr 135, ang. livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken	94

	Sid.
Första lagutskottets utlåtande nr 34, ang. straff för varusmuggling, m. m.	94
— nr 35, ang. ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag)	94
Andra lagutskottets utlåtande nr 45, ang. skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.	95
Jordbruksutskottets utlåtande nr 30, ang. anslag till Understöd åt lanthushållningsseminariet å Rimforsa	97
— memorial nr 33, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden	97
Statsutskottets utlåtande nr 143, ang. statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m.	97
— nr 144, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	100
— nr 145, ang. skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet m. m., i vad propositionen avser bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m.	100
Bankoutskottets utlåtande nr 25, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	100
— memorial nr 27, ang. särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän	100
Första lagutskottets utlåtande nr 36, ang. ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt ...	100
— memorial nr 37, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden	100
Andra lagutskottets utlåtande nr 47, om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.	100
— nr 48, om viss ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna	101
— memorial nr 49, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	102
Bankoutskottets memorial nr 28, ang. uppskov med behandlingen av visst till bankoutskottet hänvisat ärende	102
— utlåtande nr 29, om pension åt fru Emy Lovisa Lindqvist ...	102
— nr 30, om engångsunderstöd åt f. d. städerskan vid riksdagshuset Judit Olsson	102
— nr 31, om underlättande av radio- och TV-sändningar från riksdagsdebatterna	102
Tredje lagutskottets memorial nr 29, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.	102

Lördagen den 28 maj

Gemensamma omröstningar:

ang. bidrag till hushållningssällskapens omkostnader	103
ang. viss restitution av energiskatt på bränsle	103
ang. beräkning av bevilningarna, såvitt avsåge inkomstiteln »Allmän varuskatt»	104
ang. ersättning till företagare för redovisning av allmän varuskatt	105

	Sid.
Bevillningsutskottets memorial nr 72, ang. sammanjämkning beträffande förslag till förordning angående ändring i förordningen om investeringsfonder för konjunkturutjämning	109
Bankoutskottets memorial nr 33, ang. sammanjämkning beträffande lagförslag om fortsatt giltighet av lagen angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.	109
Andra lagutskottets memorial nr 51, ang. sammanjämkning beträffande förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m.	109
Statsutskottets memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen	110
— nr 148, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	110
— nr 149, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60	110
Bankoutskottets utlåtande nr 32, ang. utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter	110
Statsutskottets memorial nr 150, ang. statsregleringen för budgetåret 1960/61	110

Fredagen den 27 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Justerades protokollen för den 20 in-
nevarande månad.

Ang. bättre arbetsmöjligheter för svenska forskare i immunologi m. m.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Bengtson* till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framställt följande fråga: »Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att skapa bättre arbetsmöjligheter för svenska forskare i immunologi och övrig för kampen mot cancersjukdomarna betydelsefull forskning?»

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Torsten Bengtson har frågat, om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att skapa bättre arbetsmöjligheter för svenska forskare i immunologi och övrig för kampen mot cancersjukdomarna betydelsefull forskning.

Härpå vill jag svara följande.

Den för bl. a. cancerforskningen betydelsefulla immunologien är en relativt ung vetenskapsgren inom medicinen. Den har vuxit fram ur bakteriologien och kan sägas vara en hjälpvetenskap till de mikrobiologiska vetenskaperna, vilka såväl statsmakterna som andra organ stödjer i olika former på i princip samma sätt som beträffande övriga grenar av medicinsk forskning. Det torde vara obehövt att jag här särskilt uppehåller mig vid cancerforskningens resurser. Få områden av vetenskaplig forskning röner ett så påtagligt

stöd som just de skilda grenar av naturvetenskap och medicin, vilka är inriktade på forskning i cancerbekämpande syfte.

Vad speciellt gäller den i dagspressen aktualiserade forskningsfråga, som jag förmodar har gett direkt anledning till herr Bengtsons fråga, vill jag i detta sammanhang kort och gott konstatera, att inga anslagsäskanden hittills förelagts regeringen från universitetsmyndigheterna i syfte att skapa bättre arbetsmöjligheter just för det forskningsprojekt, som här torde äsyftas. Om den ifrågavarande forskningen visar sig livskraftig, är jag emellertid övertygad om att den kommer att på olika sätt beredas de förbättrade resurser som en närmare prövning av frågan kan motivera.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Det finns flera anledningar för mig att tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga om forskningen i immunologi.

Jag tackar i första hand för den positiva inställning som statsrådet har givit uttryck för, när han i slutet av sitt svar säger: »Om den ifrågavarande forskningen visar sig livskraftig, är jag emellertid övertygad om att den kommer att på olika sätt beredas de förbättrade resurser som en närmare prövning av frågan kan motivera.»

Det framgår också av svaret att de tidningsuppgifter i den här frågan, som införts i två ledande stockholmstidningar, tydligen är ganska ovederhäftiga, eftersom enligt statsrådets svar inga anslagsäskanden hittills förelagts regeringen från universitetsmyndigheterna. Det var dock inte så underligt, om man ville framställa en sådan fråga som den jag riktat till statsrådet, för att söka få till stånd en rättelse, då det i en av dessa

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

tidningar förekommer en sådan uppse-
 endeväckande rubrik som »Ointresserat
 statsråd» och tidningen säger sig ha
 »tidigare vänt sig till den som ytterst
 bär ansvaret för forskningens bedrivande
 i vårt land, chefen för ecklesiastik-
 departementet». Det heter vidare i halv-
 fet stil: »Statsrådet Ragnar Edenman
 har vid upprepade framställningar sva-
 rat att han varken har tid eller intresse
 att diskutera Björklunds svårigheter.»
 På ett annat ställe i artikeln meddelar
 tidningen: »Sedan tre år tillbaka har
 styrelsen för statsbakteriologen årligen
 för statsmakten (i detta fall inrikes-
 departementet) framhållit behovet av
 ett speciellt immunologiskt laboratorium.
 Men ingenting har blivit gjort.»

Jag är tacksam för att det har klar-
 lagts att några framställningar ännu
 inte har gjorts, och jag finner det ganska
 anmärkningsvärt att pressen kan sprida
 så vilseledande uppgifter som tydligen
 skett i detta fall när det gäller de båda
 tidningarna.

Jag har inte velat framställa min fråga
 just angående det aktuella fallet, eftersom
 jag anser att detta hade varit ett felaktigt
 förfarande, och jag har endast nämnt
 fallet Björklund i de citat jag här har
 gjort. Enligt min uppfattning bör en
 fråga inte framställas här i riksdagen
 om en sak som är föremål för riksdagens
 behandling, och eftersom en motion
 beträffande det aktuella fallet har remitte-
 rats till statsutskottet, har jag låtit
 min fråga gälla endast de principiella
 riktlinjerna. Enligt min mening var det
 angeläget att de felaktiga uppgifter, som
 spritts av de nämnda tidningarna, har
 kunnat tillrättaläggas.

Jag vill till sist säga, att det betydelsefullaste av allt är att unga, lovande
 svenska forskare får möjlighet att stanna
 i vårt land och bedriva sitt vetenskapliga
 arbete i all den utsträckning våra ekonomiska
 resurser ger möjlighet till. Det är i den förhoppningen jag
 ännu en gång ber att få tacka statsrådet
 för svaret.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och bordlades ånyo stats-
 utskottets memorial nr 146.

Föredrogs statsutskottets memorial nr
 147, i anledning av kamrarnas skiljak-
 tiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts
 proposition med förslag i fråga om loka-
 liseringen av vissa statliga institutioner
 m. m.

Beträffande detta memorial hade ut-
 skottet hemställt, att detsamma måtte fö-
 retagas till avgörande efter allenast en
 bordläggning

På gjord proposition bifölls denna
 hemställan.

Härefter beslöts på gjord proposition,
 att förevarande memorial skulle läggas
 till handlingarna.

Föredrogs och bordlades ånyo stats-
 utskottets memorial nr 148—150.

**Ang. investeringsfonder för konjunktur-
 utjämning**

Föredrogs bevillningsutskottets betän-
 kande nr 66, i anledning av Kungl.
 Maj:ts proposition med förslag till för-
 ordning angående ändring i förordning-
 en den 27 maj 1955 (nr 256) om in-
 vesteringsfonder för konjunkturutjä-
 mning jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 22 april 1960 dagtecknad, till
 bevillningsutskottet hänvisad proposi-
 tion, nr 157, hade Kungl. Maj:t föreslagit
 riksdagen att antaga vid propositionen
 fogat förslag till förordning angående
 ändring i förordningen den 27 maj 1955
 (nr 256) om investeringsfonder för kon-
 junkturutjämning.

I propositionen hade — i syfte att
 dämpa investeringarna under det nu på-
 gående konjunkturuppsvinget — föresla-
 gits, att företagen skulle erbjudas ett
 extra avdrag vid taxeringen, om de före
 den 1 november 1960 gjorde inbetalning-
 ar i riksbanken motsvarande hela av-
 sättningen till en blivande investerings-

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

fond för rörelse. Medlen skulle i sin helhet inestå till slutet av 1961. Samtidigt hade föreslagits, att den inbetalning till riksbanken, som eljest utgjorde en försättning för att avsättning till investeringsfond skulle medföra rätt till avdrag vid taxeringen, skulle höjas från fyrtio till femtio procent av fondavsättningen. Avsikten härmed vore, att sådan avsättning icke skulle medföra en i högkonjunkturlägen olämplig ökning av företagens likviditet.

Till utskottet hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 691, av herrar *Boheman* och *Birke*, samt II: 851, av herrar *Magnusson* i Borås och *Gustafson* i Göteborg, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå det i proposition nr 157 framlagda förslaget om höjning av den kvotdel, som vid avsättning till investeringsfond för rörelse skulle inbetalas till riksbanken, från 40 till 50 procent och sålunda besluta, att 3, 5, 10, 16 och 22 §§ förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning ävensom anvisningarna till 3 § samma förordning skulle bibehålla sin nuvarande lydelse samt att 18 § skulle erhålla i motionerna angiven lydelse.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 157 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas — måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 691, av herrar *Boheman* och *Birke*, samt II: 851, av herrar *Magnusson* i Borås och *Gustafson* i Göteborg, antaga i betänkandet infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

Därjämte hade utskottet hemställt, att förevarande betänkande måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservation hade avgivits av herrar *John Ericsson*, *Snygg* och *Jansson*, frö-

ken *Ranmark* samt herrar *Tage Johansson*, *Sundström*, *Brandt* i Aspabruk, *Engkvist*, *Asp* och *Kristenson* i Göteborg, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 157 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 691, av herrar *Boheman* och *Birke*, samt II: 851, av herrar *Magnusson* i Borås och *Gustafson* i Göteborg, — måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning med den ändring av ikraftträdandebestämmelserna som framginge av reservationen.

Den av reservanterna föreslagna ändringen av ikraftträdandebestämmelserna avsåg, att det lägre procenttalet, 40 procent, skulle tillämpas i sådana fall, då inbetalning i riksbanken gjorts före den 1 maj 1960.

På gjord proposition beslöt kammaren, att förevarande ärende skulle nu företagas till avgörande.

Herr **ERICSSON, JOHN.** (s):

Herr talman! Föreliggande proposition angående investeringsfonder är väl ett uttryck för att statsmakterna numera inte bara beaktar rent fiskala synpunkter när det gäller beskattningens utformning utan också önskar påverka konjunkturpolitiken. Man kan väl säga att sedan 1955 har statsmakterna mera målmedvetet gått in för att via skattelagstiftningens utformning påverka investeringarna.

Före 1955 var det väl så att företagen var rätt skeptiska i fråga om avsättning till konjunkturutjämningsfonder eller investeringsfonder, men sedan dess har tydligen den skatteexpertis som står till näringslivets förfogande mera målmedvetet än tidigare rekommenderat företagen att utnyttja de möjligheter som står till buds i och med lagstiftningen om in-

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

vesteringsfonder. Vi kan se det genom att studera de uppgifter som finns i Kungl. Maj:ts proposition nr 157, av vilka framgår att dessa avsättningar till och med 1958 års taxering uppgick till 925 miljoner kronor. Det var alltså högst betydande belopp som avsattes till investeringsfonder. Som bekant hade vi en nedgång i konjunkturen, som började för ett par år sedan, och den medförde att investeringsfonderna blev disponibla för företagen, som väl vid det här laget har använt storparten av de tidigare insatta medlen.

Den proposition som nu föreligger avser dels en ändring i den mera permanenta författningen om investeringsfonder, dels förslag om att ytterligare söka genom ytterligare förmåner uppmuntra företag till avsättning av medel. Vid utskottsbehandlingen har alla varit överens om att man skulle acceptera vad som erbjudits i fråga om förmåner för bolag och ekonomiska föreningar, men beträffande ändringen i den redan gällande lagstiftningen har delade meningar uppstått. Det är så nu att företag kan avsätta 40 procent av vinsten före skatt till investeringsfond. Av detta belopp skall 40 procent insättas på riksbanken, och det beloppet betalar banken ingen ränta på. Nu föreslås i propositionen att regeln skulle bli den, att 50 procent skulle sättas in i stället för 40.

Det har väckts motioner, i vilka det sägs att 40 procent får räcka, ty om mer än 40 procent skall sättas in på riksbanken, kan intresset för avsättning till investeringsfond trubbas av. Motionärerna hänvisar till att när dessa fonder inrättades var skattesatsen för aktiebolagen upp emot 60 procent, och då framstod 40 procent såsom ett mycket blygsamt belopp, eftersom alternativet till fondavsättningen var att betala 60 procent i skatt. Nu har statsskatten reducerats så att vi kan säga att aktiebolagen betalar 47 à 48 procent i skatt. Regeringen säger nu att om skattesatsen är 47 procent och procentsatsen för insättning på riksbanken bara är 40, så innebär ju faktiskt avsättningen till investeringsfonden att företagens likviditet ökas.

Vad finansministern föreslagit som en nyhet i den här propositionen, d. v. s. att företagen skall sätta in pengar på investeringsfond redan i år och få särskilda favörer, motiveras ju utslutande av att man vill söka förmå företagen att avstå från investeringar nu. Detta är hela motivet för att man skall ge ytterligare förmåner. Då tycker jag för min del — och med mig de reservanter som är antecknade vid bevillningsutskottets betänkande nr 66 — att det är logiskt resonerat, att man skall binda större belopp i riksbanken, när man ger de här förmånerna. Den motiveringen har inte utskottsmajoriteten accepterat, utan den vill att man skall ta de nyheter som finansministern föreslår med undantag av höjningen från 40 till 50 procent.

Nu är det ju så, att en sådan här avsättning till investeringsfond ger företagen mycket betydande förmåner ur skattesynpunkt. Vi har ingenting emot det i och för sig. Hela uppläggningsen går ju ut på att skapa en buffert mot sämre konjunkturer, och man kan väl konstatera att vad som hänt under fjolåret stämmer väl överens med investeringsfondernas syfte. De har fyllt sin funktion, och det är klart att alla är intresserade av att fondavsättningarna skall fortsätta, i synnerhet nu när vi har mycket goda konjunkturer. Men det är likaledes ett intresse att vi försöker påverka företagen att uppskjuta sina investeringar. Detta önskemål skulle motverkas, om vi skulle ha kvar de gamla bestämmelserna med 40 procent avsättning, och det är därför som reservanterna yrkar att Kungl. Maj:ts proposition skall oförändrad godkännas av riksdagen.

Nu kan man till nöds förstå, att representanterna för högern och folkpartiet intar den ståndpunkt de intar, men man har svårare att förstå hur centerpartiets representanter i utskottet kunnat hamna på majoritetslinjen. Det kan inte gärna vara småföretagarna som är berörda. Det kan knappast vara fråga om ekonomiska föreningar. Jag har frågat, vad ekonomiska föreningar avsatt till investeringsfond, och fått beskedet att det inte föreligger någon redovisning över fördel-

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

ningen mellan aktiebolag och ekonomiska föreningar, men jag misstänker att de ekonomiska föreningarna är mycket sparsamt företrädna när det gäller dessa investeringsfonder och att det framför allt är aktiebolagen som gjort avsättningar. Därför är det förvånande, att centerpartiets representanter i utskottet anslutit sig till dem som menar, att vi inte kan öka avsättningen från 40 till 50 procent. Det är väl dock så att det är angeläget att motverka de inflationistiska tendenser som dyker upp, och vi vet att de största farorna för inflation finns på investeringsområdet.

Det är därför som vi från vårt håll kommit till den bestämda slutsatsen, att om man skall motivera ytterligare förändringar i skattehänseende på det sätt som regeringen har föreslagit, är det nödvändigt att man också justerar de gamla bestämmelserna så att insatserna i riksbanken ökas från 40 till 50 procent. Det är innebörden av den reservation, som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 66.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Den betydelsefulla proposition, som ligger till grund för detta bevillningsutskottets betänkande är, kan man säga, uppdelad i två avsnitt. Dels gäller det en viss temporär ändring — eller kanske riktigare sagt komplettering — av lagen om konjunkturinvesteringsfonder, dels gäller det en permanent ändring av lagstiftningen. I fråga om den temporära ändringen råder det, som herr John Ericsson sade, inga delade meningar i utskottet. Däremot har meningarna gått isär beträffande den föreslagna ändringen av de permanenta bestämmelserna. Det gäller ju här, såsom redan har påpekats, en höjning av insättningskvoten i riksbanken från 40 till 50 procent.

Nu kan man fråga sig, varför vi haft olika uppfattningar på denna punkt. Jag vill då först gärna deklarerat, att vi alla i utskottet är ense om angelägenheten

av att man använder detta institut, denna möjlighet för företagen att göra sådana avsättningar på vissa villkor, så att man på den vägen begränsar eller dämpar nuvarande högkonjunktur. I fråga om målsättningen är vi alltså ense. Däremot är vi inte ense i frågan, om man kan nå målet på den väg som regeringen och finansministern här har föreslagit, nämligen genom att höja kvoten från 40 till 50 procent. Det här är givetvis en avvägningsfråga, men vi har kommit fram till den uppfattningen, att, om man följer Kungl. Maj:t, kommer man i praktiken att motverka det enligt vår mening riktiga syfte som finansministern har angivit, och det är ju inte avsikten med denna proposition.

För att kanske något ytterligare orientera kammarens ledamöter i frågan vill jag erinra om att den här lagstiftningen kom till 1955. Den gången rådde här, liksom under förarbetena till lagstiftningen, full enighet om att insättningen borde understiga den eljest utgående inkomstskatten för att, som det hette, stimulera företagen till fondavsättningar. Såsom jag redan har antytt är det enligt utskottsmajoritetens åsikt angeläget, att under rådande högkonjunktur en betydande ökning av fonderna kommer till stånd, men vi vill gärna hålla i minnet de förutsättningar, under vilka lagstiftningen kom till och vilka jag redan antytt. När 40-procentregeln infördes, var ju förutsättningen den, att den statliga inkomstskatten skulle vara för bolagen 40 procent och för ekonomiska föreningar 32 procent. Emellertid höjdes genom beslut av riksdagen, som kammarens ledamöter kommer ihåg, redan samma år den statliga skatten för aktiebolagen till 50 procent och för ekonomiska föreningar till 40 procent. Nu inträffade emellertid det intressanta och märkliga, att någon motsvarande höjning av kvotandelen icke vidtogs, och det har heller icke blivit bestritt i herr John Ericssons anförande. De under åren 1955—1959 gjorda avsättningarna har således, som vi påpekat, skett under avsevärt gynnsammare förhållanden än de ursprungligen avsedda. Och i själva verket — och

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

det är ju en central punkt — har 40 procentinsättningen i riksbanken aldrig tillämpats vid den skattesats av 40 respektive 32 procent som nu gäller och som förelåg då lagstiftningen om konjunkturinvesteringsfonder antogs.

Detta i korthet om de historiska förutsättningarna. Nu skall jag inte fördjupa mig så mycket i denna sak. Det är ju som jag sade en avvägningsfråga. Det gäller företagens likviditet. Företagen måste resonera som så: Är det ur våra likviditetssynpunkter förståndigt av oss att göra insättningar på dessa villkor, eller skall vi inte göra det? Såvitt jag förstår, kommer en mängd företag icke att göra dessa insättningar, om kvoten skulle sättas så högt som här ifrågasatts. Då uppnås ju inte alls det syfte som finansministern ställt upp. Vi tror, att man säkrare kommer fram till det mål som propositionen syftar till genom att bibehålla kvotandelen vid 40 procent.

Till slut vill jag bara meddela kammarens ledamöter, vilket kanske redan nu blivit känt, att andra kammaren för ett par minuter sedan utan debatt godkänt bevillningsutskottets hemställan. Jag hemställer, herr talman, om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag vill bekräfta herr Hagbergs sista uppgift, att andra kammaren bifallit utskottets hemställan — av rent misstag. Det förhöll sig nämligen på det sättet, att kammaren inte uppmärksammade att det gällde avgörande av en gång bordlagda ärenden, så att sakfrågan aldrig blev debatterad. Det är kanske ett bevis på att riksdagen lider mot sitt slut.

När det gäller herr Hagbergs anförande vill jag bara tillägga beträffande hans förmodan, att företagen skulle få mindre intresse för avsättningar till investeringar, om man höjer kvotandelen från 40 till 50 procent, att det i och för sig inte går att bestrida att 40 procent är mera fördelaktigt än 50 procent för företagen. Men detta blir inte avgörande för deras ståndpunktstagande utan det blir om

man skall betala skatt som uppgår till 47 procent eller göra en avsättning till investeringsfond som kostar 50 procent, varvid man får göra avskrivningar på detta belopp. Då kan man säga, att när man tar ut pengarna, så får man skatta för dem. Ja, formellt är det så men reellt inte. Det är just detta förhållande som gjort att företagen varit så intresserade av att sätta av till dessa investeringsfonder. Det skulle förvåna mig mycket, om företagen skulle ändra sina dispositioner om man höjer kvoten, ty dessa bestämmelser är så generösa ur företagsbeskattningens synpunkt, att jag misstänker att resultatet inte kommer att försämrats i framtiden.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr John Ericsson tror, att företagen skulle vara mycket benägna att även i fortsättningen vidta dessa åtgärder, oavsett om man höjer kvoten från 40 till 50 procent. Jag delar inte den meningen, och det gör inte heller utskottsmajoriteten. Vi måste hålla den omständigheten i minnet, att av samtliga till och med 1958 gjorda insättningar återstår, enligt vad som är redovisat, nu endast ungefär 300 miljoner kronor. Detta visar ju att det finns behov av att fylla på denna reserv, om jag får använda detta uttryck, för att motväga den starka högkonjunktur i vilken vi nu befinner oss. Jag antar att herr John Ericsson ger mig rätt i detta. Men då denna nedgång skett vid en kvot av 40 procent, är det inte vidare sannolikt att någon stimulering av dessa åtgärder kan komma till stånd, om man höjer kvoten till 50 procent. Då motverkar man ju det syfte, som finansministern själv vill tjäna.

Detta är den dominerande synpunkt, som utskottsmajoriteten lagt på frågan, och det är därför som den yrkar avslag på propositionen i den del som gäller höjningen av kvoten samt hemställer om bifall till de väckta motionerna. I den andra delen av propositionen är vi, som sagt, helt ense.

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Gentemot herr Hagbergs senaste anförande vill jag bara säga att han hänvisar till uttagen ur dessa investeringsfonder — det skulle bara kvarstå ett par tre hundra miljoner kronor nu — så är detta det bästa beviset på att hela denna tanke fungerat riktigt. Syftet var ju att företagen skulle få disponera pengarna under en dämpad konjunktur, och det finns, herr Hagberg, ingenting som så stimulerar företagen till nya avsättningar som att de fått bekräftelse på att de kan disponera dessa fonder vid lämplig tidpunkt. Det är väl detta som gör att finansministern tror att höjningen från 40 till 50 procent inte kommer att påverka företagen så att de skulle avstå från att använda dessa investeringsfonder.

Herr **HAGBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Ja, jag är överens med herr Ericsson om vad han nyss sade, men jag förstår inte hur detta syfte skall kunna gagnas, om man ytterligare skärper kvoten, och hur man skall få företagen mera benägna att fortsätta på denna väg med en högre kvot än med den nu förefintliga kvoten. Detta är en tankebana, som jag har svårt att följa. Jag fruktar att, om kammaren tar propositionen i denna del, blir inte resultatet det som finansministern har räknat med.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Bara en liten kompletterande synpunkt till vad bevillningsutskottets ordförande här framfört. 1955 års bestämmelser har efter ett visst initialmotstånd, då de möttes av rätt mycket kritik, visat sig väl fylla sina uppgifter, sedan företagen blev på det klara med vilka väsentliga ekonomiska fördelar som kunde vinnas genom dessa avsättningar till investeringsfonder. Dessa avsättningar gjordes under en tid då vi hade en högre bolagsskatt och fondavsättningarna följaktligen var ännu mera attraktiva i förhållande till alternati-

vet att få pengarna beskattade. Men nu menar jag att avsättningarna till investeringsfonder, sedan initialmotståndet i anledning av den kritik som i början riktades mot fonderna övervunnits, är så pass acceptabla och har så gott renommé, att jag vill understryka vad bevillningsutskottets ordförande här sade, att man har anledning att tro att avsättningen kommer att ske i tillfredsställande utsträckning.

När företagen tar fram en viss summa pengar i vinstboks slutet, kan de välja mellan att definitivt göra sig av med 47 à 48 procent i skatt och — som förslaget här föreligger — att sätta in 50 procent i investeringsfonder. Väljer de den sista vägen, får de, oavsett om det blir bra eller dåliga tider, efter ett visst antal år rättighet att ta tillbaka 30 procent av de inbetalda pengarna för användning i sin rörelse. De vinner således inte enbart den fördelen, att de får ta ut och använda pengarna under en lågkonjunktur och då få en extra 10-procentig skattepreferens för att de tidigare ställt undan dem, utan de får dessutom tillgodoräkna sig utomordentligt fördelaktiga avskrivningsregler för de investeringar de gör med de tidigare steriliserade pengarna. Till allt detta får de, även om pengarna inte tas ut under lågkonjunkturtider, ändå rättighet att, om beloppet stått inne tillräckligt länge, ta ut en tredjedel av det. Dessa investeringsfonder ger sålunda företagen utomordentliga fördelar.

Men man måste ju se på verkningarna av denna avsättning under högkonjunkturen och inte bara under lågkonjunkturen. Det är väl allmänt vedertaget, att riskerna för att vi skall få ett för högt varv i konjunkturen beror på företagsidans väldiga investeringsdrive, som nu — om enkäterna håller — kommer att ligga 30 procent högre än vad den gjorde under det sista högkonjunkturåret 1957. Det finns åtskilliga ekonomer av facket som anser att den ekonomiska politiken bör inriktas på att dämpa och stoppa upp den investeringsambition som företagen just nu lägger i dagen. Om man då, som utskottet föreslår, bibe-

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

håller den gamla avsättningen av 40 procent, är detta självfallet en utomordentlig stimulans till investeringsökning. Man måste komma ihåg, att om man sätter in 40 procent på steriliseringskonto i riksbanken, som utskottet föreslagit, får man behålla 60 procent för omedelbar användning i den egna investerings- och företagsverksamheten. Om riksdagen följer reservanternas och Kungl. Maj:ts förslag, får företagen avsätta ungefär lika mycket som de i annat fall skulle betala i skatt och får 50 procent kvar att använda i den aktuella investerings- och företagsverksamheten. Om man inte har fonderna, betyder det att företagen får 50 procent kvar av vinstframtaget att sätta in i investeringar i dag. Om man däremot följer utskottets förslag lämnas 60 procent kvar till företagen att sättas in i verksamheten i den högkonjunktur vi nu har. Utskottets förslag är följaktligen likviditetspåspädande i förhållande till om man i vanlig ordning betalar skatt för pengarna. Reservanternas förslag, som följer Kungl. Maj:ts, innebär att det blir ungefär likvärdigt att betala pengarna i skatt och att sätta in dem. Det är emellertid fortfarande en fördel att sätta in pengarna, ty man erhåller då de andra förmånerna jag omnämnde, när man tar ut dem.

Har man klart för sig att dagens ekonomiska läge är sådant, att man inte bör stimulera till en ännu större likviditetsökning inom näringslivet och en ännu hårdare uppdrivning av investeringarna är det orimligt att gå på utskottets linje, som innebär att man ökar på likviditeten i företagen i förhållande till vad Kungl. Maj:t och reservanternas anser vara lämpligt och i förhållande till om man icke har fondarrangemanget utan i stället betalar skatt i vanlig ordning. Denna sista synpunkt är jag angelägen att understryka. Utskottets förslag innebär att man ökar på likviditeten och investeringsambitionen hos företagen i en högkonjunktur, som vi alla torde vara ense om är alldeles tillräcklig som den är i dag. Vill man följaktligen med ansvar för samhällsekonomin framöver ta ställning till denna fråga, kan jag inte

se någon annan väg än att följa reservanternas linje.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Både herr finansministern och utskottets ärade ordförande har betygat, att den anordning vi haft med fondavsättningarna fungerat bra. Då bör man ju i princip kunna säga, att en sådan anordning, som fungerat bra, inte bör ändras utan bör tillämpas i fortsättning- en på samma sätt. Det kan invändas att det är andra förutsättningar nu, men i så fall bör man ju tvärtom under dessa förutsättningar kunna tillämpa ett lägre procenttal. När det beslöts vid 1955 års riksdag att insättningen skulle motsvara 40 procent av den gjorda avsättningen, var inkomstskatten 40 procent för aktiebolagen och 32 procent för ekonomiska föreningar. Vi fick sedan skattehöjningar, och det var under dessa förutsättningar som avsättningarna gjordes. Nu har vi återgått till den gamla skatteprocentsatsen, och då skulle det vara mera konsekvent att behålla relationerna eller t. o. m. ha ett lägre procenttal.

Både finansministern och herr Ericsson har här talat om skatten och relationerna till skatten, men när de nämnt detta har de inte tagit hänsyn till de ekonomiska föreningarnas beskattning, utan räknar med 48 procent beskattning för aktiebolagen. De ekonomiska föreningarna har ju 8 procent lägre beskattning. Nu har vi inga uppgifter på hur mycket de ekonomiska föreningarna avsatt, men om det nu skall skapas möjlighet för dem att avsätta, skulle herr Ericssons resonemang rent logiskt leda till att den som vill slå vakt om de ekonomiska föreningarnas intressen absolut skulle gå emot denna höjning från 40 till 50 procent.

Finansministern nämnde här om likviditetsökningen, men det är möjligt att likviditeten kan ökas på annat sätt. Man kan skapa sådana villkor, att företagen inte blir intresserade av att sätta in på investeringskonto på det sätt som föreslås, och på det sättet skulle det bli en

Ang. investeringsfonder för konjunkturutmjämning

ännu större ökning av likviditeten. Jag kan inte finna att det finns någon anledning att göra en ändring på detta sätt. Detta bestyrkes av att av de avsättningsar som gjordes under 1958 har vi nu endast ungefär 300 miljoner kronor kvar. Det kan sägas att denna anordning fungerat ganska tillfredsställande. Detta är inte så stor summa, men det är väl ungefär vad vi kunde vänta oss, och nu kan man väl förmoda att det blir påspädningar.

Vad som emellertid förekommer har inte föranlett oss från centerpartiets sida att ansluta oss till den föreslagna höjningen av procentsatsen för insättning från 40 till 50 procent.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till finansministerns redogörelse för hur lagstiftningen i dess nuvarande utformning har fungerat. Jag har ingen erinran att göra mot den beskrivning som herr statsrådet lämnade. Lagstiftningen har fungerat väl; jag tror, att man inom näringslivet har varit tacksam för att man haft tillgång till detta institut, och jag föreställer mig, att finansministern själv har erfarenheter i den riktningen från sina kontakter med näringslivet.

Nu framhåller emellertid finansministern — och det är riktigt — att man bör betrakta denna angelägenhet inte bara mot bakgrunden av, skall vi säga, en konjunkturdämpning, utan även mot bakgrunden av en högkonjunktur. Det är naturligtvis också riktigt. Men vi får hålla i minnet, att det i propositionen är fråga om två olika saker. Först och främst är det fråga om en temporär lagstiftning. Det är ju den som tar sikte på den aktuella situationen — denna markanta högkonjunktur, i vilken vi för närvarande befinner oss. Med sikte på denna har finansministern bl. a. föreslagit, att företagen vid 1961 års taxering erhåller ett extra avdrag vid den statliga taxeringen. Detta avdrag föreslås skola utgöra 12 procent av insättningen, om inbetalningen göres före den 1

augusti 1960, och 8 procent, om inbetalningen göres före den 1 november 1960. Medlen i sin helhet skall innestå till slutet av 1961. Inbetalningen i riksbanken är ju i dessa fall avsedd att motsvara hela avsättningen till blivande investeringsfond för rörelse. Detta är ju den stora åtgärd som föreslås med sikte på den aktuella situationen för att på den vägen försöka dämpa högkonjunkturen och det inflationistiska övertryck — som det heter — som därav följer. Det är riktigt, och på den punkten är vi alla ense.

Men den andra åtgärden, herr statsråd, som avser att öka insättningskvoten från 40 till 50 procent har ju permanent karaktär — den är ju avsedd att gälla under alla förhållanden. Det är på den punkten vi känner betänksamhet. Vi menar nämligen — som jag tidigare uttalat — att detta är en avvägningsfråga för företagen. Jag tror, att de företag, som skulle kunna betecknas som överlikvida, kan klara detta och finner det fördelaktigt ur sin egen synpunkt att göra det, även om kvoten är 50 procent. Men den stora gruppen av som vi brukar säga normallikvida företag kan inte vara lika beredda att göra det, ty de måste hela tiden tillgodose sina egna behov av tillbörlig likviditet, inte minst i det vanskliga läge i vilket vi befinner oss. Vi tror inte att sådana överväganden kommer att leda till att man känner sig särskilt benägen att göra avsättningar vid ett så högt kvotläge som här har ifrågasatts.

Jag vill än en gång understryka vad finansminister Sträng sagt om en god verkan av lagstiftningen i dess nuvarande utformning, och jag tror den skulle kunna fortsätta, om vi behöll lagstiftningen i dess nuvarande gestaltning i vad avser den permanenta utformningen men tog propositionen när det gäller de temporära åtgärderna, som tar sikte på ögonblickets besvärliga situation.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag fick ett intryck av att herr Bengtson inte riktigt förstod vad

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

denna fråga rör sig om. De pengar, som skall sättas in, är ju sådana pengar som, därest de inte sätts in på investeringskonto, måste tas fram för beskattning. Beskattningen blir då 47—48 procent, och det blir kvar för företaget att använda för investeringar 52 eller 53 procent i ett läge, där man har risken för en överkonjunktur, i stor utsträckning baserad på att företagen är för optimistiska i sin investeringspolitik. Just nu måste herr Bengtsons linje vara en farlig linje, eftersom av dessa pengar bara 40 procent tas undan i stället för 47—48, och 60 procent lämnas kvar till företagens investeringsverksamhet och till att spetsa till den konjunktur, som vi nu är rädda för.

Utskottets förslag går tvärt emot en riktig konjunkturpolitisk bedömning i dagens läge. Om man däremot följer reservanterna, får man ungefär lika mycket kvar hos företagen, oavsett om de betalar skatt eller om de sätter in på investeringskonto. Men sätter de in på spärrkonto i form av en investeringsfond, har de ju den extra förmånen, att när lågkonjunkturen kommer och de använder pengarna, får de en specifik skattestimulans av 10 procent på beloppet i form av avdrag, och vidare får de göra avskrivningar för dessa pengar på ett sätt som de reguljära skattelagarna inte ger möjligheter till.

En vanlig enkel jämförelse mellan de olika alternativen och en bedömning av vilken väg man skall gå, måste för den företagare, som kan räkna och kalkylera, ändå alltid väga över till förmån för investeringsfonderna. Han får ju då dessutom efter jag vill minnas fem år rättighet att ta tillbaka 30 procent, vilket gör fonderna ännu mer attraktiva. Så roligt är det ju inte att betala skatt till stat och kommun, att man bara för nöjet begagnar en ur företagssynpunkt sämre linje än vad det ges möjligheter till enligt reservanternas förslag.

Det är inkonsekvent av utskottet att å ena sidan vara med på Kungl. Maj:ts proposition om de speciella hundra procentiga avsättningarna just nu för att dämpa konjunkturen och å andra sidan

vågra vara med på Kungl. Maj:ts linje när det gäller ändringen i de reguljära fonderna av år 1955, som syftar till precis samma mål.

Jag har velat säga detta, ty man kan inte avgöra denna fråga utan att föra in den i dagens konjunkturbild, ty denna har varit grundtanken bakom förändringen i de gamla fonderna.

Herr **BENGTSON** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om man skulle beakta de förutsättningar, som finansministern nu talar om, skulle man ju därmed säga att de tidigare anordningarna var felaktiga. Jag försökte i mitt förra anförande poängtera, att detta med den lägre skatten skulle skapa andra förutsättningar men åt det motsatta hållet mot vad finansministern talade om nu.

Är det ändå inte tilltaget en smula i överkant, när man säger att utskottets linje är en farlig linje? Det är inte så givna premisser i alla beslut vi fattar här. För två dagar sedan diskuterade vi investeringar på bostadsområdet, där faran inte alls ansågs vara densamma som den som påtalats i detta sammanhang.

Kanske det slutligen, herr finansminister, vore lämpligt med något litet ord om de ekonomiska föreningarnas förutsättningar för avsättningar, om deras behov av konton och om hur de har det med sin beskattning.

Herr **BOHEMAN** (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med många ord, men jag blev uppkallad av vissa av finansministerns uttalanden.

Vi är alla ense om att dessa investeringsfonder innebär en betydande fördel för företagen. Vi är också eniga om att det är önskvärt, att avsättningarna till dessa investeringsfonder blir så stora som möjligt. Tvistefrågan rör huruvida man får större avsättningar för investeringsfonder med de 40-procentiga insatserna eller med de 50-procentiga. Såvitt jag kan förstå gäller det här inte att räkna ut hur det enskilda företaget

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

ser på saken i ett visst fall, om de omedelbart får använda 60 procent eller 50 procent för sina egna investeringar, utan det gäller att bedöma, på vilket sätt man skall få den största möjliga totala insättningen på dessa investeringsfonder i nuvarande läge. Jag vågar hävda, att man får en större samlad insättning efter 40-procentregeln är om den sättes till 50 procent.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag är ledsen över att jag försökt driva upplysningsverksamhet för så döva öron. Det är inte alls säkert att man får större insättningar efter 40 procent. De 50 procenten är fortfarande fördelaktigare än att betala skatt, och följaktligen bör, i valet mellan att ge finansministern pengarna och att sätta in dem på spärkonto med de förmåner det innebär, det sista vara att föredraga.

Sedan får inte heller herr Boheman glömma bort, att sätter man in 40 procent, har man 60 procent kvar att omedelbart investera och använda i företaget. Sätter man däremot in 50 procent, har man bara 50 procent kvar att använda i företaget. I båda fallen är utgångspunkten att man har pengar, vinst, som i annat fall måste tas fram till beskattning.

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Herr Bengtson ville med hänvisning till att skatten för ekonomiska föreningar liksom för bolagen nu är lägre än tidigare värna om de ekonomiska föreningarnas möjligheter att bilda investeringsfonder. Jag uppmärksammade att herr Bengtson inte visste mer än jag om i vilken utsträckning ekonomiska föreningar begagnar sig av investeringsfonder. Där kan man inte bevisa något, och jag säger rakt ut i luften, att jag tror inte det förekommer, men jag kan inte bevisa det.

Det som har inträffat, ärade kammarledamöter, och som kan motivera en ändring i den här frågan, är att företagarna numera inte betraktar dessa avsättningar med någon misstro. Jag an-

tydde i mitt första anförande, att den skatteexpertis som står till näringslivets förfogande har kommit underfund med vilket utomordentligt instrument investeringsfonderna är för företagen i beskattningsavseende. Något generösare kan inte bjudas, såvida man inte vill gå på herr Bohemans linje och säga, att det är praktiskt taget onödigt att sätta in någonting på konto i riksbanken. Men det måste bli en avvägningsfråga, och jag ser dessa anordningar med avsättning till investeringsfond i sammanhang med den statistik vi har i fråga om företagens inbetalade skatter. Det förhållandet att dessa skatter inte ökar sammanhänger säkerligen med avsättningarna till investeringsfonder. Under sådana förhållanden tycker jag verkligen det är oklokt av dem som säger sig representera näringslivet att opponera sig mot den mycket rimliga förändring, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det har aldrig tidigare i detta land förekommit så generösa erbjudanden när det gäller företagsbeskattningen, som regeringen gör i detta sammanhang.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. investeringsfonder för konjunkturutjämning

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Hagberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 80.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 67, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 61 i anledning av väckta motioner angående viss restitution av energiskatt på bränsle.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls utskottets berörda hemställan.

Sedermera godkändes på gjord proposition den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 68, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 43 i anledning av väckta motioner om undantagande från beskattning av vinst, som beror på penningvärdets fall, m. m.

Jämväl beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Sedan kammaren bifallit utskottets hemställan om ärendets företagande till

avgörande efter allenast en bordläggning, lades utskottets i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 69, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden.

Utskottet hade beträffande detta memorial hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 70, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 60 angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1960/61, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Även beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Härefter godkändes på gjord proposition den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 71, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 62 i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

På sedermera gjord proposition godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen; och uppdrog kammaren åt utskottet att, för den händelse beslut komme att av riksdagen fattas i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll, utarbeta rubrik och ingress till härav föranledd förordning angående ändrad lydelse av varuskatteförordningen.

Föredrogs och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtande nr 32.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.

Utskottet hade jämväl beträffande detta utlåtande hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader.

Även beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls utskottets berörda hemställan.

Sedermera godkändes på gjord proposition den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att under förutsättning att de vid detta sammanträde godkända voteringspropositionerna bleve godkända även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kamrars talman gemensam-

ma omröstningar över dessa voteringspropositioner komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 119, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över eklestastikären den 8 april 1960, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyggande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle universitet och högskolor under första hälften av 1960-talet byggas ut i betydande omfattning med tyngdpunkten lagd på de utbildningslinjer som nu hade intagningsbegränsning. De statliga insatserna på de icke-akademiska utbildningslinjernas område skulle kraftigt ökas under 1960-talet. Yrkesvägledningen i gymnasierna skulle intensifieras. Den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten skulle förstärkas. Det studiesociala stödet skulle utformas med inriktning på de likartade utgångspunkterna för samtliga studerande vid skilda utbildningslinjer efter gymnasiestadiet. Beträffande de gymnasiala skolformerna hade Kungl. Maj:t med hänsyn till de stora dragen i utvecklingen ansett, att de tekniska gymnasiernas och handelsgymnasiernas intagningskapacitet måste ökas särskilt starkt under de närmaste åren. Med tanke på utvecklingen på lång sikt av både högskoleväsendet och grundskolan borde en ingående utredning rörande den framtida gymnasiepolitiken snarast igångsättas.

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

För universitetens och högskolornas del hade i anslutning till de allmänna riktlinjerna förordats bland annat följande.

De tekniska högskolornas sammanlagda intagningskapacitet borde ökas från för närvarande cirka 1 000 nybörjare per år till cirka 1 850 nybörjare höstterminen 1965. Detta skulle möjliggöras genom en begränsad ökning vid tekniska högskolan i Stockholm, från 600 till cirka 770, genom en betydande intagningsökning vid Chalmers tekniska högskola, från 400 till cirka 650, samt genom inrättande av ett tredje lärosäte för högre teknisk utbildning och forskning i Lund med en intagningskapacitet som hösten 1965 skulle uppgå till cirka 430.

En matematisk-naturvetenskaplig fakultet skulle inrättas vid universitetet i Göteborg, vilken successivt skulle byggas ut till att omfatta flertalet matematisk-naturvetenskapliga ämnesområden.

Med början vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala skulle försöksvis igångsättas en utbildning för filosofie kandidater till civilingenjörer med kompetens motsvarande den som erhöles vid avdelning för teknisk fysik vid teknisk högskola. En tre terminers utbildning vid tekniskt gymnasium för studenter, examinerade vid allmänbildande gymnasium, samt två till fyra terminers vidareutbildning efter avlagd läroverksingenjörsexamen skulle förberedas av vederbörande myndighet.

Åtgärder skulle vidtagas för att åstadkomma en differentierad utbildning inom de filosofiska fakulteterna.

Ekonomisk utbildning och forskning skulle givas ökade resurser. Åtgärder skulle vidtagas i syfte att snabbt öka intagningskapaciteten vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Vid universitetet i Lund skulle anordnas ekonomutbildning som vid full utbyggnad gäve civilekonomutbildning åt 200 nybörjare per år.

Vid det fortsatta planeringsarbetet borde tagas som allmän riktning, att

omkring år 1970 minst 53 000 studerande komme att bedriva studier vid universitet och högskolor mot för närvarande drygt 30 000. Det förutsattes att i Umeå så snart ske kunde skulle utbyggas en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt, med inriktning på förutom medicin och odontologi jämväl socionomutbildning samt viss samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig utbildning och forskning.

Ett räkneexempel rörande kostnader för utbyggnaden av universitet och högskolor till de delar som berördes av utbyggnadsprogrammet för de närmaste fem åren visade, att de årliga anslagshöjningarna under budgetåren 1961/62—1965/66 på driftbudgeten skulle belöpa sig till cirka 24 miljoner kronor, var till skulle komma anslag av engångsnatur på driftbudgeten med cirka 20 miljoner kronor per budgetår och anslag på kapitalbudgeten med sammanlagt omkring 345 miljoner kronor under de fem budgetåren.

Slutligen hade förordats en intensifierad utbildnings- och yrkesprognostisk utredningsverksamhet, förvaltningsmässigt knuten till arbetsmarknadsstyrelsen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Aman m. fl. (I: 175) och den andra inom andra kammaren av fröken Vinge m. fl. (II: 200);

dels en inom andra kammaren av herr Helén väckt motion (II: 207);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bengtson m. fl. (I: 651) och den andra inom andra kammaren av fröken Vinge m. fl. (II: 804);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Bergh, Ragnar, m. fl. (I: 652) och den andra inom andra kammaren av herr Helén m. fl. (II: 805), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

I. att följande åtgärder skulle under den första femårsperioden av 1960-talet vidtagas, nämligen

a) att tandläkarinstitutet i Umeå på grundval av föreliggande utredning omorganiserades till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen,

b) att utredning verkställdes och planläggning igångsattes för utbyggandet av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt och att sedan denna utbyggnad blivit verkställd, preklinisk utbildning för odontologie studerande förlades till Umeå,

c) att i samband härmed jämväl förberedelsearbeten — särskilt i vad avsåge vissa centrala ämnen — vidtoges för inrättandet i Umeå av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet;

II. att vid uppbyggandet av rikets femte universitet i Umeå, planeringen skulle ske med sikte på att därstädes under 1960-talet jämväl upprättades en humanistisk fakultet (omfattande även samhällsvetenskapliga ämnen);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Ollén* (I: 653) samt den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Stockholm *m. fl.* (II: 806);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Andersson, Torsten*, (I: 656) och den andra inom andra kammaren av herr *Grebäck* (II: 817), i vilka hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 119 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om utredning av frågan om inrättande av en professor i samhällsplaneringens metodik och en särskild akademisk utbildningslinje för samhällsplanerare;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 657) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Göteborg *m. fl.* (II: 810), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling-

en av propositionen nr 119 måtte med hänvisning till vad i motionerna anförts

a) hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande möjligheterna att vid en framtida universitetsutbyggnad åstadkomma en ökad regionvis spridning av de högre läroanstalterna,

b) uttala, att utbyggnaden av de högre utbildningsanstalterna i Stockholm borde begränsas i förhållande till vad som föreslagits i propositionen, bland annat genom att universitetet i Umeå snarast borde utbyggas med en så fullständig forsknings- och utbildningsorganisation som möjligt;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedblom m. fl.* (I: 658) och den andra inom andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* (II: 816);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* (I: 659) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nilsson* i Tvärålund (II: 814), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om att åtgärder måtte vidtagas för att en utbyggnad av tandläkarinstitutet i Umeå till tandläkarhögskola för utbildning från tandläkarkandidatexamen till tandläkarexamen komme till stånd vid den tidpunkt organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå föreslagit;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nestrup* och *Edström* (I: 660) samt den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 818);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 661) och den andra inom andra kammaren av herr *Jacobsson* i Tobo (II: 813), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla sin principiella avslutning till universitetsutredningens

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

förslag om anordnande av civilekonomutbildning även vid universitetet i Uppsala;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Segerstedt-Wiberg m. fl. (I: 662) och den andra inom andra kammaren av fröken Höjer m. fl. (II: 815);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr Sörlin m. fl. (I: 663) och den andra inom andra kammaren av herr Lundmark m. fl. (II: 809), i vilka hemställts, att riksdagen vid besvarandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 måtte beakta vad i motionerna anförts angående utbyggnad av de högre läroanstalterna i Umeå för fullständig läkarutbildning respektive tandläkarutbildning;

dels en inom andra kammaren av herr Holmberg m. fl. väckt motion (II: 811), vari hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om snabbt utarbetande av en generalplan för utbildnings- och forskningsorganisationens utbyggnad i Umeå, innefattande inrättandet av ett norrlandsuniversitet med matematisk-naturvetenskaplig, humanistisk-samhällsvetenskaplig och teknisk fakultet samt en komplettering av den medicinska högskolan och tandläkarhögskolan i Umeå med prekliniska institutioner;

dels ock en inom andra kammaren av herrar Helén och Boija väckt motion (II: 812), vari hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av proposition nr 119 beakta de av Nordiska rådet rekommenderade förslag till samarbete mellan de nordiska tekniska högskolorna, som innefattades i Nordiska kulturkommissionens skrivelse i ämnet av den 5 oktober 1959 jämte vid denna fogad utredning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II: 812, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför;

2) att motionerna I: 662 och II: 815 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt dessa två motioner avsåge utbyggnaden i Umeå, I: 652 och II: 805, II: 811, I: 663 och II: 809 samt I: 659 och II: 814, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför;

4) att motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

5) att motionerna I: 653 och II: 806 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6) att motionen II: 207 icke måtte av riksdagen bifallas;

7) att motionerna I: 656 och II: 817 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

8) att motionerna I: 651 och II: 804 samt I: 661 och II: 813 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

9) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge utredning rörande den företagsekonomiska forskningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

10) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge utökning av civilekonomutbildningen i Stockholm och Göteborg till respektive 350 och 250 årligen nyintagna studerande, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

11) att motionerna I: 660 och II: 818, i vad de avsåge civilekonomutbildning vid Stockholms högskola (universitet), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

12) att motionerna I: 175 och II: 200 icke måtte av riksdagen bifallas;

13) att motionerna I: 658 och II: 816 icke måtte av riksdagen bifallas;

14) att riksdagen måtte — med hänvisning till vad utskottet i utlåtandet anför — godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för utbyg-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

gande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

Reservation hade anförts av herrar *Torsten Andersson* och *Wahlund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa delar hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 657 och II: 810, såvitt de icke behandlats under 3, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförts.

Reservanterna hade förordat, att intagningskapaciteten vid tekniska högskolan i Stockholm skulle hållas oförändrad och att av departementschefen föreslagen utökning vid denna högskola om 170 teknologer på lämpligt sätt skulle fördelas på Chalmers tekniska högskola och den blivande tredje tekniska högskolan i Lund. Beträffande nybörjarintagningen vid handelshögskolan i Stockholm hade reservanterna ansett, att densamma borde ökas i enlighet med departementschefens förslag, dock att intagningen borde begränsas till högst 275.

Herr talmannen anförde, att överläggningen i fråga om förevarande utlåtande tillika finge omfatta särskilda utskottets utlåtande nr 2. Yrkanden i anledning av utlåtandet nr 2 skulle dock i vederbörlig ordning framställas först sedan detta utlåtande föredragits.

Herr **ANDERSSON, AXEL JOHANNES**, (fp):

I den fråga som kammaren nu har att ta ställning till lär det knappast råda någon annan mening än att den upprustning av den högre undervisningen som ecklesiastikministern nu föreslår är synnerligen välkommen och välbehörlig. Det är alltså med känslor av tacksamhet som vi tar emot detta förslag, och om något beklagande kommer med i bilden, så gäller detta beklagande att man inte redan långt tidigare på allvar gjort någonting för att klara alla de bekymmer som det här är fråga om.

Trycket på oss har undan för undan ökats på olika fronter. Ungdomskullarna har växt och därmed också kravet

på att ge dem utbildning. Den ständigt stegrade levnadsstandarden har också gjort det möjligt för allt fler ungdomar att ägna sig åt studier. Vid tiden för andra världskrigets utbrott examineras årligen omkring 4 000 studenter; nu är vi redan uppe i det dubbla antalet, och om fem år kan vi räkna med en årlig examination av 15 000 studenter.

Förr var studentexamen i stor utsträckning en slutexamen — den kallades också ofta för mogenhetsexamen. Nu däremot betraktas den mycket allmänt som en nyckel, som öppnar porten till vidare utbildningsmöjligheter och till den framtida verksamhet som de unga vill göra till sin. Ungdomen och deras föräldrar kräver, och har rätt att kräva, att utbildningsvägarna breddas.

Trycket kommer emellertid också från många andra håll. Industriens och teknikens fantastiska utveckling ökar också dag för dag kravet på tekniker av olika slag. Vårt lands möjligheter att hävda sig i den alltmer hårdnande konkurrensen beror inte minst på hur många verkligt kvalificerade människor som vi kan ställa till vårt näringslivs förfogande.

Vi har vidare länge dragits med en mycket besvärande brist på lärare inte bara vid våra läroverk utan även vid våra realskolor och på enhetsskolans högstadium. Vi känner också alla väl till hur det förhåller sig inom sjukvården. Många sjukhus har inte tillräckligt med läkare till sitt förfogande, och på många håll i landet — och det gäller naturligtvis särskilt de stora norrländska provinsialläkardistrikten — är det en så gott som hopplös uppgift att skaffa tjänsteinnehavare. Den vackra tanke folk-tandvården innebar har aldrig kunnat förverkligas på grund av bristen på tandläkare. Exemplet från bristsituationernas område skulle kunna mångfaldigas.

Det är emellertid inte bara en enkel fråga om att skapa nya utbildningsmöjligheter. Dessa utbildningsmöjligheter måste också anpassas efter samhällets behov av arbetskraft på olika områden. Vi har inte någon glädje av att man på

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

något område får ett överskott som inte kan komma till användning. Såväl i universitetsutredningens betänkande som i den föreliggande propositionen har man också haft detta mycket klart för sig, och man döljer inte heller det faktum att en av de allra största svårigheterna just är den att åstadkomma en riktig balans. De studenter i de senaste årskullarna som velat studera vidare har knappast haft det lätt, och det är kanske också främst för deras skull man livligt måste beklaga att upprustningen inte satte i gång långt tidigare. Deras möjligheter har ingalunda varit goda. Vid de tekniska högskolorna och andra fackhögskolor är som bekant intagningen spärrad. Endast ett fåtal av dem som sökt sig dit har alltså kunnat beredas plats. Desto starkare har tillströmningen blivit till de s. k. fria fakulteterna, främst kanske då de humanistiska. Detta skulle kanske i och för sig inte ha varit så allvarligt, om man här hade varit beredd på att ta emot denna invasion. Det kan nämnas att vid dessa fakulteter antalet studerande under åren 1946—1958 steg från 3 600 till 11 300, alltså en tredubbling. Undervisningen blev långiffrån sådan som de studerande hade haft rätt att vänta sig, helt enkelt därför att man inte hade resurser nog att ge dem en riktig undervisning.

I universitetsutredningens första betänkande redovisas att under ett enda år 40 procent av humanisterna avbrutit sina studier av bl. a. sådana skäl som vantrivsel och hopplöshet. Detta visar kanske bättre än någonting annat hur nödvändig den upprustning är, som vi nu äntligen tänker sätta i gång med.

Även om nu intagningen till fackhögskolorna kommer att öka väsentligt och dessutom nya fackhögskolor skall komma till, står det fullt klart att tillströmningen till de fria fakulteterna, och då främst till de humanistiska, kan komma att bli väsentligt större än vad som vore önskvärt, även om man kan hoppas på att inom näringslivet kunna få användning för betydligt fler humanister än vad som nu är fallet. Risken för ett hu-

manistiskt proletariats är alltså ingen överdrift. Stora ansträngningar måste därför göras dels för att minska tillströmningen till de humanistiska fakulteterna, dels för att genom en differentiering av utbildningen inom dessa fakulteter öppna nya möjligheter inom näringslivet för humanisterna.

I folkpartiets skrift »Rätt till utbildning» ger man också några exempel på områden där sådan arbetskraft skulle kunna göra en insats, nämligen sådana som personaltjänst och personalutbildning, försäljning och reklam, socialtjänst, public relations och journalistik. Helt säkert kan man finna åtskilliga andra utvägar. Varje tanke på att spärra tillträdet till de nu fria fakulteterna måste bestämt avvisas.

En viktig förutsättning för att en snedvriddning av utbildningen skall kunna undvikas är att de unga undan för undan får en vägledning som kan ge dem en så klar uppfattning som möjligt om det aktuella arbetskraftsbehovet inom samhället och näringslivet. Tillkomsten av ett organ för den yrkes- och utbildningsprognostiska verksamheten måste därför hälsas med den allra största tillfredsställelse. Därmed har det inte rätt någon som helst tvekan inom utskottet.

I en del motioner och remissyttrandena har man mycket starkt understrukit att detta organ borde vara helt fristående, medan däremot departementschefen föreslagit en utbyggnad av den nuvarande prognosverksamheten inom arbetsmarknadsstyrelsen. Utskottet har visserligen stannat för det senare alternativet, alltså anknypningen till arbetsmarknadsstyrelsen, men har enhälligt föreslagit att verksamheten där skall utövas av en särskild delegation, inom vilken vetenskaplig kompetens skall vara företrädd och där personalresurserna uteslutande skall användas för arbetsuppgifter av prognostiskt slag.

Kostnaderna för genomförande av detta stora principprogram kommer självfallet att bli mycket betydande. Men utskottet har inte tvekat att understry-

Ang. riktlinjer för utbyggnad av universitet och högskolor m. m.

ka den meningen, att vid den årliga budgetavvägningen denna sak skall ges en mycket hög prioritet.

Utskottet har också varit fullständigt enigt om att tandläkarinstitutet och den medicinska högskolan i Umeå med det snaraste skall utbyggas till fullständiga läroanstalter, vilket måste komma att få utomordentligt stor betydelse för rekryteringen av tandläkare och läkare i Norrland. Som ett andra led i planläggningen av universitetsutbildningen i Umeå bör enligt utskottets mening komma en matematisk-naturvetenskaplig och en samhällsvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation. Till sist bör också enligt utskottets mening ett socialinstitut inrättas i Umeå.

Utskottet har vidare varit enigt om en ökad intagning vid handelshögskolan i Göteborg. Man har emellertid haft olika meningar beträffande tidpunkten när detta skall ske. Utskottet har delat sig i två hälfter, och den del som genom lottens utslag kommit att stå för utskottets skrivning har ansett att med hänsyn till nödvändigheten av att civilekonomutbildningen forceras ökningen i intagningen bör ske från och med höstterminen 1960, alltså redan i år. Handels-högskolan i Göteborg har också bestämt förklarat att den inte har några svårigheter att genomföra en sådan intagning.

Enligt reservanternas mening bör man skjuta på den ökade intagningen till hösten 1961 dels med tanke på kostnaderna, dels med hänsyn till att nu gällande avtal mellan Göteborgs stad och staten borde omprövas. Det rör sig här om en kostnadsökning av 317 000 kronor, vilket knappast kan betecknas som avskräckande när det gäller en reform som totalt kommer att kosta hundratal miljoner. För övrigt är det ju inte så alldeles säkert att ett uppskov innebär någon besparing. De 60 studenter som skulle bli utestängda från Göteborgs handelshögskola i år kommer givetvis att söka sig andra platser för sin fortsatta utbildning, och väljer de någonting annat än handelshögskola kommer det självklart också att kosta en hel del pengar; frågan är om det inte kan visa

sig kosta mer än de 317 000 kronor det här gäller. Vad sedan beträffar avtalet så finns det i texten ingenting som talar för att en ökad intagning skulle nödvändiggöra upptagandet av nya förhandlingar.

Till sist vill jag, herr talman, än en gång uttala glädjen över att detta förslag har lagts fram, med alla de möjligheter till utbildning som det kommer att öppna för vår ungdom och med allt vad det kommer att betyda för vårt svenska samhälles förkovran.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Under 1950-talet har vi kunnat glädja oss åt en rekordartad utveckling på undervisningens område. Denna utveckling åskådliggöres bäst av siffrorna för omfattningen av ecklesiastikdepartementets driftbudget under de tio åren det gäller.

Får jag erinra om, herr talman, att för budgetåret 1951/52 hade ecklesiastikdepartementet en driftbudget på 611 miljoner kronor. Året därpå, alltså 1952/53, hade den ökat till 786 miljoner kronor. 1953/54 var siffran 791 miljoner, 1954/55 986 miljoner, 1955/56 1 065 miljoner, 1956/57 1 185 miljoner, 1957/58 1 331 miljoner, 1958/59 1 561 miljoner och för 1959/60 1 721 miljoner. För budgetåret 1960/61 föreslås nu 1 844 miljoner. Dessa belopp avser som sagt endast driftbudgeten.

Det har skett en kolossal utveckling på undervisningens område. Bland de s. k. »stora» departementen finns det inget som har en så stor procentuell ökning som ecklesiastikdepartementet har haft under denna tioårsperiod.

Enligt den långtidskalkyl som man nu arbetar med beräknas att vi budgetåret 1964/65 skall vara uppe i utgifter på detta område för 2 212 miljoner kronor. Man beräknar en årlig stegring med 5 procent. Till detta kommer kapitalbudgeten med omkring 75 miljoner kronor per år.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

att jag inte kan se dessa frågor enbart ur särskilda utskottets synpunkt. Jag har suttit så länge i statsutskottets »undervisningsavdelning» att jag mycket väl förstår vad propositionens förslag kommer att betyda även för undervisningen i övrigt. Vi har också många andra luckor att fylla.

Befolkningsutvecklingen under tiden 1960—1965 evad det gäller skolungdom är ju av avgörande betydelse på detta område. År 1950 hade vi 264 000 ungdomar i åldern 13—15 år. 1965 får vi inte mindre än 330 000 i den åldersgruppen. Ungdomarna i åldern 16—18 år var 1950 omkring 250 000, men 1965 kommer de att vara 369 000. Alla förstår att detta medför en ansvällning på vårt undervisningsväsende av mycket stora mått. 1945 hade vi det största födelsetal som förekommit i landet, nämligen 135 000. Nu har det gått ned till cirka 105 000. Det betyder att låg- och mellanstadiets barnantal är i sjunkande men att högstadiets elevantal kulminerar just nu. Yrkeskolväsendet är för närvarande i stark utveckling, som torde komma att fortsätta under hela 60-talet. 1940-talets stora årskullar söker sig nu till våra gymnasier i allt större omfattning. Våra gymnasier behöver därför utbyggas i mycket stor utsträckning, och detta i sin tur kommer att föranleda att platsantalet vid våra högre undervisningsanstalter behöver utökas högst avsevärt.

Mot denna bakgrund är jag för min del glad över att ecklesiastikministern nu har tagit ett verkligt krafttag för utbyggnaden av våra högre undervisningsanstalter. Statsrådet Edenman är att gratulera till detta, som jag tycker, riktiga grepp på problemet. Får vi samma expansion under 1960-talet som vi haft under 1950-talet inom vårt undervisningsväsende, torde vi alla kunna vara överens om att då har vi gjort vad man rimligen kan begära av riksdagen och regeringen. Det principbeslut som vi nu går att fatta kommer säkerligen att få den allra största betydelse för den närmaste framtiden.

I den proposition som vi nu behandlar, nr 119, framhåller departementsche-

fen att universitetsutredningen framlagt ett omfattande statistiskt material för belysning av tänkbara utvecklingstendenser i fråga om tillströmningen under 1960-talet till universitet och högskolor. Det framhålls där att näringslivet i växande utsträckning har behov av forskare, ingenjörer, ekonomer och administratörer. Härjämte behöver vi flera läkare, tandläkare, lärare etc. En utbyggnad för att tillgodose detta behov behövs redan under 1960-talets första hälft.

De flesta av remissinstanserna har instämt i de önskemål som framförts, även om flera anser att utredningens förslag bör betraktas som ett minimiprogram.

Särskilda utskottet, som i allt väsentligt är enigt med departementschefen om denna nya giv, är också helt överens med honom om att ett genomförande av detta program kommer att fordra betydande anslagshöjningar och att dessa inte kan »ensidigt fastställas oberoende av de utgiftsanspråk som ställes på budgeten i övrigt».

Herr talman! Jag vill kraftigt understryka just denna sats. Jag är övertygad om att det vid budgetbehandlingen under de kommande åren, då anspråk kommer att ställas från olika håll, blir rätt svårt att skaffa de pengar som behövs för att genomföra denna utbyggnad på alla olika områden. Därför, herr talman, är jag glad över att vi i stort sett har lyckats nå enighet i det särskilda utskottet. Men jag skulle bli ännu gladare om det under de följande åren visar sig att vi kan vinna enighet här i riksdagen också när det gäller att skaffa de erforderliga pengarna, ty det är ändå av den allra största betydelse.

Vi är helt överens med departementschefen om att genomförandet av det framlagda upprustningsprogrammet bör bli helt beroende av det budgetmässiga utrymme som föreligger varje år. Han har understrukit detta, och vi i vår tur har också framhållit det. Samtidigt har vi emellertid enats oss om att vad som här föreslås bör tillmätas hög angelägenhetsgrad, om jag nu får använda riksdagsspråk. Jag hoppas att hänsyn kommer att tas till detta riksdagens uttalande

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

varje höst när de olika departementscheferna avväger hur mycket pengar vart departement skall tilldelas. Nu är det ju så i vår riksdag att var och en i första hand vill tillgodose det verksamhetsområde som han är speciellt intresserad av, och vi som är engagerade i arbetet på utbildningens område syndar kanhända likadant och är väl benägna också vi att betrakta vårt område som det viktigaste och inrymmande det betydelsefullaste samhällsproblem som riksdagen har att lösa. De som är i ansvarsställning på olika poster måste emellertid se ut över hela fältet och försöka fördela de tillgängliga pengarna på ett så rättvist sätt som möjligt. I statsutskottets utbildningsavdelning — om jag får använda det uttrycket — får vi varje år ett par hundra motioner att behandla, de allra flesta med yrkande på ytterligare anslag, ytterligare tjänster, o. s. v., o. s. v. Det är kanske inte mycket att säga därom, utom det, som jag starkt vill understryka, att när fördelningen en gång har gjorts de olika departementen emellan, finns det inte någon större marginal att röra sig inom när det gäller sådana tilläggsanslag.

Det framlagda programmet för universitets- och högskoleväsendet bör kunna revideras, om utvecklingen så skulle påfordra. Även på den punkten är utskottet helt överens med departementschefen. Kravet på anpassningsbarhet kommer vi inte ifrån, och därför bör den nya organisationen göras så smidig som möjligt. Vi har särskilt velat framhålla att det bör ske ett intimt samarbete med näringslivets och arbetsmarknadens organisationer. Därmed är jag inne på frågan om prognoserna.

Alla vet att det är mycket svårt att långt i förväg utarbeta prognoser som håller i verkligheten, men det hindrar inte att man måste försöka beräkna hur många befattningshavare vi kommer att behöva på de olika områdena undan för undan i framtiden.

Utskottet har också framhållit att ett intimare samarbete med våra nordiska grannländer är önskvärt. Det bör inte vara uteslutet att man i varje fall på

vissa områden skulle kunna inrätta utbildningsanstalter som tog emot ungdomar från alla de nordiska länderna, varigenom vi skulle få till stånd ett ungdomsutbyte som vore till fördel för samtliga dessa länder. Betydelsen därav ha ju också Nordiska rådet kraftigt understrukit.

I likhet med departementschefen förklarar sig utskottet icke vilja vara med om att för närvarande införa någon spärr vid de humanistiska fakulteterna, men utskottet tillägger att det kan tänkas att vi sedermera kommer i ett sådant läge att detta av arbetsmarknadsskäl blir nödvändigt. För närvarande anser vi emellertid inte att så är fallet.

Utbyggnaden av de nu spärrade utbildningslinjerna vid de tekniska högskolorna, handelshögskolorna, gymnastiska centralinstitutet m. fl. bör genomföras i den takt som de ekonomiska möjligheterna medger. Särskilt under 1960-talets senare del bör kraftiga ansträngningar göras för att öka intagningen på de spärrade utbildningslinjerna. På denna punkt vill utskottet också instämma i vad departementschefen har framhållit om det nödvändiga i en prognosverksamhet som skall göra det möjligt att något så när riktigt beräkna behovet av intagning på de olika utbildningslinjerna. Det behövs också yrkesvägledning i skolorna, så att eleverna om möjligt väljer rätt när de bestämmer sig för sitt framtida yrke.

Departementschefen har framhållit att han anser att det bör företas en ingående utredning rörande den framtida gymnasiepolitiken, och utskottet vill helt instämma i detta. I och med att enhetsskolan blir genomförd i hela landet kommer, det är vi alldeles övertygade om, ett mycket stort antal elever att söka sig till gymnasierna, ett vida större antal än vi hittills varit vana vid. Ett av huvudsyftena med enhetsskolan var ju att vi skulle få fram begåvningarna i ljuset, och så har också visat sig vara fallet.

I dag har ju inte mer än 37 procent av landets skoldistrikt infört enhetsskolan. Men nu kommer de slag i slag fram-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

över, och det kommer i sin tur att göra det angeläget för oss att skaffa möjligheter för de ungdomar, som är lämpade härför, att komma in i gymnasiet. Som alla vet har vi nu betydligt större antal sökande än som kan tas emot på dessa områden.

I vissa motioner har det framställts yrkanden om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om undersökning, huruvida man inte kunde inrätta en sjukvårdsfakultet, knuten till universitetsorganisationen. Utskottet har av flera skäl inte ansett sig kunna tillstyrka detta. Vi tror inte att detta är en framkomlig väg. Dessutom vill vi gärna avvakta och se vad landstingens åtgöranden på detta område kan leda till under de närmaste åren. Vad som på lång sikt kan hända på detta område är mycket svårt att säga, och vi anser att det är för tidigt att ta ställning.

Det ökade studentantalet — vi vet säkert att det blir en ökning — kommer att kräva allt flera och flera platser vid våra universitet och högskolor. Även om universitetsutredningen givit en prognos om att 60 procent av antalet studenter skulle komma att fortsätta vid universitet, vill vi ändå framhålla att vi anser att standarden där inte får sänkas, och det kommer i sin tur att ställa högre krav på våra högskolor av olika slag.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om att utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet under första hälften av 1960-talet inte kommer att lokaliseras till andra platser än dem där denna högre utbildning nu bedrivs, nämligen Uppsala, Stockholm, Lund-Malmö, Göteborg och Umeå. Vi anser att man bör bygga ut på dessa undervisningsplatser hellre än att nu tänka på flera högskole- eller universitetsområden.

Vad gäller den ännu mera långsiktiga utvecklingen bör det bli avgörande huruvida vissa grenar av den högre utbildningen kan förläggas till andra platser än de nuvarande universitets- och högskoleorterna. Det är möjligt att så kommer att ske, men man bör avvakta utvecklingen på detta område.

I vissa motioner har framhållits, att de högre utbildningsanstalterna här i Stockholm inte bör utbyggas så mycket som departementschefen förordat. Vi i utskottet kan inte dela den uppfattningen. Vi vill framhålla att Stockholm dock är landets huvudstad. Stockholm tar nu emot ungdomar från en mycket stor region av landet — Mellansverige och, när det gäller det tekniska området, hela Norrland. Vi tror att det är nödvändigt med denna utbyggnad här i Stockholm, och vi hoppas att den skall ske enligt de linjer som departementschefen angivit i propositionen.

Också beträffande Umeå är vi helt överens med departementschefen. I någon av huvudstadens tidningar kunde man utläsa, att det skulle finnas en motsättning mellan utskottet och departementschefen på denna punkt, men jag vill intyga att så inte är fallet. Vi har starkt understrukit vad departementschefen har anfört om den nya högskolan i Umeå. Vi anser att den bör utbyggas så fort ske kan till en fullständig forsknings- och utbildningsorganisation, framför allt på de områden där man redan nu arbetar.

Om läkarprognosutredningens undersökningar kommer att utvisa behov av ökad intagningskapacitet vid de medicinska högskolorna, bör givetvis hänsyn tas härtill jämväl vid planläggandet av den medicinska högskolans i Umeå organisation, skriver vi. Detsamma gäller tandläkarutbildningen däruppe. Vi delar vidare departementschefens uppfattning att i samband med att planerna för en fullständig läkarutbildning i Umeå aktualiseras bör åtgärder vidtagas för en därmed samordnad komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen med centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Utskottet är i likhet med departementschefen icke berett att nu ta ställning till ett motionsvis framfört förslag om humanistisk utbildning och forskning i Umeå. Det är möjligt att sådan bör komma till stånd så småningom. Vid den mera långsiktiga planeringen får man nog vara beredd att överväga detta,

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

men i varje fall för närvarande anser utskottet att det inte är aktuellt.

Vad sedan gäller de tekniska fakulteterna vet vi alla att det på detta område sker en upprustning i praktiskt taget samtliga länder. Så sker också hos oss. Det är av allra största vikt att vi kan få fram tillräckligt med tekniker, så att vi kan följa utvecklingen på detta område, något som är betydelsefullt inte minst med hänsyn till konkurrensen med andra länder. Utskottet anser således i likhet med departementschefen, att man bör kraftigt bygga ut de tekniska utbildningsresurserna från för närvarande drygt 1 000 till 1 844 årligen nyintagna studerande. Detta innebär en mycket kraftig utökning av utbildningen på detta område. Vid tekniska högskolan i Stockholm har man tänkt sig att öka nyintagningarna från 600 till 770 och vid Chalmers tekniska högskola från 400 till 650. Dessutom skall man i Lund skapa möjligheter att ta in nya teknologer till ett antal av 430.

Vi vill också framhålla att utbyggnaden av Stockholms högskola var uppe, främst beträffande förläggningen, vid 1959 års riksdag. Därvid godtog riksdagen allmänna beredningsutskottets förslag, och vi anser att det inte finns någon anledning för riksdagen att ändra uppfattning på denna punkt.

Vad gäller utbildningen av civilingenjörer vid universitetet i Uppsala har utskottet också ansett att det helt kan instämma i vad departementschefen sagt. Vi vill framhålla vikten av att dessa civilingenjörer får samma goda utbildning som civilingenjörerna vid de tekniska högskolorna. Vi har också samma uppfattning som departementschefen beträffande de nya utbildningsvägarna vid de tekniska gymnasierna.

Vi har funnit att de riktlinjer som departementschefen anfört beträffande utbyggnaden av universitetsorganisationen är bärande, och vi tillstyrker dem därför. Vidare har frågan om utbildning av teologer och jurister kommit upp. Vad departementschefen framhåller på dessa punkter vill utskottet helt biträda.

Då det gäller utökning av utbildnings-

kapaciteten vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg har det framlagts motioner, och i utlåtandet nr 2 har vi olika meningar om tidpunkten för utbyggnaden av handelshögskolan i Göteborg. Av naturliga skäl är de kostnadsberäkningar som förekommer i propositionen nr 119 endast ungefärliga, och utskottet förutsätter att exaktare kostnadsberäkningar kan ske när man kommer fram till den tidpunkt då detaljförslagen skall föreläggas riksdagen.

Vi biträder också departementschefens förslag att förlägga prognosverksamheten till arbetsmarknadsstyrelsen. Vi tror att arbetsmarknadsstyrelsen är det organ som har de största möjligheterna att ha den intima kontakt som behövs med näringslivet och andra organisationer vilka som har behov av uppgifter på detta område.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag är glad över att vi i utskottet i stort sett kunnat ena oss om denna ny giv. Jag hoppas att riksdagen skall bli lika enig när det gäller att skaffa fram de många nya miljoner som kommer att behövas för detta ändamål. Vi behöver bygga ut enhetsskolan. Vi behöver bygga ut våra yrkesutbildningsanstalter. Vi behöver bygga ut våra gymnasier och lägre tekniska utbildningsanstalter, och detta är ett mycket stort projekt. Allt detta kommer att kosta mycket pengar. Under 1950-talet har våra driftutgifter för undervisningen stigit med 200 procent. Det skulle inte förvåna mig om förhållandet blir ungefär detsamma under 1960-talet. Men, herr talman, jag för min del tror att det är väl använda pengar, och jag hoppas att vi undan för undan skall kunna fullfölja det principprogram som propositionen nr 119 talar om och som särskilda utskottet i stort sett är ense om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till särskilda utskottets hemställan i dess utlåtande nr 1.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag vill understryka vad redan sagts, att det är en stor och glad-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

jande reform riksdagen står i begrepp att genomföra. Det är otvivelaktigt en av de viktigaste reformerna på senare år i vårt land. Den kommer att lägga grunden till nya framsteg på skilda områden. Det finns all anledning att instämma i den gratulation till departementschefen som särskilda utskottets ordförande nyss framfört, en gratulation för hans insats att driva fram denna reform. Både statsrådet och riksdagen kan känna tillfredsställelse häröver.

Det blir oenkligen en dyrbar reform, som kommer att medföra nya statsutgifter för hundratals miljoner kronor. Men jag tror att det blir lönande investeringar. Pengar som satsas på bättre utbildning ger otvivelaktigt hög avkastning både rent materiellt och på annat sätt.

Det heter i särskilda utskottets utlåtande att det är en reform av hög angelägenhetsgrad. Det betyder inte att reformen kan genomföras utan hänsyn till de statsfinansiella aspekterna. I det stycket måste utskottet rimligen dela departementschefens realistiska ståndpunkt, att reformens genomförande får bli beroende av det budgetmässiga utrymmet varje år. Men det finns dock skäl att starkt understryka just den höga angelägenhetsgrad reformen bör tillmätas i trängseln med andra behov. I många avseenden blir just den högre undervisningen en nyckel till framsteg och utveckling i många andra sektorer av samhället.

Det är glädjande att utskottet blivit helt enigt om de bärande riktlinjerna i reformen. Den oenighet som inte kunnat undvikas i någon enstaka detaljfråga bör inte förrycka eller försvaga detta intryck. Det bör rimligen, som herr Näsström nyss underströk, också komma att innebära att man är redo att ta de ekonomiska konsekvenserna.

De drivande motiven bakom reformen är självfallet dels medborgarnas önskan om bättre utbildning, dels samhällets växande behov av välutbildad arbetskraft. Universitetsutredningen — som gjort ett glansfullt och epokgörande utredningsarbete — har liksom departementschefen värtaligt klarlagt dessa sam-

manhang och tendenser som präglar det moderna samhället. Talet om ett utbildningssamhälle under 1960-talet har starkt fog för sig.

Allt fler ungdomar av en årskull tar studentexamen. Allt fler av en studentkull söker sig till universitet och högskolor. Båda dessa faktorer kommer att öka trycket på undervisningens institutioner och tvinga fram en utbyggnad.

Under 1950-talet har antalet studentexamen vid allmänbildande gymnasier fördubblats, och kurvan pekar stadigt uppåt. Inte minst bland arbetarbefolkningen i vårt land växer intresset och de ekonomiska möjligheterna för att ge barnen bättre utbildning — ekonomiska möjligheter som förbättrats inte minst tack vare samhällets studentsociala åtgärder, som blivit allt generösare under senare tid. Detta är en glädjande och betydelsefull utveckling. Den ökar möjligheterna att ta till vara landets studiebegåvningar, oavsett i vilken socialkategori de finns.

Ännu är arbetarbefolkningen starkt underrepresenterad i rekryteringen till gymnasier och högre undervisning. Av en studentkull i dag kommer bara 20 procent från den ena hälften av nationen, nämligen den hälft som utgörs av arbetare, hantverkare, lägre tjänstemän och liknande kategorier, medan hela 80 procent kommer från den övriga hälften av befolkningen. Detta visar vilket starkt behov det fortfarande finns av kraftfullt studentsocialt stöd från samhällets sida.

Vid universitet och högskolor är rekryteringsbasen ännu smalare än vid gymnasierna. Även här är en lovande utveckling i gång, fast sakta, som bredar underlaget och innebär ökad demokratisering av den högre undervisningen. För närvarande är det ungefär 75 procent av en studentkull som någon gång söker sig till akademiska studier vid universitet och högskolor — en frekvens som har ökat under tio, femton år från cirka 65 procent.

Universitetsutredningen vill helst se denna siffra sjunka till 60 procent men tror sig i sina prognoser kunna utgå ifrån möjligheten att den kan minska till

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

65 procent. Det är naturligtvis en siffra som bör omgärdas med många reservationer. Man rör sig på mycket osäker mark när man gör dessa prognoser. Frågan är av största vikt för utbildningsorganisationens utbyggnad. Om inte övergångsfrekvensen skulle minska från nuvarande nivå till 65 procent, blir det aktuella utbyggnadsprogram som i dag föreslås för universitet och högskolor ganska otillräckligt. Redan har ett stort antal remissinstanser sagt att det är ett miniprogram som lagts fram, och det skulle då bli helt otillräckligt med högre övergångsfrekvens än den antagna. Samma resultat skulle uppstå om tillströmningen från gymnasierna till universitet och högskolor ökar mer än som nu antagits.

Man kan utgå ifrån att det är föga risk för att vi syr en alltför stor kostym till den högre undervisningen. Motsatsen ligger närmare till hands: att den alltfört kommer att vara för trång. Reformen bedöms av många som tilltagen i underkant och försiktigt upplagd. Men vi kan inte skåda in i framtiden. Vi får stödja oss på det prognosmaterial och de bedömningar vi har till hands. Det gäller att försöka få en organisation som är rörlig och anpassningsbar, som är möjlig att bygga till och ändra allt efter samhällets behov av utbildad arbetskraft samt människornas önskemål och handlande.

Ett nyckelord i universitetsreformen måste därför bli »rörlighet». Man har också rätt att knyta ganska stora förhoppningar till nästa etapp som universitetsutredningen håller på med, nämligen den som berör universitetsväsendets organisation.

Dagens reform siktar främst till en utbyggnad som skulle medge utrymme för cirka 40 procent fler studenter vid universitet och högskolor, att genomföras under loppet av fem, sex år. Man lägger tyndpunkten på den naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga, ekonomiska och tekniska utbildningens kapacitet — det som i högsta grad svarar mot samhällets utvecklingstendenser och aktuella behov. Samhället behöver fler lakare, lära-

re, forskare, naturvetare, matematiker, arkitekter, administratörer, ja, specialister av skilda slag i dessa kategorier. Näringslivet behöver ingenjörer, ekonomer, forskare och liknande kategorier. Men också på andra stadier i arbetslivet och samhällsarbetet behöver man bättre utbildat folk — utbildat folk på skilda nivåer, icke nödvändigtvis med akademisk utbildning. I det högt industrialiserade samhället, det teknifierade samhälle vi lever i, kommer utbildningen allt mer i centrum. Detta blir så mycket mer fallet, om vi samtidigt skall föra en framstegspolitik av den art vi blivit vana vid i vårt land med de behov av välutbildad arbetskraft som därav uppstår.

Men denna medalj kan ha en mörkare baksida. Det finns ett oroande drag i nuvarande utveckling, och det är den påtagliga tendensen till ett framtida humanistöverskott. Detta har satt sin prägel på universitetsutredningens arbete, liksom på departementschefens proposition och särskilda utskottets utlåtande.

Visserligen har ökningen av antalet humanister något avtagit på senare år, men prognoserna för framtiden ger ett mycket oroande perspektiv. Om inte tendensen bryts riskerar vi att få ett mycket stort antal människor med akademiska examina, som inte behövs och inte kan finna den plats på arbetsmarknaden som de siktat till med sin utbildning. Skadan av ett humanistöverskott har visat sig i många andra länder, och vi vet att det är ett tillstånd, djupt olyckligt för både samhälle och berörda människor.

Om tillströmningen till de humanistiska fakulteterna i vårt land fortsätter att öka framöver i samma takt som under 1950-talet, ställs vi onekligen inför faran av ett humanistöverskott. Antalet inskrivna vid de humanistiska fakulteterna skulle då stiga med 50 procent över 1950-talets nivå.

För närvarande har vi ca 11 000 yrkesverksamma humanister i vårt land. De prognoser universitetsutredningen framlagt gör det tänkbart att vi om 15 år har 27 000 yrkesverksamma eller yrkessökande humanister. Som jämförelse

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

kan man erinra om att den för humanisterna dominerande verksamhetsgrenen, nämligen lärarbanan, sysselsätter 7 000 akademiker med humanistexamen. Om utredningens prognoser håller streck skulle antalet humanister stiga snabbare än antalet civilingenjörer och nå upp till för vardera gruppen ca 27 000 om ett dussintal år.

Mot den bakgrunden är det självfallet att universitetsutredningen liksom departementschefen pekar på riskerna och ställer sig mycket tveksam till samhällets möjlighet att bereda försörjning åt alla dessa humanister. Det skulle vara fatalt om vi fick överskott på humanister men underskott på tekniker! Det är alltså en mycket angelägen planeringsuppgift som möter de bestämmande och prognostiserande organen.

Rusningen till de fria fakulteterna — i första hand de humanistiska — förklaras delvis av att de spärrade linjerna vid fackhögskolorna inte byggts ut i takt med behovet. Om flera fått tillträde till fackhögskolorna för att studera till läkare, tandläkare, civilingenjör, apotekare eller civilekonom, hade pressen på de fria fakulteterna onekligen lättat. Mot den bakgrunden bör bl. a. tillströmningen till humanistbanan ses.

En annan faktor är att kvinnornas andel bland de inskrivna vid högskolor och universitet ökat starkt. De kvinnliga studerandena söker sig nämligen i övervägande grad till humanistlinjen.

Jag vill erinra om några ord som yttrades av studentkårens ordförande i Lund för några veckor sedan, när han betonade att det moderna svenska universitetet främst blivit en utbildningsanstalt med uppgift att skola individer för vissa uppgifter i samhället. Han sade: »Under sådana omständigheter är det oansvarigt att låta ett stort antal ungdomar strömma till den humanistiska fakulteten för att där lära sig specialiteter som de inte har användning för». Han tillfogade något tillspetsat, att det i vårt samhälle endast behövs ett begränsat antal personer med större kunskaper i fornfranska och medelhögtyska.

Vilka vägar kan man slå in på för

att undvika ett överskott på humanister? Denna fråga har ägnats stor uppmärksamhet av både utredningen och departementschefen.

En möjlighet är att spärra tillträdet till de humanistiska fakulteterna och de fria fakulteterna över huvud liksom skett vid fackhögskolorna. Det är väl ingen i dag som vill förorda en så omvälvande åtgärd. Tvärtom siktar den reform vi i dag står i begrepp att genomföra till att med tiden gradvis kunna avveckla alla spärrar inom den högre undervisningen, så att de linjer som nu är spärrade skall bli öppna för dem som vill studera där.

I dag tror vi oss skapa en grundläggande förutsättning härför genom att besluten i princip bl. a. kommer att innebära en fördubbling av antalet platser vid de spärrade fackhögskolorna, från nuvarande 2 500 platser till ca 5 000 om fem—sex år. Men det är bara en av förutsättningarna, och det är en mycket lång väg att vandra till det långsiktiga målet att få ett helt spärrfritt undervisningsväsende. Jag vill dock starkt understryka att detta är en av de bärande tankegångarna i hela reformen.

Skälen mot en spärr vid de fria fakulteterna är så många och så starka att de har helt övertygande kraft. Ingen remissinstans har velat tillstyrka en dylik spärr. För det fria studievalet, för hela vårt bildningsliv, för möjligheten att utveckla samhälls- och kulturlivet är det av vital betydelse att kunna undvika en sådan spärr i framtiden.

Departementschefen ansluter sig också till denna principiella ståndpunkt, men han sticker in en brasklapp med påpekandet att en intagnings spärr även vid de humanistiska fakulteterna kan komma att aktualiseras, om tillströmningen dit skulle ändras på ett för arbetsmarknaden oroande sätt.

Det är en brasklapp, och den har även utskottet stuckit in i utlåtandet. Men man måste självfallet hysa förhoppningen att det aldrig skall bli nödvändigt att tillgripa en så drastisk åtgärd. Den bör i stället göras obehövligen genom andra, positiva åtgärder. Sådana påkallas

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

och förordas i det av utskottet tillstyrkta departementschefsförslaget.

Man kan indela dessa åtgärder i olika grupper.

För det första kan nämnas åtgärder som syftar till att bygga ut de spärrade fackhögskolorna. Det förslås en rad åtgärder i det syftet.

För det andra måste man skapa andra utbildningslinjer, dit studenterna kan söka sig för vidare utbildning. De skulle då inte behöva attraheras av universitet och högskolor. Nya utbildningsbanor som svarar mot samhällets behov av välutbildad arbetskraft måste skapas. De barn inom vilka studenter kan få vidareutbildning måste vidgas och förmeras. En intimare samverkan mellan akademisk och icke-akademisk utbildning är önskvärd. I själva verket lägger dagens reform stark tonvikt vid just denna samverkan mellan den akademiska och den icke-akademiska utbildningen. Utredningar i dessa syften föreslås av departementschefen och styrks av utskottet.

För det tredje måste ett effektivt och kompetent prognosinstitut inrättas för arbetsmarknaden för folk med längre utbildningstid.

Förslaget härom utgör en väsentlig del av universitetsreformen. Ett institut av denna karaktär blir ett av fundamenten för den högre undervisningen i framtiden. Så långt möjligt skall detta institut ge de prognoser av arbetsmarknadens behov som kan ge vägledning och orientering för de studerande när det gäller yrkesval, göra långsiktiga bedömningar beträffande arbetskraftsbehov för valet av studiebana. Till detta institut måste självfallet knytas folk med hög vetenskaplig och statistisk kompetens, samtidigt som det givetvis får stark förankring i arbetsmarknad och undervisningsväsen.

Delade meningar rörande prognosinstitutet har rått endast på en punkt, men en viktig sådan. Utredningen diskuterade var institutet organisatoriskt borde förläggas och vägde mellan arbetsmarknadsstyrelsen och ett fristående institut. Utredningen föreslog det senare och förordade att institutet skulle ledas av

en särskild nämnd, sorterande under ecklesiastikdepartementet och med ecklesiastikministern som ordförande.

Detta förslag har mötts med övervägande kritik, det är ett av de få förslag av utredningen som rönt kyligt mottagande. Inte heller departementschefen har godtagit utredningens förslag utan förordat att institutet skall sortera under arbetsmarknadsstyrelsen. På akademiskt facklig håll, närmast SACO, har man ansett att detta tyder på nonchalans emot akademikerna.

Naturligtvis är så inte alls fallet. Mycket starka sakliga skäl talar för anknäpning av prognosinstitutet just till arbetsmarknadsstyrelsen i stället för att upprätta ett fristående institut. Särskilt diskutabelt var projektet att ecklesiastikministern skulle sitta i toppen för den nämnd som skulle leda institutet. Statsrådet skulle då riskera att bli bunden redan på detta första stadium, han skulle inte ha en fri ställning i senare bedömningar och överväganden. Det kan inte vara rimligt att ordna det på så sätt, så mycket mindre som dessa frågor ju inte berör enbart ett departement. Vidare finns redan nu inom arbetsmarknadsstyrelsen en prognosgrupp om fyra man, som gör prognoser för arbetskraft med längre utbildningstid. Det är lämpligt att bygga ut den. På den linjen har departementschefen gått, och särskilda utskottet har enhälligt tillstyrkt denna förläggning. Man syftar i denna del liksom i förslagets övriga delar att jämna och bredda vägen för den akademiska arbetskraften och över huvud taget för folk med längre utbildning på ett sätt som svarar både mot samhällets behov och människornas önskningar i morgondagens Sverige.

Studentkårens ordförande i Lund sade i sitt här tidigare citerade tal den 1 maj i år att de svenska studenterna säkerligen har de bästa levnadsförhållandena i världen, och han undrade om de har rätt att högljutt kräva bättre villkor.

Jag vill inte, herr talman, ta ställning till denna fråga. Jag vill bara betona min förhoppning och livliga förvissning att

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

den reform riksdagen nu har att ta ställning till inte skall försämrade utan förbättra dessa förhållanden och samtidigt ge ett viktigt bidrag till nya framsteg och en mera harmonisk jämvikt i det svenska samhället.

Jag ber därmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag beklagar att jag måste yttra mig i detta sammanhang. Den fråga jag vill ta upp är att karakterisera som en traditionell statsutskottsfråga, en vardagsfråga som saknar sammanhang med de stora linjer om den högre undervisningens fortsatta utbyggnad som debatten hitintills och jag förmodar också framdeles kommer att handla om. Då det nu är bestämt att det skall vara debatt om både det första och det andra utlåtandet från särskilda utskottet skall jag be att få säga någonting om den reservation som finns fogad vid det andra utlåtandet.

Jag kan begränsa mig till det som skiljer utskottet och reservanterna åt. Det råder fullständig enighet om det önskvärda i att det bör ske en ökning av utbildningen av civilekonomer. Det har också rätt enighet om att ökningen bör ske snabbt och att det är möjligt att genomföra en ökning i Göteborg av antalet intagna elever från 120 till 180. Såväl universitetsutredningen, handelsministern, som har att handlägga frågor om anslag till denna skola, som eklelesiastikministern har haft den mening att man bör kunna genomföra denna ökning. Alla remissinstanser har också gått på samma linje. I proposition nr 119 som behandlar denna fråga finner man att eklelesiastikministern säger att denna ökning bör ske snarast möjligt. De delade meningarna i det särskilda utskottet har gällt vad som menas med »snarast möjligt».

Utskottsmajoriteten anser att en sådan ökning bör komma till stånd om tre månader. I början av september skall de nya kullarna tas in, och då skall intagningen ökas från 120 till 180. Reser-

vanterna hävdar den meningen att det inte är möjligt att vidtaga denna förändring i utbildningskapaciteten förrän tidigast hösten 1961. Kungl. Maj:t har inte i något sammanhang angivit någon tidpunkt för ökningen av intagningen, men reservanterna hävdar att den ökade intagningen bör gå att genomföra hösten 1961 och gör därmed en klar beställning. Utskottsmajoriteten har tydligen lagt tonvikten på »snarast» och reservanterna på »möjligt».

Det fordras kanske några kommentarer till reservanternas ställning. Jag delar den mening som reservanternas företrädare. Den skola vi nu behandlar är inte någon statlig skola. Tre parter finansierar den, dels skolan själv som en enskild institution med hjälp av vissa bidrag från donationer, dels Göteborgs stad och dels staten, som lämnar det största beloppet till driften. Det finns ett avtal mellan staden och staten som innehåller en passus om att avtalet skall kunna sägas upp därest väsentligt ändrade förhållanden inträffar. Avtalets övriga innehåll, som kan beröra denna fråga, finns refererat i handlingarna. Jag har den uppfattningen att det inte kan råda någon som helst tvekan om att en ökning av intagningen från 120 till 180 är en sådan omständighet som kan anses utgöra väsentligt ändrade förhållanden. Jag tror inte att någon i denna kammare kan stå upp och säga någonting annat. Det finns alltså skäl att ta upp förhandlingar med Göteborgs stad om storleken av stadens bidrag till denna undervisning.

En helt annan fråga är vilken ställning respektive parter tar till de bidrag som skall lämnas. Vi som bor i Göteborg och tillhör riksdagen kan i denna fråga självfallet komma i en helt annan ställning än övriga ledamöter. Vi kan inta en, jag höll på att säga, opartisk inställning eller i varje fall — för att göra en fin värdering — en mer nyanserad inställning till den eventuellt kommande tvistefrågan hur stadens bidrag skall vara utformat i förhållande till statens. Genom att vi tillhör båda parterna och får vara med att finansie-

Ang. riktlinjer för utbyggnad av universitet och högskolor m. m.

ra båda bidragen, har vi möjlighet att se det hela från två sidor, och sådant brukar resultera i en rätt nyanserad inställning.

Jag har alltså klart för mig att det kan finnas många åsikter om huruvida Göteborgs stad över huvud taget skall ge bidrag och hur stort det i så fall skall vara. Detta är en förhandlingsfråga mellan staten och staden, och det är väl ingen som hävdar annat än att förhandlingar i den frågan skall föras mellan staten och staden, men inte i panik under semestertid, då det även saknas formella förutsättningar att sluta avtalet i tid.

Det tillhör väl inte heller god ordning och sed i detta hus, att man lämnar bidrag till en verksamhet, som fler parter varit med och finansierat, och räknar med att förhandla med dessa andra parter nästföljande år, när det hela varit i gång. När man som riksdagsman har att ta ställning vill man inte sätta staten i en sådan situation. Jag tror inte att Göteborgs stads representanter skulle gjort det om man i stadsfullmäktige hade haft att ta ställning på samma sätt som vi här i riksdagen. Sådant tillhör inte god sed.

Hade denna fråga behandlats i statsutskottet, hade det inte varit någon tvekan om att det varit en helt annan tyngd bakom reservationen än det blev i särskilda utskottet. Detta hade att behandla principfrågor och stora huvudlinjer och tyckte säkert att futtiga 300 000 kronor inte var något belopp i förhållande till de hundratals miljoner man fattade principbeslutet om. Men i statsutskottet är 300 000 kronor stora pengar, som man kan slåss om både en och två timmar för att kunna få placerade på rätt ställe.

I den debatt vi förde här före helgen om statens inkomster, fanns rätt många som ansåg att staten påtager sig vad man kunde kalla icke nödvändiga utgifter. Jag skulle tro att många skulle ha ansett att det varit en icke nödvändig utgift för nästa budgetår att på så här lösa boliner slänga ut 300 000 kronor på en verksamhet, om vilken man inte vet

omfattningen och kvaliteten eller om den kan komma till stånd — därtill på ett sätt, som ger staten en felaktig utgångspunkt som förhandlingspart.

Så skulle statsutskottet ha resonerat, men i särskilda utskottet tyckte man att 300 000 kronor inte var värda att lyfta fingret för.

Till grund för detta ligger bl. a. en partimotion från folkpartiet, och det har väl gått partitaktiska manövrer i detta, som kanske gör det föga lönande att söka föra en saklig debatt. Man måste söka få fram avvikande meningar. Man är visserligen i sak enig om proposition nr 119, men man orkar inte bära ut den enigheten till allmänheten utan måste ha någonting att krusa med.

Man kan ha mycket delade meningar om huruvida det är möjligt att genomföra det som utskottet föreslår riksdagen. Självfallet beror det på hur mycket man vill göra av denna ökning. Vill man komma i gång, inte till vilket penningpris som helst men till vilket kvalitetspris som helst, så är det klart att man kan få i gång det. Var och en förstår att när eleverna kommer om tre månader skall lärarkrafter vara engagerade, studieplaner upprättade och organisationen av de redan befintliga lärarna genomförd. Det är inte så enkelt att hinna göra allt detta, särskilt mot bakgrunden av den stora brist på lärare som just nu finns för civilekonomutbildning.

Det står i utskottsmajoritetens skrivning, att man under hand erfarit att möjlighet finns att ordna dessa saker. Jag satt med som suppleant i särskilda utskottet men observerade aldrig att utskottet erfor något sådant. Måhända har dessa upplysningar inte kommit fram under hand, utan under bordet. I varje fall fick vi i utskottet inget belägg för att det skulle vara möjligt att klara dessa problem.

Jag har här i min hand en annan handling som är fullt kontrollerbar och offentlig, nämligen Ekonomiskt forum 60. Det är ett organ som utges av studentkåren vid handelshögskolan i Göteborg. I detta nummer, som utkom i bör-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

jan av maj — artikeln är väl därför skriven i april, förmodar jag — finns en programförklaring som är skriven av rektorn för handelshögskolan i Göteborg. Där läser man:

»Förhållandet har komplicerats något av en i och för sig glädjande händelse, nämligen det starka stöd som handelshögskolan fått av tre motioner med olika politiskt ursprung, vilka avlämnats till årets riksdag. Motionärerna föreslår, att universitetsutredningens förslag omedelbart genomföres. Det kan förefalla underligt att kalla detta en komplikation, men uttrycksättet kan lätt förklaras. Lärarrådet accepterade under hösten 1959 universitetsutredningens förslag om en omedelbar utökning. Man räknade då säkert med att handelsministern skulle taga upp det i sin proposition, vilket skulle ha givit handelshögskolan ett halvår för anskaffning och utbildning av lärare. Om ett beslut fattas nu, blir planeringstiden synnerligen kort.» Detta skrevs i april, och nu är vi i slutet av maj. »Det är icke möjligt att förutse om man över huvud taget skall kunna öka från och med hösten.»

Detta skriver alltså den för skolan närmast ansvarige föreståndaren. Utskottsmajoriteten däremot säger sig »under hand» ha fått veta, att det är möjligt att lösa de av mig antydda frågorna. Det är för mig omöjligt att bedöma kvaliteten i utskottets uttalande, men jag förmodar att vi kan lita på vad skolans rektor skriver i skolans egen tidsskrift.

För mig är det uppenbart att vi har all anledning att vara tillfredsställda med den positiva inställning som departementscheferna har visat. Remissinstanserna har samma uppfattning, och särskilda utskottets samtliga ledamöter har ställt sig positiva till handelshögskolans fortsatta utbyggnad, vilket allt måste vara något att ta fasta på.

Reservationen går längre än Kungl. Maj:ts förslag och säger att utökningen bör ske till hösten 1961. Det är en klar beställning. Jag skulle vilja se den Kungl. Maj:t som skulle våga frånga den

beställningen. Då får handelshögskolan möjlighet att planlägga utbildningen och att anskaffa lärarkrafter. Eleverna kan, om riksdagen följer reservationen, när de kommer till skolan bjudas den fullvärdiga utbildning som vi har anledning att se till att de får.

För mig är det, herr talman, uppenbart att det för handelshögskolan, eleverna, Göteborgs stad och staten är bäst om riksdagen beslutar i enlighet med den reservation som herr Näsström m. fl. har fogat till särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! När jag har begärt ordet under denna punkt är det inte för att ställa något yrkande rörande ekonomutbildningen vid Uppsala universitet. Jag inser till fullo, att det kan bli svårt att under de närmaste åren tillmötesgå det krav som ställs i den av mig i denna kammare väckta motionen nr 661. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse, att utskottet i likhet med ecklesiastikministern har en klart positiv inställning till det av universitetsutredningen framlagda förslaget om ekonomutbildning även i Uppsala.

Härtill vill jag bara säga, att en utbildning av ekonomer vid universiteten borde möjliggöra att differentiera ekonomutbildningen för olika behov. Man har alltför ofta anledning att konstatera, att våra ekonomer har en alltför bristfällig grund av t. ex. naturgeografiskt eller annat naturvetenskapligt kunnande för att rätt kunna bedöma en hel del ekonomiskt viktiga problem.

Den som har sysslat med vetenskaplig forskning och högre undervisning i 45 år, såsom jag har gjort, därav 25 år som professor, och ofta med alltför knappa resurser, kan inte gärna underlåta att vid detta tillfälle ge uttryck åt sin odelade tillfredsställelse med det förslag till det högre utbildningsväsendets utrustning som framlagts i propositionen nr 119 och som nu i allt väsentligt kommer att godtas av riksdagen. Jag gör detta desto hellre, som jag tidi-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

gare vid skilda tillfällen kritiserat regeringen för den tvehågsenhet den visat inför kraven på ökade resurser för den högre utbildningen och för forskningen.

Det är emellertid inte bara upprustningen i och för sig som jag finner glädjande. Med stor tillfredsställelse hälsar jag också den positiva inställningen till en långt gående integration inom det högre undervisningsväsendet. Man skall inom en nära framtid kunna bli filosofie magister vid tekniska högskolor, civilingenjör vid Uppsala universitet, civilekonom vid Lunds universitet — Lund får måhända rent av i sinom tid en teknisk fakultet — Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola får gemensamma institutionsbyggnader o. s. v.

Det återges dock i propositionen ett par uttalanden, som så att säga bryter stilen — båda gäller utbildningen av civilingenjörer vid Uppsala universitet. Det ena görs av universitetskanslern och det andra av överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Uttalandena förefaller mig nästan som röster ur det förångna och ger enligt min mening en ännu starkare relief åt de tankegångar och de förslag, som framlagts i propositionen.

Jag skall, såsom jag nyss sade, herr talman, inte ställa något yrkande, men jag vill gärna begagna detta tillfälle att lyckönska herr ecklesiastikministern till att han har fått fram den proposition, som vi nu behandlar. Den kan betecknas såsom en viktig milstolpe på det svenska samhällets väg mot en rikare kulturell och en högre materiell standard, och den milstolpen har ecklesiastikministern all heder av.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att ta upp tiden med att upprepa vad som tidigare har sagts om värdet av den stora grundläggande reform som riksdagen nu går att ta ställning till. Det får räcka för mig med att hänvisa till att vi inte har någon avvikande mening när det gäller den betygsättningen.

Vad som nu kommer att ske innebär ett ofrånkomligt steg i den fortsatta samhällsuppbyggnaden.

Jag skulle vilja understryka det obestriddliga värde denna reform kommer att ha genom att öppna vägarna för allt fler från olika grupper i samhället till den akademiska undervisningen — herr Möller har tidigare varit inne på den saken. Detta steg kommer att betyda, att mycket av ojämnheterna i olika samhällsgruppers möjligheter att få tillträde till akademiska studier nu undanröjs. Jag skulle i det sammanhanget också gärna vilja påpeka, hur viktigt det är att man i fortsättningen har ögonen öppna för de studentsociala åtgärderna, så att de handikapp som ännu i dag finns kvar på det området kan utjämnas.

Det är en kostnadskrävande reform som vi i dag drar upp riktlinjerna för. Det har påpekats tidigare men förtjänar att understrykas, hur viktigt det är att man, när man går att bygga vidare på det som nu har skisserats, placerar in allt i dess rätta sammanhang och försöker göra den avvägning, som blir nödvändig med hänsyn till alla andra krav, så positiv som möjligt med tanke på de utgifter som denna reform medför.

Vi vet naturligtvis inte hur stor kostnaden kommer att bli, och vi vet heller inte i vilken grad andra behov anmäler sig. Däremot vet vi att det alltid uppstår nya krav på statskassan, och det gäller därför att alldeles särskilt på detta område hålla planläggningen aktuell. Jag tror det är nödvändigt att försöka se åtskilliga år framåt i tiden och ständigt förnya de linjer man arbetar efter, så att de alltid anpassas till den samhällsekonomiska situationen och till andra behov som uppstår. Detta förutsätter givetvis att planlägningsarbetet sker i intim kontakt med samhället i stort. Det är glädjande att utskottet har uppmärksammat dessa problem och från sina utgångspunkter understrukit behovet av att lösa dem.

Den enda reservation som finns till särskilda utskottets utlåtande nr 1 har mig till upphovsman. Jag är inte alldeles säker på att utskottets övriga ledamöter

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

är så glada över den reservationen — det skulle ju ha sett prydligare ut om utskottsutlåtandet hade varit helt rent från invändningar i den formen.

Tillåt mig emellertid redan från början säga, att reservationen inte alls beror på någon avvikande mening när det gäller huvudlinjerna i propositionen, som avser den akademiska undervisningens upprustning och utbyggnad. Den beror i stället på den syn som under hand har utbildat sig när det gäller bebyggelsens fördelning i landet och sysselsättningsfrågornas ordnande. Vi anser det nödvändigt med hänsyn till den framtida utvecklingen att i någon mån försöka minska det övertryck, som för närvarande råder i vår huvudstad och på vissa andra håll.

Jag skall, herr talman, inte ta upp någon tid med att rekapitulera vad som sades i riksdagen när vi för några dagar sedan tog ställning till det förslag som då förelåg om utflyttning av statlig verksamhet från huvudstaden till andra delar av landet. Jag skulle emellertid vilja säga, att om man accepterar strävan att lätta på detta övertryck genom att flytta ut statliga inrättningar, kan man inte förbigå dessa principer när man resonerar om en så viktig del av ett samhälles funktioner som den akademiska undervisningen.

I den motion, som ligger till grund för reservationen, återges en engelsk källa, som behandlar vilka konsekvenser ett ökat studentantal i en universitetsstad får vad gäller befolkningsökningen. Jag skall inte på något sätt försöka göra gällande att de siffror, som där anföres, är absolut fasta. Förutsättningarna för det samhälle i England, från vilket man utgått när man fört detta resonemang, är naturligtvis väsentligt olika de förutsättningar som gäller i vårt land, men de bör ändå vara relevanta så till vida att de ger vid handen att ett ökat studentantal — i förevarande fall en ökning för huvudstadens del på ungefär 6 000 studerande — kommer att betyda att stadens befolkning kommer att öka i högst väsentlig grad. Det har för huvudstadens del nämnts en siffr

på sammanlagt 25 000, och jag skulle inte hålla den för otrolig.

Det är utifrån dessa synpunkter som den, som är verksam i de lokaliseringspolitiska sammanhangen, inte utan vidare kan acceptera en planerad utbyggnad av huvudstadens akademiska undervisning på sätt som föreslagits, detta så mycket mer som man kan peka på att bostadsfrågan för studenterna i huvudstaden kan sägas befinna sig i ett bedrövligt läge — sämre än i något annat av våra akademiska samhällen.

Jag hade faktiskt hyst en liten förhoppning om att utskottet skulle ha haft någon förståelse för dessa synpunkter, men någon sådan har inte visat sig föreligga. Jag har därför helt enkelt varit tvungen att reservationsvägen hävda de speciella synpunkter, som framförts i den motion, vilken ligger till grund för reservationen.

Det har emellertid vid reservationens avfattning förelegat en svårighet så till vida, att man inte direkt kan peka på några konkreta åtgärder när det gäller vissa delar av den akademiska undervisningen i Stockholm, nämligen de där det icke finns spärrar för intagningen. Man kan alltså rent generellt säga, att det inte finns några möjligheter att begränsa studenttillströmningen till de fria fakulteterna.

Jag skulle därför vid detta tillfälle särskilt starkt vilja understryka, att det är viktigt, när Kungl. Maj:t i fortsättningen drar upp riktlinjerna för utbyggnadsarbetet, att man ägnar en tanke åt de problem som sammanhänger med ett ökat studentantal. Jag tror inte man kan fortsätta att med ena handen beröva huvudstaden inrättningar av olika slag i den vällovliga avsikten att minska övertrycket, samtidigt som man med den andra handen frikostigt ger samma huvudstad möjligheter att expandera, alltså vidtar åtgärder som direkt motverkar varandra.

Jag kanske också, herr talman, får säga ett par ord om den motion, som jag i detta sammanhang har väckt och som berör utbildningen av samhällsplanerare. Frågan om samhällsplane-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

ringen har ju under senare år blivit allt mera aktuell, och man kan väl utan överdrift påstå att det i morgondagens samhälle kommer att bli en central uppgift att försöka planlägga bebyggelse, näringsliv och allt annat, som tillsammans konstituerar dagens samhälle på ett riktigt sätt och att få tillgång till människor, som har den rätta insikten i dessa problem. Det räcker inte med arkitekten, som nu ofta sysslar med dessa frågor, inte heller med civilingenjören, ekonomen eller juristen, utan det måste bli experter som representerar liksom ett konglomerat av dessa vetenskaper för att man skall få det rätta greppet om samhällsplaneringens problem.

Det är i detta sammanhang intressant att inregistrera, att samtidigt som denna motion behandlades i utskottet förekom det en uppvaktning från samhällsplanerarens sida inför departementschefen, och av referat i pressen att döma har departementschefen visat stor förståelse för dessa problem. Jag är också tacksam mot utskottet, som på denna punkt skrivit så positivt, att man kan förvänta att någonting kommer att ske och att vi i samhällsplaneringsarbetet kan få de allround-expert, som vi faktiskt måste ha för att få det rätta greppet om samhällsplaneringens problem.

Jag har, herr talman, ingen anledning att ytterligare förlänga debatten, och jag slutar med att hemställa om bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Häri instämde herr *Larsson, Sigfrid*, (cp).

Herr **PALME** (s):

Herr talman! Vi har denna förmiddag i kammaren fått uppleva någonting så ovanligt som en oavbruten serie av glädjeutbrott och tacksägelser. De har gällt Kungl. Maj:ts proposition nr 119 om en upprustning av universitet och högskolor.

Denna upprustning är så utomordentligt betydelsefull och så uppenbart nödvändig, att debatten knappast kan få den stimulans, som skilda värderingar och

delade meningar i sak kan skänka. Jag vill gärna också betyga att det är sällan man får sig presenterat en så elegant, skickligt genomförd och stimulerande analys och ett så genomarbetat program som det universitetsutredningen har presterat och som departementschefen nu har utvecklat.

Därmed är ju inte sagt att propositionens förutsägelser och antaganden skulle vara oomstridda. Det är alltid svårt att spå i framtiden, och en prognos och ett arbetsprogram blir ju i och för sig inte sämre därför att de inom rätt snar tid måste grundligt revideras.

Om jag nu skulle redovisa några personliga värderingar, tror jag att det finns mycket starka skäl att antaga, att såväl tillströmningen till gymnasierna som övergången till högskolorna blir avsevärt större än den som universitetsutredningen har utgått från i sitt räkneexempel. Detta skulle betyda en ytterligare press på de humanistiska fakulteterna, eftersom det är där den ökade tillströmningen kan få plats. Å andra sidan tror jag att det likaledes finns starka skäl som talar för att efterfrågan på arbetskraft utbildad vid de spärrade högskolorna — framför allt tekniker och ekonomer — blir större än universitetsutredningen förutsatt.

Om man således är helt med i den allmänna färdriktning, som ecklesiastikministern slagit in på, kan man ändå tänka sig att vi kommer att behöva gå den vägen i ett snabbare tempo än departementschefen har tänkt sig och att humanistöverskottet kommer att framtvunga en rad andra åtgärder som inte nu är aktuella. Men jag skall inte heller dölja, att om utvecklingen blir sådan — och jag tror att starka skäl talar för det — så kommer universitetsreformen att medföra ännu större kostnader; och den saken bör man kanske i dessa dagar tala tyst om, särskilt med hänsyn till vad andra kammaren haft för sig när det gäller statens inkomster.

Det skulle vara intressant att beröra en rad aspekter på de problem som aktualiseras av propositionen. De studiec-sociala åtgärderna har berörts — dem kommer vi tillbaka till senare i dag —

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

och jag väntar med spänning på hur högerens representanter skall motivera ett totalt raserande av stipendiestödet till studenterna. Gymnasiefrågorna och behovet av en gymnasiereform med inriktning på en horisontell klyvning har nämnts. Det vore likaså intressant att ta upp problemet om vidareutbildningen, där jag för min del tror att vi måste skapa en utbildningsform med fastare förankring i det praktiska yrkeslivet som en parallell och ett komplement till universitetsutbildningen.

Men jag skall med hänsyn till riksdagens scna timme begränsa mig till att ta upp tre specialproblem, först vissa lokaliseringsspörsmål, vidare en del organisatoriska frågor och slutligen några internationella perspektiv. Och de teser jag ämnar försvara är tre. För det första: den lokaliseringsideologi som framskymtar i motionen av herrar Hagberg och Torsten Andersson m. fl. när det gäller universitetens utbyggnad är enligt min mening något missriktad och torde bottna i en missuppfattning. För det andra: det är ofrånkomligen nödvändigt att universitetens organisation och administration snarast möjligt blir föremål för en genomgående omstöpning och upprustning. Och för det tredje: vid den fortsatta planeringen av högskoleväsendets utbyggnad bör man uppmärksamma att en utbildning i Sverige av studenter från utvecklingsländerna torde vara en av de mest effektiva insatser Sverige kan göra i det internationella hjälparbetet.

Herr Torsten Andersson nämnde nyss att det bara finns en reservation till utskottsutlåtandet, hans egen. Om den kunde man fatta sig kort; den berör ju ett delproblem — herr Torsten Andersson vill inte att så många teknologer skall utbildas i Stockholm. Men eftersom nu den föreslagna kapacitetsutvidgningen förmodligen inte kommer att räcka och eftersom vidare flaskhalsen för ytterligare ökning av ingenjörsutbildningen framför allt är byggnadsfrågorna, borde vi kunna vara överens om att man måste sätta in uppbyggnaden där man snabbast möjligt kan få

resultat till billigast möjliga pris. Och då undgår vi inte en utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm. Priset för ett bifall till reservationen blir såvitt jag kan förstå en långsammare ökning av antalet civilingenjörer, på längre sikt även större kostnader för denna ökning.

Herr Torsten Andersson har emellertid tagit upp vissa principiella problem när det gäller hela lokaliseringspolitiken. Utgångspunkten för denna lokaliseringsideologi är i motionen, och även i herr Torsten Anderssons anförande i dag, en artikel av en biträdande lärare i ekonomisk historia vid universitetet i Birmingham. Där sägs bl. a. att den normala storleken för ett universitet tidigare har ansetts vara 3 000 å 4 500 studenter; och det är uppenbart att såväl författaren till artikeln som motionärerna i frågan har en viss nostalgisk tanke på att det egentligen borde vara så även i dag. Vore detta riktigt skulle ju studentantalet 1970 — som beräknas bli 53 000 — räcka till bortåt 12 eller 14 universitet i Sverige, och då kunde naturligtvis universitetens uppbyggnad ske utifrån lokaliseringspolitiska slutsatser.

Jag tror att den tanken är felaktig och föråldrad. Man skall komma ihåg att universiteten har en dubbel uppgift. De skall först och främst meddela yrkesutbildning för vissa typer av specialiserad arbetskraft, läkare, präster, jurister, ingenjörer, ekonomer och forskare; även forskarutbildning hör helt naturligt till uppgiften. Universitetens andra uppgift är att vara ett centrum för den vetenskapliga forskningen. Och man kan icke särskilja dessa båda uppgifter. Om vi här endast stode inför problemet att söka duplicera elementärutbildningen fram till preliminärexamen, då skulle vi i och för sig kunna sprida ut högskolorna litet varstans i landet och ha många små högskolor som meddelade elementärutbildning, precis som vi har mängder av gymnasier i landet.

Men redan en sådan sak skulle ha två nackdelar. Först och främst anses ju lä-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

rarna vid elementärutbildningen behöva den stimulans, som kontakten med forskningen ger, och framför allt den vidareutbildning i sin verksamhet som de får genom kontakten med forskningen. Det är ju alltid ett problem att personer, som har fått sin utbildning kanske vid sekelskiftet, i dag fortfarande utbildar folk, som i sin tur kommer att leva på den utbildningen i åtskilliga decennier framåt. Lärarna behöver kontakt med forskningen, och det skulle de inte få.

Jag vill erinra om att när universitetslektoraten inrättades, klagade man över att lektorernas arbetsbörda var så stor att de inte tillräckligt skulle kunna följa med i forskningens framsteg. Det problemet, om det nu är något, skulle ju avsevärt förvärras om man dessutom skulle geografiskt avskilja dem från forskningen.

Vidare vill jag säga, att även elementärutbildningen till preliminärexamen på trebetygsnivån ofta har en karaktär av forskarutbildning. Det är ofta en ganska smidig övergång från trebetygsuppsatsen till licentiatavhandlingen. Även trebetygsstudenterna har således behov av en utvecklad kontakt med den vetenskapliga forskningen. Alltså skulle redan en avskild elementärutbildning erbjuda avsevärda svagheter, och svagheter måste ju bli så mycket större om man för forskningen och forskarutbildningen in i bilden.

Tendensen ute i världen går nu alldeles otvetydigt mot stora enheter inom universitetsväsendet, och vad som framtvingar en sådan utveckling är två företeelser. Den ena är det ökade behovet av specialisering. Det finns ju snart inte längre några omnibusprofessorer, som lyckas täcka hela sitt ämne i alla dess delar, utan varje professor täcker i bästa fall en del av ämnet. Där är han specialist — det andra har han bara allmänna föreställningar om. Det betyder att inom en institution kan undervisningen inte klaras av en person, utan den måste spridas på en rad specialister, var och en inom sitt fack. Det är genom tillgången till specialister, som har kurser inom sitt område, som

studenterna får den allmänna överblick och den kontakt med forskningen som de ju behöver. Man kan se exempelvis hur forskningen i ekonomi numera bedrivs i Stockholm; det är någonting helt annat än på den tiden då man hade professorer som täckte hela fältet.

Den andra tendensen, som också herr Osvald omnämnde, går mot en ökad integration, med andra ord en ökad samverkan mellan olika institutioner, över fakultetsgränser och högskolegränser. I Stockholm t. ex. bedrivs ju naturvetenskaplig forskning inte bara vid naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola, utan där har man ju karolinska institutet, Wenner-Gren-institutet och Nobelinstitutet, man har tekniska högskolan och man har de andra fackhögskolorna, och där framtvingas en ökad integration mellan forskare från olika fakulteter och institutioner, som behöver stimulansen av en samverkan med varandra.

Jag tror att det här är två huvudlinjer i den tendens till större enheter för universiteten världen över, som jag har talat om. Man kan ju spekulera över den optimala storleken av ett universitet. Jag vågar inte ha någon bestämd mening, men jag tror att den inte ligger under 20 000 å 30 000 studenter. Det är åtminstone den slutsats man kan dra om man ser på storleken av de stora universiteten ute i världen, t. ex. i USA, i Sovjet, i England och i Tyskland. Därmed skulle samtliga de universitet vi har i Sverige i dag egentligen vara för små och komma att förbli för små åtminstone det närmaste decenniet.

Vi har nu beslutat oss för fem enheter. Storstockholm uppnår mot slutet av decenniet en aktningvärd storlek och får den ökade styrka som den nära kontakten med Uppsala kan erbjuda. Storstockholms- och Uppsala-området kan bli ett effektivt arbetande område. Lund är det andra området. Lund är i dag litet och kommer att förbli relativt litet men kan hämta styrka av att repliera på Köpenhamn. Göteborg har väldiga utvecklingsmöjligheter. Vad slutligen Umeå beträffar medger jag, att de

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

lokaliseringpolitiska skälen var mycket starkt pådrivande när man bestämde sig för att bygga ut högskolan där.

Detta är vad vi inom överskådlig tid kan tänkas orka med, om vi vill behålla effektiviteten i universitetsutbildningen — åtminstone är det min övertygelse. Därför bör man inte realistiskt räkna med en ytterligare utspridning av en rad högskolor. Man bör icke heller räkna med en strävan att försöka begränsa utvecklingen i Stockholm.

Herr Torsten Andersson sade, att lokaliseringsutredningen arbetar för att få bort olika institutioner och organisationer från Stockholm, men att man nu i stället vill företa en utbyggnad av högskolorna, som tar bort effekten av de andra åtgärderna. Ja, men på sätt och vis kunde man säga, att de strävandena kunde gå hand i hand. Kan vi orka med att bygga upp en forskning av högsta internationella klass i fysik eller biokemi genom att skapa tillräckligt stora och väl utrustade institutioner, så är det av stort värde om detta kan underlättas av att exempelvis penninglotteriet eller någon av jordbrukets organisationer flyttas från Stockholm. Därför, herr talman, vill jag på denna punkt yrka bifall till utskottets förslag.

Den andra tesen gällde de organisatoriska spörsmålen.

Det är en etapp i universitetsutredningens arbete som återstår. Hittills har universitetsutredningen i hög grad seglat i medvind. Dess förslag har välkomnats med öppna armar av opinionen, de har varit väl genomarbetade och skickligt framlagda. Alla dess hittillsvarande betänkanden har alltså hälsats med samma glädjeutbrott som förekommit i kammaren i dag, även om en och annan röst från det förgångna — som herr Osvald talade om — understundom har hörts. Det är självfallet lättare att vinna stöd i opinionen när man begär större anslag, flera byggnader och flera tjänster. Det motstånd man kunde räkna med skulle ju komma från skattebetalarna, men skattebetalarna har säkert insett att den marginella nyttan av investeringar på det här området är så stor att de bör

gå med på förslagen — låt vara att oppositionspartierna inte särskilt har bidragit till att upplysa dem om den saken. Det blir besvärligare när utredningen övergår till frågan om strukturförändringar, när det blir fråga om åtgärder som kan ändra en hierarkisk ordning, som har bestått mycket länge, som kan ändra en maktfördelning som har långa traditioner inom universitetens ram, alltså när det gäller att införa nya och tidigare oprövade administrativa element och organisatoriska åtgärder.

Det är givet att på detta område finns gamla traditioner vid universiteten. Den organisation som skapats var, om jag nu får karikera litet grand, anpassad till en tid då universitetsutbildningen kunde bedrivas som ett stilla vandrande i pelargångar och då man endast behövde utrymme för studenterna att sitta vid professorns fötter och insupa visdom. Vi befinner oss nu i ett helt annat läge, där ofantliga ekonomiska värden står på spel. Man satsar här medvetet hundratal miljoner kronor på att bygga upp universiteten, och då måste ju riksdagen, som anslår dessa pengar, ha garantier för en effektiv förvaltning av medlen. På samma sätt kan studenterna ställa krav. Ett eventuellt slöseri blir för såväl den enskilde som samhällsekonomiskt så mycket större, om en otillfredsställande administration och organisation leder till orationella studier.

Redan då man läste universitetsutredningens första betänkande hade man anledning att hysa allvarlig oro just på denna punkt, och erfarenheterna av organisationsplanernas handläggning har varit ägnade att bestyrka den oron. Jag tror att hela det stolta upprustnings- och utbyggnadsprogrammet kommer i fara, om det icke sammankopplas med en genomgående upprustning och reform av universitetens administration och organisation. Jag tror att opinionen även inom universiteten håller på att mogna för det. När från studenthåll i början av 1950-talet fördes fram tanken på en effektivare studiegång vid de fria fakulteterna väckte det opposition. Man talade om att nu skulle den akademiska frihe-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

ten försvinna. Men därvid blandade man ihop studiernas frihet med avsaknad av undervisning. När universitetsutredningen väl var framme vid sitt förslag hade den där tanken allmänt accepterats, och just en effektivare studieordning håller på att genomföras. Man kan nu i pressen finna att enskilda professorer uttalar sig om hur orimligt det är att den eminenta arbetskraft på ett specialområde som en professor utgör skall behöva uppta så mycket av sin tid med att fylla i blanketter och pyssla med tusen och en administrativa detaljer, som andra människor kan sköta lika bra och förmodligen bättre.

Jag önskar därför att universitetsutredningen skall gripa sig an med sin sista etapp med samma mod, tillförsikt och framtidstro som hittills har präglat dess arbete. Annars kommer det inte att bli någonting helt med universitetsreformen. Jag tror vidare att det vore bäst för alla parter, om initiativet till en reform på organisationens och administrationens område kom från universiteten själva, om de själva förmådde dra upp riktlinjer för en sådan reform. På det sättet skulle den kunna få en fastare förankring. Det är de initiativen vi här i riksdagen har all anledning att efterlysa och vänta på.

Min tredje tes gällde de internationella frågorna.

Vi har ju här i riksdagen varit överens om att detta är en etapp i universitetens och högskolornas framtida utbyggnad och att det krävs en smidig anpassning till förändrade förhållanden. Vi känner komponenterna — å ena sidan tillströmningen till gymnasierna, övergången till universiteten och fördelningen av studenterna på olika fakulteter, å andra sidan efterfrågan på specialutbildad arbetskraft på olika områden. Jag skulle här vilja lägga till ytterligare en komponent, som skulle kunna ligga till grund för den framtida planeringen på detta område.

Riksdagen har ju i vår bl. a. diskuterat stödet till de s. k. utvecklingsländerna. Vi är därvidlag överens om rätt mycket. Vi är överens om att Sveriges insatser

framför allt måste ligga på det multilaterala området, stödet till de internationella organisationerna. Men vi är överens om att det dessutom bör och skall finnas ett bilateralt svenskt program för direkta svenska insatser. Vi är också överens om att dessa insatser skall inriktas på sådana områden, där Sverige har särskild förutsättning att ge ett konstruktivt bidrag. Vi är också överens om att utbildningssektorn är ett sådant område.

Vårt bistånd kan se ut på två sätt. Dels kan vi bygga institutioner, skolor etc. utomlands, såsom byggnadsinstitutet i Etiopien och yrkesskolan i Pakistan, eller också kan vi ta hit studenter och studerande, yrkesskoleelever etc. och utbildade dem här. Svårigheten i det senare fallet har varit och är bristen på utbildningsplatser.

Jag har ett livligt minne från början av 1950-talet, när denna fråga väcktes och studenterna starkt engagerade sig för ett förslag att ta hit indonesiska studenter. Man mötte mycket stark välvilja från statsmakternas sida, vilka anslag pengar för ändamålet. Det gick bra att få kontakt med indonesiska myndigheter och organisationer, vilka utvalde sju studenter som skulle komma hit. Det gick utmärkt för dessa att lära sig svenska på kort tid och att vänja sig vid svenska förhållanden. De klarade i stort sett utmärkt av sina studier och de flesta har nu återvänt hem. Men det besvärliga var att få fatt på sju platser vid de tekniska högskolorna för dessa studenter. Det gick till slut genom välvilja från respektive rektorer. Det är i och för sig ingenting att säga om att detta var besvärligt, ty när det nu är så trångt med platsutrymmet kan man säga, att om vi tar hit en utlänning så tar vi bort en plats för en svensk student. Vill man verkligen nå resultat på detta område, vill man skapa utbildningsplatser för studenter från utvecklingsländerna, så måste det ingå i planeringen att man medvetet inriktar sig på en överkapacitet om låt säga tio procent för de högskolor som här kommer i fråga.

Stormakterna har ju engagerat sig i så-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

dana här ting. USA utbildar mycket studenter från dessa länder. Sovjetunionen satsar ännu hårdare och har ju till och med startat en fredshögskola, där det skall utbildas massor med studenter från Afrika och Asien. Stormakterna har i hög grad ideologiska skäl för denna sin verksamhet.

Vi kan aldrig komma upp till så enorma insatser, det är självfallet, men detta vore ändå en av de mest konstruktiva insatser som vi kan göra i det internationella biståndets tjänst. Och även om det är det konkreta hjälp- och uppbyggandsbehovet, som skall vara vägledande, har vi inte någon anledning att skämmas om vi tycker att vår demokratiska livsform är ett positivt värde och att vistelsen i vårt land skulle kunna ge dessa människor en stimulans till och en kännedom om demokratiens arbetsformer, som kunde vara dem till glädje.

Jag vill lugna representanterna för ecklesiastikdepartementet med att framhålla, att detta är ju ingenting som i den allmänna departementala fördelningen skall gå på ecklesiastikdepartementets kvot — det kommer naturligtvis på den kvot som vi anslår till internationellt bistånd på det bilaterala området. Men jag slutar med att hemställa till ecklesiastikministern att inrikta den fortsatta planeringen av högskoleväsendets utbyggnad på sådant sätt, att studiemöjligheter i Sverige i påtagligt ökad utsträckning även beredes studenter och studerande från de s. k. utvecklingsländerna.

Efter denna behandling av egentligen endast tre specialproblem ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme har nu med rik hand strött berömmets hävor åt olika håll. Jag skall inte blanda mig i den saken. Jag representerar den enda part, som har blivit något åthutad i sammanhanget; jag skulle nämligen vara offer för en missuppfattning på den punkt som jag förfäktat. Det är i så fall en missuppfattning som är byggd på mer

än 15 års erfarenhet på detta område.

Jag menar att det måste vara litet konsekvens i handlandet även från statsmakternas sida och även om det gäller den akademiska undervisningen. Det finns väl ingenting som direkt säger ut att det skulle ske snabbare, om man bygger på i Stockholm än om man gör det i Malmö och Lund, när det gäller den tekniska undervisningen. Denna utbyggnad är en sak som inte kan ske i morgon, utan det behövs en del eftertanke för att den skall ske på bästa sätt.

Herr Palme är en varm anhängare av stora akademiska enheter. Jag är inte insatt i detta område och är inte kompetent att yttra mig om det, men när man drar sådana internationella jämförelser att man kommer in på amerikanska förhållanden, så är man väl ute på litet för generösa vägar. För att riktigt stärka sin position drar herr Palme in även Köpenhamns universitet som ett komplement till det som vi har i Lund och Malmö.

Om man skall tillämpa en sådan syn, varför då inte lägga tyngdpunkten utanför Stockholm, t. ex. Uppsala, då ju ändå Uppsala och Stockholm enligt herr Palmes resonemang måste vara en enhet? Jag menar, att det då inte kan vara nödvändigt att tyngdpunkten skall ligga i Stockholm.

Det är så jag ser denna sak. Om man sedan vill betrakta dessa mina synpunkter som förlegade, så misstänker jag på mycket starka grunder att herr Palme, som väl anser sig vara en nuets röst eller kanske rent av en morgondagens, kanske på denna punkt själv kommer att få korrigera sig därför att han blivit offer för en missuppfattning.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte påstå, att herr Anderssons missuppfattning blir bättre för att den är 15 år gammal. Jag vill däremot registrera, att herr Andersson egentligen bara talar om fördelningen mellan redan nu existerande högskolor och universitet i landet och att det icke längre är fråga om den ut-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

spridning på en rad nya enheter, som ofta har förekommit i debatten och som man utan svårighet tycker sig kunna utläsa ur den motion i ämnet, som är väckt. När det gäller fördelningen på nu existerande enheter på lång sikt — om man tar bort tekniska högskolan i Stockholm, som herr Andersson inte nämnde — tror jag också att man kan låta erfarenheten tala. Jag är övertygad om och jag hoppas, att vi på rent rationella grunder skall kunna ta ställning till frågan, när vi kommer en bit in på 1960-talet. Fast man kommer ju alltid att kunna diskutera vad som är rationella grunder.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett enda ord till herr Palme!

Beträffande det nya universitet, som vi fört på tal i motionen, har jag funnit mig i det resonemang som utskottet gjort, nämligen att man i detta fall kan lita på Kungl. Maj:t. Det förhåller sig ju så, att herr Palme hyser djup beundran för Kungl. Maj:ts möjligheter att handla, och om jag i denna fråga skulle ansluta mig till hans uppfattning, så bör det inte utgöra anledning till några förebräelser.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h):

Herr talman! Jag skall inte börja mitt anförande med någon exposé över detta stora ämne, som riksdagen här har att ta ställning till. Jag vill bara säga att det för mig har varit en stor tillfredsställelse att läsa Kungl. Maj:ts proposition om utbyggnaden av våra universitet och högskolor.

Jag skall i stället hålla mig till vad som behandlats i särskilda utskottets utlåtande nr 2 om handelshögskolan i Göteborg. Enligt mitt förmenande måste det betecknas som anmärkningsvärt, att sedan särskilda utskottet kunnat enas om att tillstyrka den mycket stora utökningen av den högre undervisningen, så

har det ändock visat sig vara helt utslutet att kunna enas om den i och för sig blygsamma frågan om utbyggnaden av handelshögskolan i Göteborg.

Av den reservation till utskottsutlåtandet som socialdemokraterna har avgivit framgår ju, att deras ståndpunktstagande grundar sig på tre olika saker. Det är tveksamheten om möjligheterna att till hösten 1960 genomföra den ökade intagningen, det är att man inte kan bortse ifrån att ett bifall till utskottets förslag förorsakar en merutgift på cirka 300 000 kronor och det är avsaknaden av en ny överenskommelse med Göteborgs stad om regleringen av stadens maximibidrag.

Reservanterna har i alla fall varit så hyggliga, att de slutat med en skrivning som — efter vad det upplysts under hand — lär innebära att Kungl. Maj:t får en beställning om att nästa höst komma med ett förslag som möjliggör denna utbyggnad.

Vad först angår reservanternas tveksamhet om möjligheterna att hösten 1960 verkligen genomföra utbyggnaden vill jag här endast erinra om två saker. Den ena är att högskolans lärarråd redan utarbetat en utbyggnadsplan, som godkänts av högskolans styrelse och så tidigt som den 30 juni 1958 överlämnats till Kungl. Maj:t. Den andra saken är att styrelsen för högskolan i juli månad 1959 fått mottaga en ny skrivelse från lärarrådet, i vilken bland annat meddelats att det i stort sett är möjligt att genomföra utökningen inom ramen för nu tillgängliga lokaler. Det förhåller sig på det sättet, att under första året erfordras endast smärre ändringsarbeten, som enligt uppgift beräknas kosta 20 000 kronor, och totalt erfordras ombyggnad av detta förut rymliga lärosäte till ett belopp, som inte skall behöva överstiga 175 000 kronor.

Då det i särskilda utskottet påtalades, att denna fråga inte behandlats — ombyggnadsfrågan finns inte med i propositionen — har från göteborgshåll vidtagits den åtgärden, att man talat med en del personer inom näringslivet, som förklarat sig villiga att ställa 175 000

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

kronor till förfogande under den förutsättningen, att utökningen av intagningen kan ske från och med hösten 1960.

Herr Bergman läste här upp en tidningsartikel, i vilken rektorn för högskolan förklarar, att den korta tid som stod till förfogande inte var tillräcklig härför. Jag måste beteckna det som ganska anmärkningsvärt, att under detta insamlingsarbete faktiskt inte någon representant från högskolan givit sig till känna och talat om att det villkor, som är förenat med de 175 000 kronorna, inte går att uppfylla.

Påpekandet i reservationen att ett bifall till utskottets förslag skulle medföra en merutgift på 300 000 kronor är ju fullt riktigt. Men jag ifrågasätter, herr talman, om den svenska statsbudgeten verkligen är så stel, att det inte finns några möjligheter att trots den sena tidpunkten pressa in ett belopp som är så blygsamt. Om jag skulle försöka tillämpa de erfarenheter som jag har från budgetarbetet i en relativt liten stad, kan jag försäkra kammarens ledamöter, att stadskollegiet i denna stad inte skulle hesitera inför en utgift i denna storleksordning, om ändamålet vore nyttigt för staden. Då jag anser, att utbyggnaden av handelshögskolan medför en sådan nytta, kan jag inte finna annat än att det bör vara möjligt att i den jättestora budget, som staten nu har, få in detta blygsamma belopp.

För det tredje gällde det avtalsförhandlingarna med Göteborgs stad om utökning av det maximibelopp som staten har att erlægga. Jag vill då erinra att när avtalet träffades 1952 var det endast högskolans dåvarande prekära ekonomiska läge, som gjorde att staden över huvud taget trädde emellan. Sedan maximibeloppet har uppnåtts, har nya förhandlingar upptagits, och de ledde till att beloppet höjdes från 175 000 till 200 000. Dessa 25 000 kronor var inte så förfärligt mycket, men detta avtal är inte särskilt gammalt, och man tycker därför att det skulle vara egendomligt att nu så snart efter komma och begära nya förhandlingar i samband med högskolans utbyggnad.

Herr Bergman använde de starka orden, att om man fattar beslut på det sätt, som utskottet här föreslår, skulle statens representanter komma i ett mycket dåligt läge vid förhandlingarna, och detta skulle strida mot god ordning och god sed. Jag kan inte här yttra mig om hur statens utsikter är att vid förhandlingar med Göteborgs stads representanter få en ändring av detta avtal till stånd. Men nog blir väl det hela ändå litet egendomligt, om man tar hänsyn till vad som hänt i detta hus under de senaste veckorna: samtidigt som riksdagen nämligen befriar Stockholms stad från skyldigheten att delta i kostnaderna för Stockholms högskola med 1 200 000 kronor i samband med högskolans omvandling till universitet, så skulle riksdagen finna det förenligt med sina intressen att ta upp förhandlingar med Göteborgs stad om den relativt lilla ökning av ett belopp, som här kan komma i fråga.

Nu är det väl ändå på det sättet, att statsmakternas beslut att genomföra vad som här föreslås kommer att stöta på stora svårigheter. Personligen tror jag för min del inte att man kan hålla programmet vad gäller tiden, och det är väl inte alldeles uteslutet att kostnaderna kan bli högre än det »räkneexempel» som propositionen visar. Om det nu är så, att ett av de få ställen där man verkligen kan genomföra en ökning av elevintagningen vid högskolor är Göteborgs handelshögskola — skulle man då inte kunna bortse ifrån vad som säges i reservationen och medge, att fördelen med denna ökade intagning är så stor, att man kan förfara på det sättet? Grundprincipen är att det är staten som skall svara för kostnaderna för den högre undervisningen. Godkänner man den principen, bör man kunna godkänna vad utskottet här föreslår, ty därigenom möjliggöres ju för 60 studenter att omedelbart få ägna sig åt sin vidare utbildning inom det fack de önskar och inte behöva låta ett år gå till spillo — ett mellanspel för dem, som med intill full visshet gränsande sannolikhet kommer att ske vid fri fakultet. Där

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

går de inte heller utan kostnad för statsverket. Ett avslag på utskottets förslag innebär därför inte någon »besparing» på 300 000 kronor.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte säga så mycket, men det var en del ting som herr Gustaf Henry Hansson nu talade om och som jag inte begrep sambandet emellan. Han talade exempelvis om att vi befriat Stockholms stad från miljonbelopp i och med att vi beslutat att högskolan skulle bli universitet. Det är ju en självklar sak, och jag förmodar att detta skett i sedvanlig ordning och föregåtts av förhandlingar. En sådan befrielse från kostnader för uppgifter, som kan räknas till statliga men som större kommuner har påtagit sig, har departementschefen även i år föreslagit för Göteborgs del — jag håller där i minnet Göteborgs stadsbibliotek, som skall bli universitetsbibliotek.

Jag förmodar att det kan tas fram många liknande exempel. De har ju inte med den fråga vi diskuterar att göra, nämligen att vi anslår medel till någonting som är avtalsreglerat och rätteligen bör förhandlas om. Det är för mig en rätt väsentlig sak att man i sådana sammanhang förfar enligt god sed.

Herr Gustaf Henry Hansson hyser sedan en viss ringaktning för det belopp det här gäller. Jag gör det inte. Det gäller i fall 300 000 kronor, och budgeten för nästa år är ansträngd. Jag är beredd på att vara med om denna kostnad och kanske till och med en högre kostnad för kommande år, men då får vi omdisponera våra utgifter med hänsyn härtill och över huvud taget göra sådana dispositioner, att våra inkomster passar för de utgifter vi då kommer att binda oss för. I så fall är jag beredd att ta konsekvenserna.

Sedan sade herr Gustaf Henry Hansson att det är anmärkningsvärt att skolans rektor givit uttryck för en sådan mening i den artikel jag citerade. Ja, det är anmärkningsvärt, herr Gustaf Henry Hansson, när rektorn för skolan

i en skrift som är publicerad säger, att det icke är möjligt att förutse om man över huvud taget skall kunna öka från och med hösten. Detta är i varje fall någonting som vi har papper på. Det andra är någonting som vi bara har hört talas om. Men det är inte brukligt att fatta beslut i denna församling på hörsägnar, utan på dokumenterade uppgifter.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY, (h) kort genmäle:

Herr talman! Principen är ju den att staten skall svara för kostnaderna för den högre undervisningen, och undervisningen vid Göteborgs handelshögskola måste räknas till högre undervisning. Om man samtidigt befriar en eller annan kommun från de bidrag den hittills lämnat, så kan jag inte finna att det är något fel i min tankegång om jag säger, att det inte kan vara riktigt att kräva bidrag av Göteborgs stad.

Sedan kan jag hålla med herr Bergman om att det är rätt anmärkningsvärt, att rektorn för handelshögskolan har gjort detta uttalande. Men mitt påstående här grundar sig inte på någonting annat än vad som står i propositionen. Där står att man avlevererat en utbyggnadsplan på så sätt, att den varit tillgänglig för Kungl. Maj:t redan 1958. Det är vad jag har påstått, och det lär väl ändå inte vara tillkommet på några lösa boliner.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Utbyggnadsplanen finns visserligen omnämnd i propositionen, men det är om planens realiserande, som skolans rektor har yttrat sig.

Det är kanske onödigt att debattera formella ting, men jag vill erinra om att herr Hansson inte har motionerat om att handelshögskolan skall finansieras utslutande med statliga medel. Det är min åsikt, att det bör ske framdeles. Men så är inte läget i dag, och det finns ingenting, som herr Hansson kan stödja sig på i det avseendet, ty i utskotts-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

majoritetens utlåtande talar man om förhandlingar, som sedermera skall upptagas med Göteborgs stad om kostnaderna för civilekonomutbildningen.

Jag vet inte vad herr Hansson har för underlag för sina synpunkter.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson nämnde att beloppet på 300 000 kronor inte var av den storleken, att det på något sätt kunde rubba statens budget. Det kan jag kanske hålla med honom om. Men herr Hansson tycks ha glömt, att till och med den 3 maj har riksdagen beslutat om nettoutgiftsökningar i förhållande till departementschefernas förslag på inte mindre än 15 172 000 kronor!

Fru SEGERSTEDT-WIBERG (fp):

Herr talman! I propositionen nr 119 uttalar chefen för ecklesiastikdepartementet, att dagens kunskap om morgondagens samhälle är mycket begränsad, men samtidigt framhåller han, att vårt ställningstagande i konkreta frågor kommer att påverka utvecklingen.

Utskottet har varit enigt i sitt ställningstagande till förmån för en utökad och förbättrad utbildning för den svenska ungdomen. Utskottet har också varit enigt med departementschefen om att det är en glädjande tendens, att allt flera föräldrar och ungdomar är medvetna om att den säkraste grunden för en lyckosam framtid utgöres av en gedigen utbildning. Men ett positivt beslut får inte — det måste vi komma ihåg för framtiden — bli av den art, att utbildningen blir till förmån för en del men berövas andra, så att man får ett gap mellan de akademiskt utbildade och de övriga i samhället. Det skulle betyda, att vi medverkade till uppbyggandet av ett nytt klassamhälle.

Universitetsutredningen uttrycker sin tro om den lyckosamma framtiden så, att utredningen vill betrakta ungdomens utbildningsintresse som en tillgång, för vilken vår generation måste ta ansvaret. Det konstateras i propositionen, att de

stora nuvarande årskullarna är »ett engångstillskott till begåvningskapitalet» och att detta bör utnyttjas så långt möjligt. Gångna tiders försumligheter och ökad efterfrågan på kvalificerad arbetskraft nu medför, att det brådskar med utvidgningen och omkonstrueringen av den högre utbildningen.

Resonemanget gäller i högsta grad utbildningen av civilekonomer. Sedan andra världskriget har praktiskt taget ingen utökning skett av deras utbildning. I Göteborg var år 1947 intagningen 116 studerande. I år uppgick den till 120. Det är alltså en påtaglig eftersläpning, som här gör sig gällande, och detta när vi av handelspolitiska skäl behöver fler civilekonomer än förut och ställer större krav på kvalificerat folk.

I särskilda utskottet har — som redan nämnts — rätt enighet om alla väsentliga frågor. Det är först när diskussionen bland annat kommit att röra utbildningen av civilekonomer, som en viss splittning har uppstått. Det är beklagligt, ty jag tror, herr talman, att detta till stor del beror på missförstånd och brådska.

Det är alldeles riktigt, att chefen för handelsdepartementet i statsverkspropositionen icke föreslog den utökning av elevintagningen vid Göteborgs handels-högskola, som utskottet nu förordar. Men när statsverkspropositionen skrevs, förelåg inte universitetsutredningens betänkande. Det kom först senare och det innehöll då förslag om att handelshögskolan i Göteborg genast skulle erhålla medel för en utökning av elevantalet fr. o. m. hösten 1960 från 120 till 180.

Förslaget togs upp i ett flertal motioner, som statsutskottet hänsköt till särskilda utskottet. Statsutskottet kunde ju, herr Bergman, ha avslagit motionerna redan då, om man ansåg att man borde väga utgifterna mot varandra. Dessutom bör det noteras, att det ingalunda var frågan om uteslutande folktoppartistiska motioner. Det fanns en partimotion från folkpartiet. Det fanns vidare två göteborgsmotioner. Den ena av dessa motioner var en flerpartimotion med namn från folkpartiet, högern och socialdemokraterna. Den andra motionen var

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

rent socialdemokratisk. I denna betonas att en ökad intagning vid handelshögskolan i Göteborg omedelbart bör komma till stånd. Nettokostnaderna för en sådan reform anges vara mycket ringa. Motionen har samlat fyra socialdemokratiska namn.

Chefen för ecklesiastikdepartementet konstaterar för sin del i proposition 119, efter samråd med chefen för handelsdepartementet, att handelshögskolan snarast bör ges resurser att utöka intagningskapaciteten från 120 till 180 studerande. Den som på ort och ställe haft tillfälle att konstatera att det finns möjligheter att redan till hösten öka intagningen, har svårt att finna motiv för ett negativt ställningstagande från riksdagens sida. Tvärtom förefaller det mig här, som herr Hansson redan betonat, ges ett utsökt tillfälle att visa att riksdagen menar allvar med det principiella upp-
rustningsprogrammet.

Ingen kan heller påstå att ställningstagandet innebär några större ekonomiska åtaganden, vilket redan nämnts i den socialdemokratiska motionen, där det också heter: »Om intagningen till handelshögskolan i Göteborg icke ökar kommer i princip motsvarande antal elever att söka sig till andra läroanstalter för högre utbildning, där för närvarande icke intagningsparr föreligger. Med tillämpning av den automatik som genomförts vid universiteten kommer kostnaden för undervisningen vid dessa att öka vid en sålunda ökad tillströmning. Nettokostnaderna för statsverket kommer följaktligen icke att uppgå till den ovan angivna summan.» Jag kan, som sagt, helt instämma i denna socialdemokratiska motion, men jag kan inte som folkpartiet påstår att jag har skrivit den, trots vad herr Bergman säger.

Vad som krävs för att ge den provisoriska förstärkning, som universitetsutredningen föreslagit, belöper sig till 317 000 kronor. Då skulle ytterligare 60 ungdomar få tillfälle att börja sin utbildning i höst. Man kan naturligtvis invända att ingen större olycka är skedd om ungdomarna får vänta ett år, men,

ärade kammarledamöter, även om ett år förefaller oss vara kort tid, betyder det mycket för ungdomar, som väntar på att få fullborda sin utbildning, och, som nämnts, många av dem kommer säkert att söka sig till de fria universiteten. Utan att överdriva betydelsen av ett års väntetid kan jag inte för min del finna något bärande skäl för ett uppskov. Den föreslagna summan är inte stor, den är i varje fall inte så stor, att statsfinansiella skäl nödvändiggör ett avslag.

Man är från näringslivet så ivrig att få i gång denna ökade utbildning att man har ställt medel till förfogande för utbyggnad, under förutsättning att ombyggnaden sker så att man redan i år kan utöka elevantalet. Man behöver endast bygga om själva lokalen, den är i och för sig rymlig nog. Från näringslivets sida har man lovat ställa 175 000 kronor till förfogande härför. Några ytterligare medel från stadens sida lär man däremot inte kunna räkna med. Det har herr Hansson redan talat om. Däremot har skolans lärare noga undersökt vad en utökning av intagningen kräver. De har därefter förklarat, att de kan ta emot detta ökade antal elever och ge dem en fullgod utbildning. Man har försäkrat sig om lärarpersonal och man har haft särskilda kurser för den personal som redan är vidtalad. Detta gjorde att man efter att ha haft besök av universitetsutredningen i höstas har tillsatt en speciell man som förberett förverkligandet av utökningen.

Det kan, herr talman, anföras flera detaljer och synpunkter, men jag vill inte i onödan ta kammarens tid och uppmärksamhet i anspråk. Jag vill bara ett ögonblick dröja vid den artikel som herr Bergman med sådan glädje läste ur. Rektorn vid Handelshögskolan säger om denna artikel att det är en programförklaring. Den är skriven med tanke på elever och på intresserade forskare o. s. v. Det är alltid farligt att läsa upp delar av en artikel. Det är inte alltid man får hela bilden. Artikeln är så lång att jag kan hålla med herr Bergman om att det skulle ta orimlig tid att

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

läsa upp den i sin helhet, men jag vill anföra några citat utöver dem herr Bergman läste upp. På tal om Göteborgs stad och styrelsen heter det: »Genom trekantsavtalet övertog staten det formella huvudansvaret för handelshögskolan, medan stadens insatser begränsades till visst maximibelopp.» Det är alltså det maximibelopp, som staden vägrar att gå över. Vidare anföres: »Donationerna har genom penningvärdets fall kommit att få allt mindre betydelse. På sätt och vis har handelshögskolan emellertid kommit att hamna i ett vakuum, där de tidigare intressenterna lämnat från sig ansvaret, medan den nye huvudintressenten, staten, ännu ej påtagit sig hela bördan.»

Jag skulle tro att utskottets värderade ordförande har hört sådana klagomål förr. Det är väl sådana som hör till, men han skriver också: »Handelsministern har i samband med årets statsverksproposition avslagit universitetstredningens förslag om en omedelbar utbyggnad av handelshögskolan i Göteborg. Han anser att frågan bör uppskjutas till dess man kan lösa problemet om civilekonomutbildningen i dess helhet; en i och för sig förstälilig synpunkt. Detta innebär emellertid en ytterligare eftersläpning och ytterligare ett stort antal studenter, som måste avvisas från handelshögskolorna och tvingas in på andra utbildningsområden. Någon finansiell vinst utgör detta icke.»

Slutligen heter det under »Sammanfattande synpunkter»: »Handelshögskolan befinner sig just nu i en brytnings-tid med många betydelsefulla uppgifter, som måste lösas. Kapaciteten måste utökas och en studieplan måste införas, men dessutom är nödvändigt att skapa resurser för en vidareutbildning av civilekonomer. Detta kan ske endast med stöd från näringslivet.» Det är alltså det stödet man har fått.

Med anledning av denna artikel vände jag mig till professor Ulf af Trolle och frågade med tanke på dess resonering om på vilket sätt denna artikel skulle tydas. Jag fick ett brev som slutar på följande sätt: »Sammanfattningsvis vill

jag därför såsom svar på Eder fråga säga, att helt oavsett Göteborgs stads inställning, kan handelshögskolans ledning genom mig garantera, att alla ombyggnader kan ske utan statens stöd under förutsättning, att utvidgningen sker i år. I händelse ett riksdagsbeslut med denna innebörd fattas, kommer handelshögskolan att under sommaren ombesörja alla de ombyggnader som är nödvändiga för att emottaga den första utökade årskullen, varefter övriga ombyggnader får ske under läsåret.»

Dessutom, herr Bergman, är det inte bara en artikel som högskolans rektor har skrivit. Sedan den förut nämnda artikeln citerats, skrev han en ny, som publicerades i Ny Tid i måndags. Där står: »Om man nästa vecka skulle besluta i riksdagen att vi skall utöka kapaciteten från hösten 1960, är vi emellertid fullt rustade att taga hand om utökningen. Om beslutet i stället skjutes till nästa år, får vi börja om igen (med undantag för den nya studieordningen, som står sig). Oavsett huruvida det blir en utökning i år eller nästa år, blir det icke fråga om en »improvisation». Vi har arbetat med förberedelser lika länge för en utökning hösten 1960, som vi kommer att göra med förberedelser för en utökning år 1961 med en ny kull läraraspiranter, om riksdagen fattar ett sådant beslut.»

I slutet av den artikeln heter det: »Självfallet är det ingen katastrof för handelshögskolan som sådan, om man skjuter på ett beslut. Handelshögskolans ledning är ansvarig för kvaliteten på undervisningen, men den har däremot intet ansvar för kvantiteten studenter, som ju bestämmes av riksdagen genom anslagens storlek. Däremot innebär ett uppskjutande av ett beslut, att ytterligare ett sextiotal studenter fräntages valfriheten i sina fortsatta studier. Det är ur dessa studenters synpunkt som frågan om tidpunkten måste ses.»

Sedan, herr talman, vill jag endast tillfoga en anmärkning. Under diskussionen i utskottet förklarade sig de, som nu står för utskottets skrivning, villiga att fatta ett beslut som innebar, att riks-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

dagen skulle ställa 317 000 kronor till förfogande för chefen för handelsdepartementet, så att, om han fann det lämpligt, en utvidgning skulle kunna ske redan denna höst. Längre kan väl inte oppositionen gå i förtroende för chefen för handelsdepartementet.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det där sista skall jag inte gå in på — vad som föreslås inom ett utskott är någonting som stannar där. Jag vill bara säga, att jag ingenstans i utskottets handlingar finner någonting av det som fru Segerstedt-Wiberg nämnde om att pengarna skulle kunna ställas till förfogande. Hade det ansetts riktigt, hade det väl skrivits in, men man ansåg det inte riktigt att erbjuda Kungl. Maj:t förhandlingsmöjligheter, och därför skrev man inte in det; den saken är klart dokumenterad.

Jag har aldrig påstått, att det bara var folkpartimotionen. Jag har sagt, att till grund för detta låg en partimotion från folkpartiets sida, det är allt.

Sedan såde fru Segerstedt-Wiberg någonting, som gjorde mig litet betänksam. Hon säger att den här artikeln — som förresten visserligen är lång, men där bara ett och ett halvt stycke rör den här aktuella situationen — är skriven med tanke på elever och forskare. Skriver man annorlunda för dem? Då vill jag fråga: Hur är det då med den av fru Segerstedt-Wiberg citerade insändaren i Ny Tid, skriven av Ulf af Trolle som polemik — är den inte skriven med tanke på elever och forskare? Är det en värdering av politiker och forskare så att man har en artikel för politiker och en annan för forskare? Jag tror, fru Segerstedt-Wiberg, att vi bör vara försiktiga med att på det sättet värdera de här artiklarna. Jag må säga, att jag litar mer på högskolans elevkårs egen skrift och vad där står — på glättat, fint, vitt papper — än på vad som finns i en insändare, som rektorn tydligen skrivit i en trängd situation.

För mig är det alldeles klart, att om statsutskottet hade haft denna sak till

behandling i januari, hade läget ur flera synpunkter varit annorlunda. Nu är vi i slutet av maj månad, vilket har förändrat situationen rätt avsevärt, bl. a. för de motionärer som i januari krävde en utbyggnad redan till hösten. Då hade det funnits tid att realisera planen, att förhandla, och vi hade kunnat pröva det hela utslutande från budgetsynpunkt. Nu har vi praktiskt taget inga planerings- eller förhandlingsmöjligheter, ty de har gått till spillo genom tidsförskjutningen här i riksdagen, och kvar står dessutom budgetsvarigheterna.

Fru SEGERSTEDT-WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man kan säga, att vi inte skall bry oss om att diskutera det här längre, men har man sagt att i botten ligger en folkpartimotion, måste man väl tänka sig att aktionen har utgått från folkpartihåll. Jag vidhåller att folkpartiet inte kan ha haft något att göra med eller ha tagit initiativ till den socialdemokratiska motionen från Göteborg.

Man kan också säga, att om statsutskottet hade tagit ställning i januari, så hade läget nu varit ett annat. Statsutskottet kunde ju ha tagit ställning då, men avstod, och lät särskilda utskottet ta hand om motionerna. Någon avsikt låg väl också bakom detta tillvägagångssätt.

Herr Bergman förebrädde mig och frågade, om jag menade att man skriver olika för olika publik. Javisst gör man det, herr Bergman! Den som har minsta vana att skriva vet mycket väl att man resonerar på olika sätt om man skriver med tanke på en publik som är väl insatt i frågorna. Vänder man sig till en begränsad publik kan man naturligtvis lägga sitt resonemang därefter. Den av herr Bergman citerade artikeln är faktiskt ett ganska typiskt exempel på den saken. Där förs ett resonemang på tre sidor för de initierade, men när artikelns innehåll kom ut bland en större allmänhet skyndade sig professor af Trolle att förklara sina uppgifter för

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

allmänheten. Varenda människa som håller i en penna vet, att man när man skriver måste tänka på den publik som skall läsa det. Även politiker iakttar väl en viss skillnad när de yttrar sig inför olika publik. Jag förmodar att herr Bergman yttrar sig litet annorlunda t. ex. i första kammaren än när herr Bergman talar t. ex. på Gustav Adolfs torg i Göteborg. Det måste väl vara en mer kvalificerad publik här i första kammaren, skulle jag tro, varför herr Bergman här säkerligen använder andra ordalag än — utan att nedvärdera publiken — på Gustav Adolfs torg i Göteborg.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag försäkrar fru Segerstedt-Wiberg att jag — kanske till mångas förskräckelse — brukar tala ungefär likadant här i första kammaren som på torgen i Göteborg. För övrigt skall jag försöka uppbbringa all den förmåga jag har att inte säga någonting ofördelaktigt om en av våra två förtjusande kvinnliga kolleger på göteborgsbanken — det bär mig emot. Visst kan man skriva på olika sätt för olika publik, men sakinnehållet måste vara detsamma, och då vi i riksdagen har att fatta beslut, bör vi naturligtvis hellre göra det på grundval av vad som sägs i en artikel, skriven för elever och forskare, vilket den artikel som jag citerade är, än på grundval av en insändare, skriven för den breda allmänheten. Jag litat för min del mer på vad professor af Trolle skriver när han vänder sig till sina elever och forskarna än när han skriver insändare.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte blanda in vare sig partipolitik eller insändare i denna debatt utan, herr Bergman, hålla mig till vad utskottet skriver. Utskottet förklarar: »Enligt vad utskottet under hand inhämtat är det möjligt för handelshögskolan att genomföra en dylik ökning av intagningen av studerande och att anskaffa de lärarkrafter som er-

fordras för denna provisoriska förstärkning av intagningen redan från och med höstterminen 1960.» Detta står alltså skrivet i utskottets utlåtande.

Fru SEGERSTEDT-WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte göra herr Bergman mer besviken än vad jag hittills gjort, utan nöjer mig med att läsa ur den artikel, som han själv anser vara den enda tillförlitliga. Där skriver professor af Trolle för det fall att frågan uppskjuts: »Detta innebär en ytterligare eftersläpning och ytterligare ett stort antal studenter, som måste avvisas från handelshögskolan och tvingas in på andra utbildningsområden. Någon finansiell vinst utgör detta icke. Kostnaden uppstår i alla fall.»

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att vi kanske kan bespara kammaren en del prat, om jag får hänvisa till mitt första anförande, i vilket jag ifrågasatte kvaliteten i utskottsmajoritetens uttalande att »utskottet under hand inhämtat». Var finns det dokumenterat att dessa möjligheter verkligen finns? Det fick jag inte höra i utskottet. Det var i det sammanhanget som jag citerade den omdiskuterade artikeln.

Sedan vill jag bara till fru Segerstedt-Wiberg säga, att det som hon här citerade är sådant som även står i motionerna, och det har ingenting med just den speciella frågeställning att göra som vi nu diskuterar. Det ligger helt vid sidan om. Om fru Segerstedt-Wiberg inte varit fru, kunde jag kanske ha sagt att det var ett missförstånd när hon citerar på det sättet.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Först en liten replik till herr Hansson, som synes tro att kronan varit så älskvärd i sina förhandlingar med Stockholms stad angående högskolan, det blivande Stockholms universitet, att den eftersänkt ett belopp per år

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

av 1 200 000 kronor. Tror verkligen herr Hansson att kronans förhandlare skulle ta så lätt på ett sådant problem? Kungl. Maj:ts främste förhandlare var förre universitetskanslern Thomson, och han är icke känd för att vara särdeles mjuk i nyporna. Om herr Hansson tror att den uppgörelsen har skett utan att Stockholms stad har lämnat kompensation, är jag närmast benägen att tänka på en av Lapplisas sånger, som heter Barnatro.

Herr talman! Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta utan för att stryka under ett uttalande av utskottet, återgivet nedtill på s. 56: »Det nu angivna utbyggnadsprogrammet för universitets- och högskoleväsendet skall kunna revideras, om utvecklingen så skulle påfordra.» Jag vill understryka det uttalandet därför att jag tror det är nödvändigt att man redan nu pekar på en del detaljer i den stora utbyggnadsplanen.

Jag vill för min del gärna instämma i alla de erkännanden som har givits undervisningsministern — jag skulle till och med vilja be honom dela med sig till finansministern, som väl inte kan vara ovetande om de ekonomiska konsekvenserna av den framlagda utbyggnadsplanen.

Men jag vill ändå säga, att planens detaljer inger oss stockholmare vissa betänkligheter. Många av oss som har tagit del av planen — personligen har jag haft tillfälle att under många år följa högskolefrågorna i Stockholm — anser att planen på vissa punkter innebär en underdimensionering för framtiden. Det är icke tillfredsställande att konstatera den relativa dimensioneringen av de filosofiska, särskilt de mera utrymmes- och kostnadskrävande matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid de olika universiteten. Utgångspunkten för universitetsutredningens förslag till dimensionering — propositionen bygger här på universitetsutredningens betänkande, och särskilda utskottet vidarebefordrar departementschefens förslag — är att studenterna skall ha möjlighet att fritt välja mellan de fyra universitetsorterna: förutom Uppsala, Lund och Stockholm alltså även Göteborg.

Från den utgångspunkten kommer universitetsutredningen fram till en med hänsyn till studenternas av geografiska och andra faktorer bestämda val av studieort beräknad naturlig fördelning mellan universitetsorterna och anför därvid följande siffror: för Stockholm och Uppsala sammanlagt 55 procent, för Lund 22 procent och för Göteborg 22. Man redovisar inte exakt varifrån denna utredning kommer, men såvitt jag kan förstå bygger den på en s. k. Skåneutredning, som i sin tur baserades på studentantalet år 1952, och detta utan att ens något försök har gjorts att ange grunderna för en riktig fördelning, i första hand mellan Stockholm och Uppsala men även i övrigt.

Enligt mitt sätt att se — och jag vet att den synen delas av många här i Stockholm — borde en så vittsyftande utredning i möjligaste mån grundas på den förväntade regionala studentproduktionen i slutet av det här årtiondet och i början av nästa årtionde. Det är naturligtvis svårt att göra en sådan beräkning, men vi har kommit rätt långt i prognostänkande, och det finns grundvalar i form av skolöverstyrelsens gymnasieutredning och en hel mängd på olika områden utförda befolkningsprognoser.

Vid högskolan i Stockholm har docent Godlund på uppdrag av rektor företagit en utredning. Jag skall icke trötta kammaren med att anföra alla de siffror som framgår av denna; jag skall endast återge docent Godlunds egen konklusion, att undersökningen likväl synes klart utvisa, att utredningens dimensioneringsförslag bör justeras avsevärt särskilt beträffande förhållandet mellan Stockholm och Uppsala.

Docent Godlund använder som utgångspunkt för sin dimensioneringskalkyl de senaste kända officiella inskrivningssiffrorna, som är för år 1958. Då inskrevs vid landets universitetsmatematisk-naturvetenskapliga fakulteter 1 278 studenter. Det antalet fördelar sig så: 32 procent i Stockholm, 29 procent i Uppsala, 25 procent i Lund och 14 procent i Göteborg. Det är tänkbart att Göteborgs procenttal hade varit hög-

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

re om universitetet där varit helt utbyggt, men det är det inte nu. När det blir utbyggt kan det tänkas att en del studenter från västra Mellansverige kommer att söka sig till Göteborg i stället för som nu i allmänhet till Uppsala.

Det bör vid bedömningen av de här siffrorna observeras, att av studenterna med hemortsrätt i Stockholm och dess förorter gick 16 till Uppsala, 4 till Lund och 5 till Göteborg. Å andra sidan kom av de i Stockholm inskrivna 3 från Uppsala, 5 från Göteborg men ingen från Lund. Nettoavgången från Stockholm var 17, och det kan antas att denna förskjutning från Stockholm beror på den mycket stora platsbristen här, som i sin tur har medfört en stark betydsspärr. Som exempel kan nämnas, att vid juridiska fakulteten i Stockholm, där utrymmet är gott och ingen spärr råder, antalet inskrivna och examinerade totalt är ungefär lika stort som vid fakulteterna i Lund och Uppsala tillsammans.

Övergår vi till beräkningarna av den regionala studenttillströmningen i framtiden så kan man väl säga, att inga tecken tyder på att befolkningsutvecklingen i storstockholmsråjongen skulle förändras. Stockholms stad är ju praktiskt taget fullbyggd, men utbyggnaden av regionen fortsätter. I de befolkningsprognoser, som vi kommunalt har arbetat fram, räknar vi med att själva stockholmsregionen i början på 1970-talet kommer att omfatta inte mindre än 1 1/2 miljon människor. Universitetsutredningen räknar i den anförda lokaliseringsutredningen med ett befolkningsunderlag för Stockholms universitet på i runt tal 1 600 000 människor. Jag har den uppfattningen att denna siffra är för låg, då enbart själva stockholmsregionen med all sannolikhet kommer att uppnå den befolkningssiffra jag nysst nämnde, 1 1/2 miljon. Även om jag exkluderar Norrtälje, Laxå, Eskilstuna, Örebro och andra orter, som ligger rätt nära Stockholm och i viss mån tillhör det naturliga influensområdet för ett stockholmsuniversitet, torde lokaliseringsutredningens siffra 1,6 miljon vara för låg.

Utexamineringen av studenter från läroverken och övergångsfrekvensen från läroverk till universitet torde heller inte komma att utvecklas i den riktningen att tillströmningen till stockholmsuniversitetet minskar.

Docent Godlund har i sin utredning tillämpat samma metodik som han använde i den 1958 offentliggjorda utredningen beträffande regionsjukvården, där han var tillkallad som expert. Han utgår från att tillströmningen av studenter till universiteten kan beräknas på grundval av studentproduktionen inom respektive universitets omland. Med omland menar han ett område som bestämmes genom geografisk närhet i resväg antingen med tåg — han kallar det tågreseomland — eller med bil; han kallar det då bilreseomland. Av antalet från läroverken utgående studenter beräknas på Stockholms bilreseområde falla mellan 30 och 31 procent, på Uppsalas bilreseområde inklusive Umeå cirka 28 procent, på Lunds 18 å 19 procent och på Göteborgs cirka 23 procent. Tar man tågreseområdena, blir motsvarande siffror för Stockholm 39—41 procent, för Uppsala inklusive Umeå 18—19 procent, för Lund 17—18 procent och för Göteborg cirka 24 procent. Härav framgår att studenttillströmningen till Stockholm, även om man lägger huvudvikten på bilreseomlandet, överstiger tillströmningen till Uppsala inklusive Umeå. Får tågreseområdena bli avgörande, framträder Stockholms dominans ännu mera markant.

I utredningen berörs en annan omständighet som är rätt intressant. Man talar om det förhållandet att produktionen av egentliga studentbostäder i Stockholm ligger efter den i Uppsala och Lund. Utredningen kallar detta ett allvarligt problem, om det skulle gälla en mycket stark utvidgning av en högskola som till övervägande del drar till sig studenter, vilka inte har sina föräldrahem inom storstockholmsområdet. Ifrågavarande problemställning återopas beträffande tekniska högskolan, inte i fråga om Stockholms universitet. Universitetet torde emellertid, lika litet

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

som Stockholms högskola nu gör, komma att till övervägande del mottaga studenter från landsorten. Relationen för Stockholms högskolas del framgår av en utredning som docenten Godlund också har gjort beträffande 6 636 studenter som var inskrivna vid Stockholms högskola förra vårterminen. Av dessa var 5 695 hemmahörande inom tågresaomlandet och 5 472 inom bilresaomlandet, d. v. s. 86 respektive 83 procent. Av de övriga studerande tillhörde 7 procent Uppsalas tågresaomland, 3 procent Lunds och 4 procent Göteborgs; det gör sammanlagt 14 procent. Av studenterna vid Stockholms högskola var alltså 86 procent hemmahörande inom tågresaomlandet enligt samma beräkningsmetod som tidigare tillämpats vid offentliga utredningar. Det visar att många av dessa studenter har boendemöjligheter inom stockholmregionen, inte alla men många. Stockholmsområdet är ju landets största tätort och väntas växa ytterligare. Därför löses en del av studentbostadsfrågan utan någon som helst tvekan i kombination med hemmaboende. När det gäller studerande utifrån återstår naturligtvis ett problem att lösa, men vid den nu planerade utbyggnaden av frescatiområdet beräknas ju 2 000 studentlägenheter tillkomma i ungefär samma takt som universitetet där ute byggs.

Jag har, herr talman, inget yrkande. Jag har endast velat peka på de bekymmer som man har i Stockholm och inte minst inom högskoleledningen beträffande den framtida dimensioneringen av högskolans olika fakulteter. Jag finner det helt naturligt, om man dimensionerar högskolan så att man i möjligaste grad bereder den studerande ungdomen frihet i fråga om valet av läroort, att man vidare icke tvingas att införa betygsspärrar och slutligen ej heller tvingas att arbeta med för stora studentkullar under respektive lärare. Det är därför som problemet om den kommande dimensioneringen bör vara flexibelt. Utskottet har även uttalat sig i den riktningen. Jag är tacksam för det uttalandet och vill understryka det.

Till sist, men inte minst, hoppas jag att denna allmänna upprustning skall kunna komma i gång snabbt och leda till de resultat, som både utskottet och de talare som här yttrat sig i så hög grad finner önskvärda.

I detta anförande instämde herr *Mogård* (s).

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr **HANSSON, GUSTAF HENRY**, (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag i mitt första anförande nämnde att Stockholms stad hade befriats från ett årligt bidrag på 1 200 000 kronor, grundade sig detta på Kungl. Maj:ts proposition nr 46 till årets riksdag. Jag hade nämligen utgått från att jag kunde lita på sakuppgifterna i propositionen. För säkerhets skull hade jag tagit fram propositionen nr 106 till 1959 års riksdag, där förslag framlades om att omändra Stockholms högskola till Stockholms universitet. Av redogörelsen för propositionens huvudsakliga innehåll — under en debatt medger ju inte tiden att man läser mera — framgår att stadens uppoffring inskränker sig till att man har ställt vissa tomtområden till förfogande. Med den erfarenhet jag har från förhandlingar med staten är det alldeles självklart att man får släppa till tomt till byggnader för den högre undervisningen. Bortfallet av en årlig utgift på 1,2 miljon kronor representerar ju ändå ett kapitalbelopp på, om vi räknar efter 4 procent, 30 miljoner kronor och efter 5 procent 24 miljoner kronor. Man kan väl ändå göra någon uppoffring för att slippa en årlig utgift på 1,2 miljon kronor.

Herr **ANDERSON, CARL ALBERT**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Den föregående talaren är ju inte okunnig i byggnadsfrågor och känner även väl till vilka värden tomter i en storstad representerar. Jag skall

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

lugna honom med att säga, att värdet på dessa tomter icke är ensidigt beräknat av Stockholms stads representanter, utan även kronan har haft mycket förnämliga experter representerade vid dessa utredningar. Det tog mycket lång tid innan expertisen enat sig om fastställandet av för båda parter acceptabla värden, som låg i linje med de allmänna värdena. Sedan var det bara en räknesak att evalvera dessa till belopp, så att man tog ut den skuld, om man så får uttrycka sig, som Stockholms stad förut årligen hade. Stockholms stad har således inte haft någon som helst favör av detta. Det är fråga om ett utbyte för tomter, där värdet på dessa tomter har beräknats såsom köpeskillning för att komma ifrån den fordran som staten hade.

Herr HANSSON, GUSTAF HENRY, (h) kort genmäle:

Herr talman! Vid de förhandlingar, som jag har varit med om i sådana här sammanhang, har vi inte fått räkna tomten till något som helst värde.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar om man i Göteborg inte har haft förhandlare som har kunnat åstadkomma detta. Men det är ju Göteborgs egen sak.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Låt oss, även om det frestar på, söka behålla vårt sinne för proportioner. Den tidpunkt, vid vilken man ökar möjligheterna att ta in studenter för serietillverkning av civilekonomer och de olika uppfattningar man har om den tidpunkten, är inte någon lämplig utgångspunkt för en bedömning av det intresse en meningsriktning eller en människa har för en positiv lösning av den högre utbildningens problem. Det är alltså, herr talman, meningslöst att säga, att man här tar ett blodprov på socialdemokratiens eller

något annat partis beredvillighet att vara med och offra för den investering i kunskap, som vi nu är beredda att ikläda oss. Frågan om den lämpliga tidpunkten för intagning av fler studenter vid handelshögskolan i Göteborg är en rent praktisk fråga.

Nu är det inte bara så att reservanternas argument, såvitt jag kan förstå, är starkare än de argument som lottens utskottsmajoritet har förmått mobilisera för sin ståndpunkt om omedelbar ökning av intagningskapaciteten. Det är dessutom uppenbarligen så att reservanternas argument är starka. De är väl underbyggda, de ger uttryck för ett gott och säkert omdöme, de är realistiska, och de har grund i överväganden som man inte kan resa några invändningar mot.

Jag kommer alltså, herr talman — det har jag velat anmäla — att rösta med reservanterna. När jag röstar med reservanterna, röstar jag alltså inte fel, jag röstar rätt. Mätte jag nu inte bara i stundens upphetsning rösta fel!

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Jag skall inte med många ord förlänga den här debatten. Jag skulle i korthet vilja säga att även om jag delar tillfredsställelsen över att äntligen en principskiss nu har framlagts för utbyggnad av våra universitet och högskolor, så kan det ju knappast begäras att jag som norrlänning skulle vara tillfreds med det sätt varpå man i denna principskiss har försökt lösa lokaliseringsfrågorna.

I utskottets utlåtande finns det på s. 44 en rätt intressant tabell, som anger det beräknade antalet studerande vid universitet och högskolor 1970. Där finner man att totalantalet uppskattas bli 53 330. Av detta antal tänker man sig 11 165 placerade i Uppsala, 11 845 i Lund och Malmö, 11 770 i Göteborg, 17 965 i Stockholm — och i Umeå summa 585, d. v. s. en aning mera än 1 procent av totalantalet! När man samtidigt lägger märke till att enbart de fyra nordligaste länen har en folkmängd

Ang. riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor m. m.

på mellan 900 000 och 1 000 000 människor och att vi däruppe har den största nativiteten och ett i förhållande till befolkningens mängden ansevärt antal studenter, tycker man ju att det är egenomligt att inte lokaliseringsfrågan fått en annan utformning. Att principskissen står i strid mot vad lokaliseringsutredningen för sin del har rekommenderat, är ju vid det här laget för alla redan känt. Jag vet inte vad det beror på. Universitetsutredningen var för sin del mycket kallsinnigt inställd. Man kanske kan säga om departementschefens uttalande att det är en nyans vänligare, några ord som inte förpliktar till så värst mycket. Man kan vidare säga att utskottet är ännu en nyans välvilligare men att resultatet har blivit skälligen magert.

En föregående talare betonade att man måste ha så pass stora enheter, att forskningssynpunkterna kunde bli tillräckligt tillgodosedda. Jag kan inte finna att det påpekandet är ett argument mot en något annan lösning av förlägningsfrågorna. Jag har tillåtit mig att i den här kammaren bära fram en motion, som försökt åstadkomma en annan lösning. Vi har velat att tandläkarinstitutet i Umeå redan under första hälften av 1960-talet skulle byggas ut till en fullständig tandläkarhögskola, att det under samma tid skulle göras en utredning om en planläggning, som skulle medge att den medicinska högskolan byggdes ut till en fullständig läroanstalt, så att man där skulle kunna få en preklinisk utbildning för odontologiska studerande, att man skulle göra förberedelser för att få en matematisk-naturvetenskaplig utbildning samt slutligen att man också skulle planera för en humanistisk fakultet, omfattande även samhällsvetenskapliga ämnen.

När man tittar på hur utskottet har tillgodosett dessa önskemål, blir man, som sagt, ganska besviken. I fråga om tandläkarhögskolan säger utskottet, att om det skulle visa sig att utbildningskapaciteten vid våra odontologiska läroanstalter bör utvidgas, räknar utskottet med att åtgärder skall vidtagas för

att genomföra tandläkarinstitutets i Umeå omorganisering och utbyggnad. Det är alltså en villkorlig rekommendation utskottet har gjort, och dess inbörd är att man endast i det fall att kapaciteten vid de andra utbildningsanstalterna inte räcker till skall kunna tänka sig en utvidgning i Umeå. Man tänker sig däremot inte någon dämpning av utbildningstakten på andra håll.

Samma resonemang förs om den medicinska högskolan. Utskottet talar om att därest läkarprognosutredningens undersökningar kommer att utvisa behov av ett ökat antal läkare, skall man ta hänsyn därtill vid planläggandet av Umeåhögskolans organisation. Här finns dock en litet vänligare nyans, såsom jag nyss antydde. Utskottet anser nämligen att redan allmänna utbildnings-, forsknings- och studentsociala skäl dock talar för högskolans utbyggnad med grundläggande teoretiska institutioner för utbildning fram till medicine kandidatexamen.

Vad slutligen beträffar tanken på en humanistisk utbildning i Umeå säger utskottet, att det är önskvärt att möjligheter till en sådan utbildning kommer till stånd, och sedan begagnar utskottet en ytterligt snirklad formulering. Utskottet är inte »berett att intaga en bestämd ställning i ärendet», — det kan man förstå — men det »förutsätter att Kungl. Maj:t nog följer utvecklingen på förevarande område och för den händelse det härvid skulle visa sig att humanistutbildning och forskning i Umeå med hänsyn till olika på frågan inverkan omständigheter befinnes böra anordnas upptager spørsmålet härom till närmare övervägande».

Det var, mina damer och herrar, inte mycket att hänga i julgranen!

Vad det beror på att utskottet intar en sådan ståndpunkt, vet jag inte. Det är möjligt att det hänger samman med den ytterst korta remisstid som tillmättes, när yttranden skulle inhämtas över universitetsutredningens betänkande. Det kan tänkas att det också hänger samman med att propositionen framlades för riksdagen vid en ytterst sen tid-

Ang. ökad intagningskapacitet vid handelshögskolan i Göteborg

punkt. Därav har givetvis följt att utskottet haft ovanligt kort tid till sitt förfogande för att fundera över de här frågorna.

Sedan jag nu har uppstämt denna klagovisa, skall jag ta fasta på vad som säges både i propositionen och i utskottsutlåtandet, nämligen att detta är en principskiss och att dess förverkligande inte bara beror på våra ekonomiska och personella resurser, utan också kan påverkas av nödvändigheten och önskvärldheten av modifikationer framdeles. Jag skulle tro att detta är den väg vi bör vandra. I och med att konkreta förslag så småningom framläggs får vi inrikta oss mer energiskt på att tillgodose det som jag anser vara berättigade önskemål där uppe i Norrland. Räkna man med överskott på vissa områden, måste den ståndpunkten medföra en viss kallsinnighet då det gäller utvidningar i Stockholm och Uppsala och möjligen även på andra ställen. Man befinner sig ju i gott sällskap med lokaliseringsutredningen, om man i någon mån reagerar emot den våldsamma anhopning här i Mellansverige, som upphovsmännen till principskissen tänker sig.

I detta läge är det, herr talman, lönlöst att framställa något yrkande, och jag nöjer mig därför med att få dessa kritiska synpunkter antecknade till protokollet.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Berghs yttrande säga, att jag inte tror att det är särskilt klokt att försöka ställa den ena regionen emot den andra. Jag tror att det är nödvändigt att låta utvecklingen försiggå inom alla de här områdena.

Ehuru jag liksom herr Bergh försökt se frågan ur norrlandssynpunkt, vill jag nog framhålla att förslaget innebär ett mycket stort steg framåt i vad gäller utbildningen i Norrland. För min del är jag tacksam för vad som i det avseendet har åstadkommit.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående punkten 4 av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om punkten 4, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet i denna punkt hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Torsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Ang. ökad intagningskapacitet vid handelshögskolan i Göteborg

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för bud-

Ang. ökad intagningskapacitet vid handelshögskolan i Göteborg

getåret 1960/61 till handelshögskolan i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under tionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad huvudstat för handelshögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61, dels ock till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 734 500 kronor.

Beträffande utökningen av utbildningskapaciteten vid handelshögskolan i Göteborg hade chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen nr 119 — efter samråd med chefen för handelsdepartementet — förordat, att högskolan snarast möjligt borde givas resurser för emottagande av årligen ytterligare 60 nybörjare. Kostnaderna härför hade beräknats till ett belopp av 317 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 110) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 119), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till handelshögskolan i Göteborg anvisa ett särskilt förstärkningsanslag för budgetåret 1960/61 å 317 000 kronor för att möjliggöra intagning av ytterligare 60 studerande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt-Wiberg m. fl.* (I: 185) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Johansson* i Öckerö (II: 194), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta ställa till Kungl. Maj:ts förfogande erforderligt belopp för utökning av det för handelshögskolan i Göteborg under tionde huvudtiteln upptagna anslaget i syfte att möjliggöra en omedelbar utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan med 50 procent;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av

fröken *Mattson* och herr *Gustavsson Bengt*, (I: 387) samt den andra inom andra kammaren av herr *Andreasson* och fru *Sjövall* (II: 473), i vilka hemställts, att anslaget till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 måtte upptagas till 1 009 500 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Nestrup* och *Edström* (I: 660) samt den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 818), i vilka — såvitt här vore i fråga — hemställts, att riksdagen i riksstaten för budgetåret 1960/61 måtte upptaga det av universitetsutredningen föreslagna anslaget om 317 000 kronor för en provisorisk förstärkning av undervisningsresurserna vid handelshögskolan i Göteborg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna i utlåtandet införd huvudstat för handelshögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Bidrag till handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 734 500 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 110 och II: 119, samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner, såvitt nu vore i fråga, ävensom i anledning av motionerna I: 185 och II: 194 samt I: 387 och II: 473, till Bidrag till vissa kostnader för ökad intagning vid handelshögskolan i Göteborg för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 317 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Holmqvist*, *Möller* och *Palme*, fröken *Olsson*, herrar *Blidfors* och *Fredriksson* samt fru *Sjövall*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II

Ang. anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 110 och II: 119, I: 185 och II: 194, I: 387 och II: 473 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att medel för ökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Göteborg måtte upptagas i riksstaten för budgetåret 1961/62.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, AXEL JOHANNES, (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets i det nu ifrågakvarande utlåtandet gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten I hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de med avseende å punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näsström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 79.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten föreslagit riksdagen att till Anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett investeringsanslag av 12 150 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 156) samt den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 222), hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 7 150 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 156 och II: 222, såvitt nu vore i fråga, till Anordnande av vis-

Ang. anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.
sa lokaler för luftbevakningen m. m. för budgetåret 1960/61 under försvarets fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 12 150 000 kronor.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Som bekant har vi föreslagit besparingar på militärutgifterna för kommande budgetår med sammanlagt 617 miljoner kronor. I den summan ingår en prutning av anslaget till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen. Denna prutning belöper sig till 5 miljoner kronor. Jag vill erinra om att anslaget under innevarande budgetår var uppfört med 6 miljoner kronor, men för kommande budgetår föreslår departementschefen 12 150 000 kronor. Utskottet är överens med departementschefen på denna punkt.

Jag anser emellertid att vårt förslag är tämligen starkt underbyggt. Det är rätt förvånande med denna fördubbling av anslaget, som man nu föreslår för kommande budgetår. Det finns också i utskottets utlåtande betänkligheter gentemot detta. Man säger bl. a. så här: »Vid den fortsatta projekteringen av anläggningen har det emellertid visat sig att beräkningarna varit så otillförlitliga, att totalkostnaden kommer att högst avsevärt överstiga den ursprungligen beräknade. Utskottet vill uttala, att utskottet betecknar vad sålunda förekommit som synnerligen otillfredsställande.»

Nå, det är ju gott och väl att utskottet betecknar det som »synnerligen otillfredsställande», men det hade enligt min uppfattning varit konsekvent om utskottet i sitt utlåtande åtminstone hade anfört hur stor den summa är, med vilken man överskridit den beräknade totalkostnaden. I anledning av vad utskottet här skrivit ber jag få fråga utskottets talesman, hur mycket totalkostnaden stiger. Det måste ju vara på sin plats att riksdagen, när den går åstad och skall besluta om en fördubbling av anslaget, har reda på hur mycket totalkostnaden kommer att stiga och vad som är den främsta anledningen därtill.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionerna I:156 och II: 222.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag tänker inte tillmötesgå herr Persson med något svar på hans fråga. De sifferuppgifter han begär finns i sekretessbelagda papper, som inte är avsedda för offentligheten, och jag tror inte det är lämpligt att bekantgöra dessa, åtminstone inte för herr Persson. Jag begärde ordet för att ändå ge en uppfattning om vad detta överskridande innebär. Jag skulle ytterligare vilja understryka det mycket hårda omdöme, som utskottet fällt beträffande vad som förekommit.

Det framgår av reciten, att det gäller en anläggning för luftbevaknings- och stridsledningssystem, som för närvarande är under byggnad. Under fjolårets riksdag beviljade denna kammare någon miljon till ett av de ändamål, som inryms i detta system. I handlingarna uppgavs då hur mycket anläggningen av denna speciella lokal skulle komma att kosta. I år — ett år senare — anmäls det att den inte kan uppföras för det beräknade beloppet, på vilket kammaren har grundat sig beslut, utan att den kommer att kosta ungefär sju gånger mer.

Det är detta utskottet har funnit anmärkningsvärt och betecknar såsom synnerligen otillfredsställande, vilket omdöme jag också gärna vill understryka. Naturligtvis ligger skulden till denna felberäkning hos den myndighet som har gjort kalkylen, och jag skall inte dölja det faktum, att det närmast är flygförvaltningen, som står för denna.

Medan jag ännu har ordet vill jag också säga något om det ändamål dessa lokalteter skall tjäna, nämligen stridsledningscentralen, vilken även har diskuterats i pressen. Jag måste erkänna, att jag av mycket bestämda orsaker ställt mig tveksam till detta ändamål. Ett av skälen är det som berörts i pressen, nämligen sårbarheten, ett annat är den tidpunkt, då den enligt nu föreliggande kalkyler skall vara färdigställd, ett tredje är, att användbarheten är ytterst begränsad och det sista att det rör sig om mycket betydande belopp. Jag har velat anmäla denna min tveksamhet, även om jag inte har ställt något avslagsyrkande på denna punkt, och hemställer till för-

Ang. anslag till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.

svarsministern att han ägnar en betydande uppmärksamhet åt detta område och prövar, huruvida inte dessa väldiga belopp skulle kunna användas på ett bättre sätt än genom fullföljandet av nu aktuella planer i fråga om luftbevakningen.

Trots min tveksamhet har jag sedan bara att nödd och tvungen yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt, vilken berör kapitalbudgeten.

Herr **PERSSON, HELMER**, (k):

Herr talman! Jag måste nog säga att det är uppseendeväckande, att utskottet här gömmer sig bakom sekretessbestämmelserna för att vägra riksdagen, alltså den anslagsgivande myndigheten, att få reda på vad detta skall kosta. Emellertid har utskottets talesman här sagt, att kostnaderna kommer att bli de sjudubbla mot vad man tidigare hade beräknat. Följaktligen har vi här att göra med medvetet felaktiga spekulationer. Vi har att göra med saker och ting, där man från början gett riksdagen den uppfattningen att det skulle kosta så och så mycket, och efter en tid kommer man och säger, att det kostar sju gånger mer. När en myndighet handlar på det sättet, brukar riksdagen och de statliga myndigheterna i vanliga fall vidtaga åtgärder mot den myndighet som har handlat så upprörande.

Jag upprepar att det är uppseendeväckande, att utskottet här skall söka gömma sig bakom sekretessbestämmelserna när det gäller denna sak, ty om riksdagen vill ha reda på vad försvarsmateriel kostar, så är det ju vanligt att den får reda på vad kryssaren, jagaren, jaktplanet eller bombplanet av ena eller andra typen kostar. Men i detta fall vill man dölja sanningen genom att hänvisa till sekretessbestämmelserna.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag vill ännu en gång påpeka att det vi nu diskuterar är en del av det hela; det rör sig inte om allt som kan rymmas inom ramen för det avsnitt

vi behandlar, utan det gäller en del av denna sak.

Sedan måste jag också tillägga att utskottet har vid sin prövning av frågan funnit att det icke finns anledning att på annat sätt än som här sker genom denna ganska hårda anmärkning skilja sig från ärendet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande var indelat i två avdelningar, nämligen

I. Vissa anslag till arkiv, bibliotek och museer samt akademier m. m.

II. Vissa anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter m. m.

Därjämte voro avdelningarna indelade i punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande avdelningsvis och punktvis.

Anslag till underhåll och ökande av Nationalmuseets samlingar, m. m.*Avdelning I**Punkten 1***Anslag till underhåll och ökande av Nationalmuseets samlingar, m. m.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 245 500 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 145 500 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 245 500 kronor.

Reservation hade anförts av herrarna *Kaijser, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Nationalmuseet: Underhåll och ökande av samlingarna m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 145 500 kronor.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! I fråga om alla de reservationer som från det parti jag företräder framförts beträffande olika punk-

ter av de i detta utlåtande från statsutskottet behandlande ärendena gäller att de skall ses mot bakgrunden av den ekonomiska debatt som i tisdags fördes här i kammaren. För vårt parti gäller det att åstadkomma så pass kraftiga utgiftsminskningar i statens budget att det kan gå att i första hand få bort den nuvarande omsättningsskatten och vidare att man kan komma fram till ytterligare skattesänkningar. Det är klart att en sådan stram budgetpolitik understundom kommer att gå mycket hårt ut över anslag, som i och för sig är önskvärda och vällovliga. I de vid utskottets utlåtande under avdelning I på olika punkter anförda reservationerna motsätter vi oss departementschefens förslag till höjning av anslagen utöver vad som redan utgår under innevarande budgetår. Reservationerna betyder alltså här i stort sett oförändrade anslag.

Vid punkt 1 gäller det medel till inköp av konst för deposition och för inlösen av svenska kostnärers arbeten, vilket belopp departementschefen föreslår ökas från 66 800 kronor med sammanlagt 75 000 kronor, samt vidare ett belopp av 25 000 kronor till inköp av modern svensk konst för konstbildningsorganisationernas vandringsutställningar. Vi föreslår avslag på dessa utgiftsökningar. En ökning av anslagen för dessa ändamål skulle vi dock i ett annat statsfinansiellt läge i och för sig inte haft något att invända mot — en uppfattning som det också finns indirekt uttryck för i reservationen.

Herr talman! Jag ber att med denna motivering få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **MOGÅRD** (s):

Herr talman! Det är ganska förvånande att herr Kaijser kan yrka avslag på förslaget om höjning av anslaget för nationalmuseet och konstverksamheten över huvud taget. Det har ju föranlett allmänt klagomål under flera år, att man varit för njugg, när det gällt att stödja både nationalmuseet och konstinköpsverksamheten i allmänhet. Jag måste sä-

Anslag till underhåll och ökande av Nationalmuseets samlingar, m. m.

ga att ett välfärdssamhälle som saknar intresse och kärlek till konsten är lika trist som att betfält att se.

När Kungl. Maj:t nu gått in för att öka stödet på området för den kulturella verksamheten, som så länge undanskjutits, synes det mig som om alla borde vara av samma uppfattning som majoriteten i statsutskottet, som »livligt tillstyrker» dessa anslagshöjningar. Och kan vår ärade andre vice talman och andra vara med på det, förstår jag inte hur man från det ljusa Värmland kan underlåta att härvidlag ställa sig på anslagssidan.

Det är dock en sak som förefaller mig vara i behov av en viss definiering. Kungl. Maj:t föreslår att till konstinköp skulle anslås mera medel både när det gäller nationalmuseets samlingar och när det gäller det nya anslaget för inköp av konst för vandringsutställningar och dylikt. Det understrykes då mycket noga på flera ställen att det här gäller »modern» konst. Åtskilliga konstnärer har blivit oroade av detta. De tror att vad Kungl. Maj:t här menar med »modern konst» är det som är mycket apart och egendomligt och som i konstkreter brukar kallas »rutigt och randigt», och att man därmed skulle undanskjuta duktiga konstnärer som håller sig på mera traditionella marker. Jag kan inte tänka mig, att Kungl. Maj:t avser att medlen uteslutande skall gå till dessa mycket exceptionella och för de flesta av oss mycket svårförståeliga konstuttryck, utan snarare till levande konstnärer — helst yngre — som behöver få avsättning för sin konstnärliga verksamhet.

Så har jag fattat saken, och jag hoppas att detta skall vara en riktig uppfattning av vad som avsetts med uttrycket »modern».

Slutligen skulle jag, när jag ändå har tillfälle till det, vilja ge uttryck åt förhoppningen, att Nationalmuseum åtminstone i det avseendet skall bli så pass modernt att museet skaffar sig en ordentlig rulltrappa eller en hiss, så att människor som är i min ålder och har samma dåliga ben som jag kan ta sig upp i museet för att se på dess

samlingar. I ett par år har man lovat att en dylik anordning skulle komma till stånd i museet, men ännu har ingenting skett. Visserligen har man anvisat mig en hiss långt borta i en vrå, men den leder direkt till museichefen, men det är inte honom utan samlingarna jag vill se på.

Detta är de erinringar som jag har velat göra med anledning av utskottets utlåtande. Jag är också livligt intresserad av att utskottets hemställen vinner bifall.

I detta anförande instämde herr *Jonsson* (s) och herr *Källqvist* (fp).

Herr **KAIJSER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna betyga för herr Mogård att jag, om jag nu kan sägas representera det ljusa Värmland, har ett djupt intresse för konsten. Det är de i dagens läge tyvärr rådande statsfinansiella förhållandena som diskuterades på tisdagen här i kammaren, som uteslutande utgör motiv för vår reservation.

Herr **PALME** (s):

Herr talman! Nyss diskuterade vi här i kammaren handelshögskolan i Göteborg. Då uttalade högerns representant att det inte var möjligt för reservanterna — i det fallet i huvudsak socialdemokraterna — att åberopa det statsfinansiella läget, ty det var bara fråga om 317 000 kronor, och det beloppet kunde göra varken till eller ifrån när det gällde det statsfinansiella läget. Detta uttalades av högerns representant för ungefär en halvtimme eller tre kvart sedan. Nu uppstår högerns representant när det gäller kulturen, herr Kaijser, och åberopar det statsfinansiella läget för att slå bort en ökning av anslaget för konstinköpen till Nationalmuseum, till en professur i målning vid konsthögskolan, 40 000 kronor i stipendier till konstnärer, 40 000 kronor i stipendier till tonsättare och 35 000 kronor till musikkonservatoriet i Göteborg.

Jag ber kammaren vara uppmärksam på att dessa s. k. besparingar eller in-

Anslag till underhåll och ökande av Nationalmuseets samlingar, m. m.

dragningar sammanlagt icke uppgår till det belopp av 317 000 kronor som högerns representant nyss förklarade vara en bagatell vilken man icke hade någon anledning att fästa sig vid. Jag kan således icke — mot bakgrunden av vad som skedde för så kort stund sedan — godtaga det statsfinansiella läget som högermotivering här.

Jag måste därför fråga mig vad det är högern avser. Är det så att ni tycker att det är fel att ge stödet till tonsättare och målare eller att möjliggöra för Nationalmuseum att köpa verk av ett representativt urval moderna svenska konstnärer? Den statsfinansiella motiveringen har ni ju själva med ett sådant eftertryck slagit undan för en liten stund sedan.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill genast svara på dessa frågor. Vi har inom högern intresse för såväl konst som musik, men vi anser att det statsfinansiella läget är sådant att det måste tillmätas betydelse. Jag vill också påpeka att på de punkter som herr Palme nyss angav drar vi inte in några anslag som har funnits tidigare, utan det gäller en utökning av de anslag som tidigare har anvisats. Vår reservation innefattar samma belopp eller i vissa fall en obetydlig ökning av de belopp som utgick föregående år.

Herr PALME (s):

Herr talman! Det är intressant att såvitt jag kan se röstade herr Kaijser själv för knappa 20 minuter sedan för en ökning av statsutgifterna med 317 000 kronor utöver det som regeringen föreslagit. Det måste ju betyda att herr Kaijser har någon värdering, d. v. s. att han anser den ökningen — som allmänt redovisades såsom inte särskilt väl förberedd — betydligt viktigare än de i och för sig mycket obetydliga belopp till förbättringar av kulturlivets villkor som utskottets förslag innebär.

Det skulle vara frestande att ta upp en diskussion om kulturpolitiken som helhet och över huvud taget denna grupps villkor. Jag skall avstå från att göra det, men jag skall göra en enda observation.

Jag hade tillfälle häromdagen att läsa en framstående högertidning som hade givit ut ett nummer på utländska språk med anledning av Sveriges inträde i EFTA. Där kunde man läsa om den svenska levnadsstandarden på såväl svenska som franska, tyska och engelska. Det var en mycket ljus bild som där tecknades. Jag kom för ett ögonblick sedan att tänka på en uppgift som fanns där. Redaktören berättar i sin skildring av den svenska levnadsstandarden att vi de senaste åren kunnat icke mindre än fyrdubbla inköpen av pälsverk och damhandväskor. Ingenting ont om vare sig pälsar eller damhandväskor, men det samhälle som har råd till denna våldsamma ökning på vissa konsumtionsområden — vilkas värde jag i och för sig icke skall bestrida — skall alltså, enligt herr Kaijsers egen mening, vara för fattigt för att ge tonsättarna ökade stipendier med 40 000 kronor.

Om man har någon aning av en kännedom om hur Sveriges tonsättare har det — och herr Kaijser måste ha stängt ögonen bra ordentligt för att inte ha sett debatten om tonsättarnas villkor, som pågått i pressen under de senaste åren — då måste man nog dela utskottets mening. Utskottet har på denna punkt gått betydligt längre än som brukar vara vanligt i statsutskottets knappa skrivningar. Utskottet hälsar »med stor tillfredsställelse» departementschefens initiativ på detta »mycket betydelsefulla avsnitt» av kulturens område. Åtgärderna är ägnade att ge en »välbehövlig stimulans» till kulturen, och därför vill utskottet »livligt tillstyrka» bifall till de av departementschefen framlagda förslagen.

Detta visar att statsutskottet har en kulturpolitisk inriktning av sitt arbete, och det visar också att högern i den här frågan står totalt isolerad.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. återbesättande av en professur i målning vid konsthögskolan, m. m.

Herr KALJSER (h):

Herr talman! Herr Palme och jag kan ju stå och gnabbas om denna sak hur länge som helst. Jag *har* en värdering: Jag tror att det gäller för oss att upp- rusta våra handelshögskolor liksom vår tekniska undervisning för att vi skall ha tillfälle att behålla den standard, som gör det möjligt för oss att bispringa våra konstnärer.

Beträffande det där om damhandväskor och pälsar kan jag säga, att jag inte har lyckats få den uppfattningen att det är staten som har köpt damhandväskor och pälsar, utan det har varit enskilda personer; och jag skulle kunna tänka mig att om enskilda personer har det så pass bra skulle de även kunna uppmuntra konstens utövare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 131, avdelning I, punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans

uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 131;

Nej — 16.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Ang. återbesättande av en professur i målning vid konsthögskolan, m. m.**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 259, av herr *Ragnar Bergh m. fl.*, och II: 317, av herr *Edlund m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 515 700 kronor.

Utskottets förslag innebar bland annat anvisande av medel för återbesättande av en sedan 1941 vakantsatt professur i målning vid konsthögskolan ävensom inrättande av en assistenttjänst i Af 15—Ae 19 vid arkitekturskolan.

I de likalydande motionerna I: 259 och II: 317 hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte a) godkänna av motionärerna angiven avlöningsstat för Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61 samt b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Av-

Anslag till stipendier vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan
lönningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 468 700 kronor.

Motionärernas förslag avsåg, att medel icke skulle anvisas vare sig till ovan nämnda professur eller till den förberörda assistenttjänsten.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1 under avdelning I, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Avlöningar för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 468 700 kronor.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Med samma motivering som i den föregående punkten ber jag att få yrka bifall till reservationen, som i detta fall gäller det av herr *Palme* redan omnämnda återbesättandet av en professur i målning samt inrättandet av en assistentbefattning vid arkitekturskolan.

Herr **PALME** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Herr *Kaijsers* motivering talade, tycker jag, för ett bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propo-

sitionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Anslag till stipendier vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. anvisa ett reservationsanslag av 127 400 kronor, vilket innebar en anslagshöjning med 47 200 kronor.

I de likalydande motionerna I: 259, av herr *Ragnar Bergh m. fl.*, och II: 317, av herr *Edlund m. fl.* hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 80 200 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 127 400 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1 under avdelning I, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Akademien för de fria konsterna med konsthögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 80 200 kronor.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Även här ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fo-

Anslag till stipendier åt tonsättare

gade reservationen. Det gäller här en höjning av anslaget till stipendier med 40 000 kronor samt anvisande av medel till ytterligare ett utlandsstipendium.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Anslag till stipendier åt tonsättare

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. anvisa ett anslag av 80 000 kronor. Detta förslag innebar en fördubbling av det nuvarande stipendiestödet åt de utövande tonsättarna.

I de likalydande motionerna I: 259, av herr *Ragnar Bergh m. fl.*, och II: 317, av herr *Edlund m. fl.*, hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 40 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 80 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Kaijser, Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka, under åberopande av reservationen vid punkten 1 under avdelning I, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 40 000 kronor.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen, som innebär att anslaget till stipendier skall vara oförändrat, nämligen 40 000 kronor.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Jag kan inte underlåta den kommentaren, att bland en serie av eländiga reservationer på kulturlivets område är denna, som gäller tonsättarna, den mest påtagligt eländiga.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag vill knyta en kort kommentar till den debatt som nu förs om kulturanslagen. Jag vill uttala mitt synnerliga beklagande över att en sådan reservation som högerens kunnat framläggas. Alldeles nyss har vi fattat ett principbeslut om en reform på undervisningens och kulturlivets område, som kommer att kosta hundratals miljoner kronor. Detta har skett under glädjande enighet och entusiastisk uppslutning. Nu bevittnar vi hur ett förslag om en begränsad ökning av tonsättarnas stipendier möts med kalla handen från högerens sida. Jag tvekar inte att säga att jag finner det vara en besinningslös besparingspolitik som kan ta sig sådana uttryck.

När ecklesiastikministern för ett år sedan i Eskilstuna höll ett tal gick det

Ang. bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg

en stöt genom det konst- och kulturintresserade Sverige, ty där bebådades en kulturpolitisk upprustning bland annat omfattande tonsättarkonsten. Det har i dag på kammarens bord lagts fram ett förslag innebärande en fördubbling av anslaget från 40 000 till 80 000 kronor — men högern vänder tummen nedåt.

En av vårt lands mest berömda tonsättare, Karl-Birger Blomdahl, känd senast genom tondiktningen till Aniara, berättade i en uppmärksammas Verdaddebatt för några månader sedan om tonsättarnas läge i dagens Sverige. Han underströk hur omöjligt det är för en tonsättare att existera på sina inkomster. Han berättade att det i allmänhet tar ett år för en tonsättare att komponera en symfoni — medan det tar en halv timme att spela den. Har han riktig tur får han den uppförd i radio och av Konsertföreningen i Stockholm, i bästa fall även i Göteborg och Malmö. Det inbringar honom en summa på 920 kronor. Om tonsättarens verk tryckes förlorar han en tredjedel av sina inkomster till förläggaren, som ändå knappast tjänar några större slantar på seriös musik. Om sedan symfonien blir inspelad på en longplayingskiva får tonsättaren 50 öre per skiva, och en sådan symfoni kan gå ut i en upplaga av 200—300 exemplar. Därtill kommer att den tonsättare som vederfares all denna tur icke kan beräkna att få komma igen på repertoaren på ett par år.

Ärade kammarledamöter! Det är mot denna bakgrund man bör skåda högerns reservation — då framstår den i sin rätta dystra dager.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I herr Möllers yttrande instämde herrar *Eric Carlsson* (cp), *Lage Svedberg* (s), *Axel Svensson* (s) och *Jonsson* (s).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades

den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8**Ang. bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 259, av herr *Ragnar Bergh m. fl.*, och II: 317, av herr *Edlund m. fl.*, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 135 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 259 och II: 317 hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, att förevarande anslag måtte uppföras med 100 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka, under återopande av reservationen vid punkten 1 under avdelning I, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Här föreligger en reservation som innehåller ett yrkande, att riksdagen skall stanna vid samma anslag som utgått föregående år. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **PALME** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, men jag vill därutöver också göra en kort kommentar.

Under vår inledande debatt försökte herr Kaijser motivera högerns negativism genom att säga att levnadsstandarden nu är så hög, att den enskilde

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

själva kan köpa konstverk och därigenom stödja konstnärerna och kulturskapparna. Gäller denna motivering även på musikens område? Det är en orimlig föreställning att var och en så att säga skulle kunna skaffa sig sin egen symfoni — det vore ändå att driva högerpropagandan om att var och en skall stå på egna ben väl långt. I varje fall i fråga om anslagen på musikens område tycker jag att denna motivering om egna köp inte håller. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr KALJSER (h):

Herr talman! Jag har för mig att den reservation som vi nu talar om gäller anslag till musikkonservatoriet i Göteborg, och det kan väl inte vara fråga om att man skall kunna köpa det.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Om herr Palme fortsätter att höja tonläget, kommer han att sluta i en atonal symfoni förrän detta betänkande är genomgånet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Avdelning II**Punkten 1****Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter**

I propositionen nr 89 hade Kungl. Maj:t, utom annat, föreslagit riksdagen att till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 865 000 kronor, innebärande en anslagsökning med 6 415 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle naturastipendieringen utvidgas till att i princip omfatta samtliga de studerande, som uppfyllde nu tillämpade behovskrav och som hade minst Ba (3,0) i genomsnittligt studentbetyg eller häremot svarande kvalifikationer. Vid nuvarande fördelning av de studerande på skilda inkomstgrupper beräknades en sådan utvidgning medföra att ca 47 procent av en årgång nyinskrivna studerande erhöle stipendier. För närvarande omfattade stipendieringen omkring 26 procent av en årgång nyinskrivna, och studielämplighetskravet låge mellan Ba och AB (3,5). — I propositionen hade föreslagits, att eleverna vid vissa läroanstalter för högre konstnärlig utbildning skulle i fråga om studiesocialt stöd dels anknytas till naturastipendiesystemet, dels erhålla rätt till räntefria lån ur statens lånefond för universitetsstudier. Vidare hade föreslagits, att naturastipendiesystemet skulle utvidgas till att omfatta studerande vid jordbrukets högre läroanstalter.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund m. fl.* (II: 317), i vilka, såvitt nu vore i fråga, hemställdes, att riksdagen måtte avslå förslaget om anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1960/61;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 586) och den andra inom andra kammaren av herr *Edlund* (II: 720), i vilka motionärerna — med upprepande av avslagsyrkande i motionerna I: 259 och II: 317 i vad avsåge naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter — hemställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 89 måtte besluta, att studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna skulle erhålla rätt att söka statsgaranterat studielån;

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

dels en inom första kammaren av herr *Bergman* (I: 587) väckt motion, vari hemställts, utom annat, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte besluta, att Valands konstskola skulle upptagas i förteckningen över de skolor för högre konstnärlig utbildning, vilkas elever skulle vara berättigade att erhålla naturastipendier;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström m. fl.* (I: 588) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 734), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte uttala, att inom ramen för anslaget till naturastipendier ett ökat antal delstipendier borde utdelas i syfte att åstadkomma en uppmjukning av behovsprövningskraven i enlighet med vad i motionerna anförts, samt även i övrigt beakta vad som framhållits i fråga om det nu förevarande förslagens provisoriekaraktär.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 586 och II: 720 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 588 och II: 734 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1960/61 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 17 865 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Kajser, Skoglund* i Dovertorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 586 och II: 720, besluta, att studerande vid de högre konstnärliga läro-

anstalterna skulle erhålla rätt att söka statsgaranterat studielån;

b) av herrar *Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, besluta, att eleverna vid Valands konstskola skulle vara berättigade att erhålla naturastipendier;

c) av herrar *Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 588 och II: 734, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförda om angelägenheten av sådan uppmjukning av behovsprövningen vid beviljande av naturastipendier, att rådande tröskeleffekter utjämnades;

d) av herrar *Kajser, Skoglund* i Dovertorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 259 och II: 317, såvitt nu vore i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande under åttonde huvudtiteln av ett reservationsanslag för budgetåret 1960/61 till Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! På några punkter här berörs frågor som gäller naturastipendier och rätt att söka räntefria lån ur statens lånefond för universitetsstudier, som nu skall utökas att gälla även dem som bedriver högre konstnärliga studier.

Man är självfallet glad över detta förslag, att yrkesutbildningen för konstnärlig verksamhet nu skall bli legaliserad så till vida som de studerande — som förr bara betraktades som skönandar — skall kunna få naturastipendier. När vi nyss debatterade om staten skall köpa

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

målningar gav vi uttryck för att vi godtagit konstnärernas insatser, men vi har väl inte varit helt på det klara med att det krävs en rejäl yrkesutbildning för konstnärerna och att de måste livnära sig under den tid de utbildar sig. Man har väl oftast haft för sig att det varit fråga om något av en medfödd talang som kommit från ovan — eller någon har kanske ansett att den kommit från motsatt håll — som gjort att de kunnat prestera konstnärliga alster. Nu är deras yrkesutbildning jämställd med andra grenar av yrkesutbildning.

När nu naturastipendier skall få lämnas även vid institutioner för högre konstnärlig utbildning, har man följt en regel som man funnit vara enkel: de elever som studerar vid institutioner som får någon form av statsbidrag skall ha rätt till naturastipendier. Den kvalifikationsgrunden kunde ha varit riktig på praktiskt taget alla yrkesutbildningsområden utom detta. Här har vi nämligen ett område som staten inte har vårdat sig om i någon större utsträckning, utan yrkesutbildning för både skådespelare, musiker, målare och skulptörer har fått tillkomma på andra vägar.

En olycklig följd av att denna regel slagits fast har blivit att eleverna vid landets andra konstskola, Valands konstskola i Göteborg, inte kan tillgodogöra sig den förmån som eleverna vid konstakademien här i Stockholm kan få.

Nu är det inte rätta tidpunkten att uppehålla sig så särdeles mycket vid Valands konstskola, även om det kunde vara behövt att sprida kunskap om den i vidare kretsar. Sedan jag läst Kungl. Maj:ts proposition och den utredning som ligger till grund för den förstår jag att det måtte råda rätt bristfälliga kunskaper om konstutbildningen här i landet.

När man både i vårt land och utomlands i kretsar som har intresse för konstutbildning talar om konstskolor i Sverige, är det två skolor som nämns: konstakademien och Valand. De nämns faktiskt på samma plan. De båda skolorna har samma kvalitet, samma krav för intagning, och kursernas omfattning är i stort sett densamma.

Valands konstskola är nu snart 100 år. Den tillkom som mycket annat på privat initiativ genom donationsmedel, fick sedermera kommunalt bidrag och bedriver nu sin verksamhet praktiskt taget uteslutande med kommunala medel. Det är ytterst litet som numera inflyter genom donationsavkastningar. Eleverna vid Valand kommer i huvudsak från Västsverige, men även elever från övriga delar av landet kan söka sig dit. Det är således här inte fråga om någon skola för göteborgare eller en skola som Göteborgs stad har speciella orsaker att ägna ekonomisk omsorg. Så sker emellertid, och man har i Göteborg inte ifrågasatt annat.

Det förhållandet att Göteborgs stad har varit välvillig mot denna form av utbildning får nu den olyckliga följden att eleverna vid Valand blir utklassade när det gäller att ordna sin försörjning under studietiden. Eleverna vid konstakademien i Stockholm får den extra förmånen att kunna erhålla naturastipendier och räntefria lån, men eleverna vid Valand utesluts därifrån. Det kommer naturligtvis att få till följd att skolan måste ompröva sin ställning. Den kan självklart inte leva vidare under sådana betingelser.

Att man satt statliga bidrag som kvalifikationsgrund beror icke på att man i och för sig anser det vara av värde att staten lämnar bidrag, utan bakom detta krav ligger att staten då har någon form av insyn och kontroll över kursplanen, undervisningens kvalitet etc. Det kravet gäller emellertid inte när det är fråga om statsbidrag till verksamhet av denna art. Staten lämnar anslag av lotterimedel till utbildning av skådespelare utan att dessa anslag är förknippade med några som helst krav på kontroll från statens sida över utbildningen. Dessa elever kan också få naturastipendier, vilket jag för övrigt anser vara fullt rättvist. Men det innebär att man helt ryckt bort den grund om kontrollkravet som statsbidragen var en garanti för.

Herr talman! Jag är litet förtvivlad över att befinna mig i ett trängt läge — jag vet att 150 till i kammaren är

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

förtvivlade. Jag skall därför försöka begränsa det långa anförande som jag annars tänkt hålla och bara hyfsa till en hygglig avslutning.

Valands konstskola är kanske inte känd av alla. Om jag nämner några av de framstående konstnärer som varit lärare eller förståndare vid Valand, så kanske även de som annars inte är särskilt intresserade av konst, framför allt inte modern konst, ändå reagerar. Jag nämner namnen Carl Larsson, Bruno Liljefors, Karl Wilhelmson och Johan Ericson. Den sistnämndes målningar kan vi skåda i vårt klubbrum. En del riksdagsmän ser kanske på hans tavla med glädje, andra utan entusiasm. Han är dock i varje fall en så erkänd målare att hans alster hänger i första kammarens klubbrum. De namn ur den bortgångna generationen som jag räknat upp är konstnärer som icke kan vara okända för flertalet av kammarens ledamöter.

De sakkunniga remissinstanserna på området har också påpekat den brist som föreligger i det nu framlagda förslaget därigenom att Valands elever inte kan komma i åtnjutande av denna hjälp. Jag vet att herr Palme har begärt ordet och kommer att yttra sig i denna fråga. Jag vädjar till herr Palme, som har varit utredningsman på detta område, att han måtte närmare titta på denna fråga. Både Kungl. Maj:t och även utskottet har ju sagt att saken skall närmare undersökas. Jag hoppas att man tittar på saken så snabbt att Kungl. Maj:t får möjlighet att redan nästa år förelägga riksdagen ett förslag som ger oss möjlighet att vidga ramen för naturastipendier till att även omfatta eleverna vid Valands konstskola.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen b.

Häri instämde herr *Dahl* (s).

Herr **KÄLLQVIST** (fp):

Herr talman! Det föreliggande utlåtandet berör också frågan om naturastipendier, en fråga av stor räckvidd som kom-

mer att medföra ekonomiska konsekvenser av betydande mått.

Med få undantag torde alla vara överens om att vi bör hjälpa studenter som prövats lämpliga för fortsatta studier genom att ge dessa ungdomar de naturastipendier och räntefria lån som det här är fråga om. Stödet kan naturligtvis utformas på olika sätt. De stödåtgärder som det här gäller har utan tvekan stor betydelse, och det kan tänkas att denna hjälp kan ytterligare förbättras.

I motionen nr 734 i andra kammaren, som avser en utökning av antalet naturastipendier — framför allt gäller det delstipendierna — önskar man uppmjuka behovsprövningskraven för de studerande. Om motionens förslag följes, skulle den studentkategori, vars föräldrainkomster ligger mellan 20 000 och 25 000 kronor, beredas möjlighet till samma förmåner som andra kategorier för närvarande får. Jag skall inte fördjupa mig i denna fråga. Jag tror man kan säga att det finns många goda skäl för en uppmjukning av dessa bestämmelser.

Jag ber således, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till motionerna I: 588 och II: 734 och därmed också till den vid punkten fogade reservationen c av herr Axel Johannes Andersson m. fl.

Jag ber också att vid detta tillfälle få säga några ord med anledning av den fråga som herr Bergman tog upp, nämligen frågan om stipendier även till eleverna vid Valands konstskola. Man skulle kunna tro att herr Bergmans intresse för denna sak är lokalpatriotisk, men jag vill understryka vad herr Bergman sade, att denna fråga för hela västra Sverige har haft den allra största betydelse. Herr Bergman talade om lärarna, men jag kan betyga att från denna skola även har utgått mycket förnämliga konstnärer, som varit elever till de lärare som här återopats och till lärare som har kommit senare. Det är troligt att vi inte får någon framgång när det gäller det begärda anslaget till stöd åt dessa elever, men jag vill ändå liksom herr Bergman vädja till herr Palme, som ju i dag har visat ett mycket stort konstintresse,

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

att detta intresse måtte sträcka sig även till denna fråga och att han också skulle vilja se litet närmare på grunderna för utdelandet av stipendierna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall även till den vid utlåtandet fogade reservationen som avser anslag till Valands konstskola.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Från vår sida anföres vid denna punkt två reservationer, nämligen de som betecknas a och d. Först några ord om den senare.

Om alla de reservationer som anföres under den första avdelningen av detta utlåtande gäller att vi i dem motsatte oss anslagshöjningar, i stort sett med undantag för sådana av automatisk karaktär. Vi höll oss alltså i det fallet på samma kulturella nivå som regeringspartiet föregående år. Denna reservation, d, gäller helt avslag på förslag om en stipendiegivning efter principer som redan tillämpas sedan flera år. Det är alltså inte bara fråga om att föreslå avslag på det av utskottet tillstyrkta förslaget från departementschefen om en ökning av anslaget med närmare 6,5 miljoner kronor till närmare 18 miljoner kronor. Det är en reservation som har en betydligt större betydelse än de föregående, och den har naturligtvis också redan givit och kommer väl både här i kväll och ännu mera före hösten att ge anledning till ännu mycket större kritik än de i det föregående behandlade. Också här är givetvis det statsfinansiella läget den enda verkliga orsaken till att reservanternas förslag över huvud taget kommit upp. Det finns ingen anledning att nu igen ta upp den ekonomiska debatt som fördes här i tisdags och som i andra kammaren tog två hela dagar. Så mycket kan emellertid sägas att vore det nuvarande statsfinansiella läget inte sådant som det är — och för det läget känner vi oss inte ansvariga — skulle diskussionen om detta anslag inte behövt föras i dag. Då skulle meningsskiljaktigheterna i denna fråga varit vida mindretal uttalade, och man skulle ha haft möj-

lighet att söka sig fram efter andra, gemensamma linjer. Att de statsfinansiella förhållandena har betydelse i denna fråga erkände t. o. m. dåvarande ecklesiastikministern Weijne år 1950, då han sade att en lösning av studiekostnadsproblemet efter stipendielinjen är helt beroende av statsfinansiella förutsättningar. Det är klart att det här som alltid gäller avvägningsfrågor. Hur pass angeläget anser man det vara att bringa statsfinanserna på en sund basis? Är läget nu så allvarligt, och är det därför så angeläget, att man kan ha rätt att dra in vissa sociala åtgärder, som i och för sig annars kan förefalla vara väl motiverade? Vi anser att så är fallet. Vi vill försöka komma till rätta med problemen om statsfinanserna utan att behöva vidta alltför drastiska åtgärder, innan situationen blivit alltför svår, och vi tror att det bör vara möjligt att göra detta i dagens läge då, samtidigt som statens finansiella status är dålig, de enskilda medborgarnas ekonomiska situation är förhållandevis god. Vid den avvägning som vi gjort har vi funnit det nödvändigt att inte bara motsätta oss införandet av naturastipendier vid läroanstalter där de hittills inte utgått och att utdela dem efter generösare grunder än förut, utan det gäller att över huvud taget in-draga dem vid de anstalter där de redan finns.

Vi erkänner gärna att detta kan synas vara ett av de hårdare ingreppen som hör till högerns sparsamhetsprogram, men vi tror att det är berättigat. Till saken hör att det skall ses mot bakgrunden av vissa andra åtgärder till förmån för de studerande som vi anser riktiga, och det skall även ses som ett led i hela vår ekonomiska politik, som vi räknar med skall på lång sikt innebära en icke oväsentlig vinst också för de studerande. Skulle enligt vårt förslag omsättnings-skatten kunna borttagas redan från den 1 januari 1961 innebär i och för sig redan detta en inte alldeles betydelselös början på den vägen.

Enligt vår uppfattning bör studiernas finansiering i nuvarande läge underlättas framför allt enligt följande riktlinjer.

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Å ena sidan bör avdragsberättigade underhållsbidrag kunna lämnas även till studerande, å andra sidan bör man framgå på linjen med s. k. räntefria lån och statsgaranterade lån under studietiden samt avdragsberättigade amorteringar på studieskulder under tiden där-efter.

Jag vill erinra därom, att 1958 års besparingsutredning i sitt enhälliga betänkande ansåg det nuvarande statsfinansiella läget ge anledning att ompröva gällande principer för fördelning av studentstödet på olika stödformer, så att en väsentlig förskjutning mot räntefria studielån och statsgaranterade lån kan komma till stånd. Vi har visserligen gått ännu längre när vi helt strukit naturastipendierna, men vi anser att vi haft vissa skäl för det.

Stipendier är trots sina ur de studerandes synpunkter tilltalande egenskaper dock förenade med vissa olägenheter på grund av den ekonomiska behovsprövningen. Stipendier, som ges till en bestämd inkomstgräns för föräldrarna, medför alltid vissa tröskeleffekter; dessa har redan påtalats av herr Källqvist. Var man än lägger gränsen — vare sig vid en hög eller vid en låg inkomstnivå — kommer den situationen att inträda, att ungdomar med samma studieförutsättningar och med mycket obetydliga skillnader då det gäller föräldraekonomisk bakgrund kommer att behandlas olika. Det är inte alltid så lätt att vid bedömningen med säkerhet avgöra vem av två tämligen likställda som har den bästa ekonomien, och bedömningen kan därför utfalla orättvist. Här gäller det inte bara olikheten mellan medellösa och välsituerade, det gäller också skillnaden mellan enkla medelklassmänniskor i en helt måttlig inkomstklass. Särskilt när det finns flera studerande ungdomar i en familj kan orättvisan bli mycket påtaglig. Progressiviteten i föräldrarnas beskattning reducerar också olikheterna i deras ekonomiska situation. Genom tilldelning av s. k. räntefria lån och även av statsgaranterade lån kan man i betydande utsträckning om också inte så fullständigt som när

det gäller stipendier, det medger jag gärna, bereda en studiehjälp; och den hjälpen sträcker sig med sådana lån nästan lika långt som med stipendiegivning.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen d.

I reservationen a hemställer vi att även studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna skall erhålla rätt att söka statsgaranterade lån. Enligt propositionen skall man icke meddela dem rätten till denna låneform. Jag förstår motiveringen för detta. Den bygger naturligtvis på studiesociala utredningens enkät angående inkomstmöjligheterna under åren närmast efter studiernas avslutande och på utredningens i och för sig synbarligen i viss mån motiverade uppfattning att det bör vara nödvändigt att penetrera det nuvarande garantilånesystemets lämplighet för dessa studerande innan man fattar definitivt beslut. Den undersökningen har utredningen av tidsnöd inte hunnit utföra. Men vissa remissinstanser tillstyrker att rätt till statsgaranterade lån ges även dessa elevgrupper, och när vi i reservation d har motsatt oss naturastipendierna, alltså även deras införande vid dessa undervisningsanstalter, är det naturligt att vi önskar att detta ingrepp skall kompenseras genom ökade lånemöjligheter.

Herr talman! Jag ber på denna grundval att få yrka bifall jämväl till reservation a.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 332, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva läkaryrket m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

rad lydelse av 27 § 1 mom. och 29 § 1 mom. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Anmäldes och bordlades bankouts-kottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankouts-kottets utlåtande nr 26 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall

meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.59.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Fredagen den 27 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter (*Forts.*)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 131, avdelningen II, punkten 1.

Herr PALME (s):

Herr talman! Riksdagen har i dag fattat ett stort och genomgripande beslut som gäller universitetens och högskolornas utbyggnad under 1960-talet. Det beslut som riksdagen nu skall fatta är ett naturligt komplement till förslaget om en kvantitativ utbyggnad av universitetet, nämligen en kraftig höjning av stödet till den studerande ungdomen, framför allt vad beträffar stipendierna.

Det är ingen ny fråga som därmed är uppe till behandling. När den här frågan stod på föredragningslistan i förrgår råskade Gustav Möller vara här i kammaren för att höra på debatten, och det påminner mig om att första gången riksdagen fattade ett positivt beslut i den här frågan var 1918 på grundval av en motion här i kammaren av Oscar Olsson och Olof Olsson och i andra kammaren av Gustav Möller, Per Albin Hansson, Arthur Engberg och Per Edvin Sköld. Sedan har det gått vidare, i allmänhet i enighetens tecken. Naturastipendierna kom till 1939 efter ett förslag av dåvarande universitetskanslern Östen Undén. 1950 års riksdag fattade ett stort principbeslut om de studentsociala åtgärderna efter en utredning av den nuvarande departementschefen. Årets beslut innebär att 1950 års principprogram är gott och väl genomfört. Det innebär nämligen att i höst 47 procent av de nyinskrivna vid universiteten och högskolorna kan få ett naturastipendium, att

stipendierätten utvidgats till att omfatta skolorna för högre konstnärlig utbildning, till att gälla för studier i de nordiska länderna och för nordiska studenter här och till att gälla för flyktingstudenter. Det är en stor och glädjande reform. Att den vållar så stor debatt här i kammaren beror på det förhållandet, att sedan vi i stort sett har byggt ut stipendiestödet i enighet under många år har högern plötsligt gjort en tvärvändning och yrkar totalt raserande av vad som byggs upp.

Som bakgrund kan det vara intressant att något beröra frågan om den nuvarande rekryteringen till högre undervisning. Det påpekades i morse, att av 60 000 yrkesverksamma akademiker i dag är det bara 5 000 som rekryteringsmässigt kommer från den hälften av befolkningen som utgöres av arbetare, lägre tjänstemän och hantverkare. Av en studentklass i dag på 25 studenter är det bara 5 å 6 som kommer från denna hälften av befolkningen, d. v. s. arbetare, lägre tjänstemän och småföretagare.

Detta innebär trots allt, att det skett en ganska påtaglig utveckling till det bättre under 1950-talet. Studentsociala utredningen beräknade på sin tid att 5,7 procent av studenterna kom från gruppen arbetare m. fl., som då omfattade 57 procent av befolkningen. Om man inte inkluderar eleverna vid socialinstitutet var siffran för 1947 8 procent, för 1953 12 procent och enligt studentekonomiska undersökningen, som är den senast tillgängliga rapporten, 1956 14 procent, och det är en ganska påtaglig utveckling. Eftersom antalet studenter samtidigt har ökat ganska snabbt, blir ju den procentuella stegringen av studenter från denna halva av befolkningen mycket snabb. Exempelvis har antalet manliga studenter från arbetarhem ökat under tioårsperioden 1947—1956 med

Ang. naturstipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

171 procent och antalet kvinnliga studenter med icke mindre än 417 procent.

Ser man till den regionala rekryteringen av studenter finner man att den icke är mindre uppseendeväckande. Om man räknar antalet studenter per 100 000 invånare kommer man fram till att i Stockholm var siffran 308 år 1930 och 685 år 1956, och det är naturligtvis en god ökning. Men det verkligt stora genombrottet har kommit för Norrlandsungdomen. År 1930 fanns det i Norrland bara 64 studenter per 100 000 invånare, 1956 var siffran 250.

Ser man geografiskt på utvecklingen, innebär det en mycket påtaglig frammarsch för norrlandsungdomen, d. v. s. det har blivit en jämnare fördelning i landet av de studerandes rekrytering.

Det är enligt mitt förmenande alldes självklart, att stipendierna därvid har spelat en avgörande roll. Visserligen kan man hävda att den ekonomiska utvecklingen och den allmänna ökningen av levnadsstandarden har bidragit — det vill jag inte alls förneka — men utvecklingen hade inte kunnat ske, om man inte haft stipendierna som stimulerande faktor. Det bekräftas bl. a. av den kända psykologiska motviljan mot skuldsättning inom den halva av befolkningen där rekryteringen är liten.

De ekonomiska faktorernas betydelse framgår också av fördelningen av studenter på olika yrkesbanor. Medan var nionde student, vars fader är akademiker, påbörjar medicinska studier, är andelen studenter, vilkas fäder är arbetare, endast 2 procent, d. v. s. var 45:e student från arbetarhem påbörjar medicinska studier. För den tvååriga linjen vid folkskoleseminarierna är motsvarande siffror att var 8:e arbetarstudent går dit, men endast var 35:e akademikerstudent. Det kan inte finnas någon annan rimlig förklaring än att de höga studiekostnaderna på den medicinska banan avskräcker.

Jag vet inte om herr Kaijser haft tillfälle att med sin bänkamrat diskutera läkares och folkskolelärares relativa löneläge. Om han gjort det kan han inte

påstå, att förklaringen är att rekryteringen avgörs av möjligheterna till höga inkomster senare i livet, utan det är helt enkelt de höga studiekostnaderna som verkar avskräckande i fråga om långa studiebanor.

Jag kan också nämna att vissa undersökningar har gjorts tidigare. De visade bl. a. att bland studenterna från arbetarhem kom ett alldeles opropotionerligt stort antal från enbarnsfamiljer, vilket ju måste ha samband med familjernas ekonomiska bakgrund — när man bara hade ett barn kunde man satsa mer ekonomiskt.

De ekonomiska faktorernas betydelse visar sig också, om man litet grand studerar föräldrabidragens roll. 25 procents föräldrafinansiering av studierna ges enligt studentekonomiska undersökningen till 40 procent av studenter från akademiker- och officershem, till 30 procent av studenter från direktörs- och högre tjänstemannahem, till 20 procent av studenter från jordbrukar-, folkskolläro- och lägre tjänstemannahem och till 10 procent till studenter från arbetarhem. Bland inkomsttagare med över 30 000 kronors inkomst finansieras mellan 50 och 100 procent av studiekostnaderna med föräldrabidrag för omkring 41 procent av dessa studenter, medan motsvarande siffror för de lägre inkomsttagarna är obetydlig.

Samma tendens gör sig gällande i fråga om skuldsättningen. Medan ungefär 80 procent av studenterna från hem med under 15 000 kronors inkomst är skuldsatta, är de skuldsatta antal mindre än 40 procent från hem som har över 30 000 kronor i inkomst. När det gäller skuldsummornas storlek visar det sig att ju lägre inkomst föräldrarna har desto större är skuldsumman. Det där är självklara ting. I och för sig är den reform, som i dag föreslås, utomordentligt glädjande, men det finns helt visst utrymme för och behov av en ytterligare utbyggnad.

Till utskottsmajoritetens förslag har fogats vissa reservationer. Jag skall säga några ord om dem och ber först att helt kort få beröra de mindre omfattande reservationerna.

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Herr Bergman har mycket varmt talat för att Valands konstskola i Göteborg skulle infogas i naturastipendiesystemet. När vi behandlade denna fråga i studentsociala utredningen och det gällde att skapa ett provisorium, hade vi mycket kort tid på oss och var tvungna att bestämma oss för vissa lätt definierbara kriterier för vilka skolor som skulle få vara med. Det lättast definierade kriteriet var ju att skolorna skulle vara statliga eller statsunderstödda. Ifrågavarande reseranter begär nu att vi i stället skall använda kriteriet »en allmänt erkänd skola», vilket skulle passa in på Valands konstskola. Om vi valt den vägen, hade fråga uppstått, huruvida t. ex. Académie Libre i Stockholm eller musikkonservatoriet i Malmö är allmänt erkända, d. v. s. vi hade fått göra en öku-lär besiktning av en rad enskilda skolor för att bedöma vilka som hade en så god standard att de kunde betecknas som allmänt erkända. Det är skälet till att vi omöjligen kunde ta med Valands konstskola i den här omgången, men vi är alla besjälade av en önskan att komma till rätta med det här problemet på rimligast tänkbara sätt när vi kommer med ett förslag till definitiv lösning. Jag är övertygad om att Valands konstskola då kommer med i bilden.

Herr Källqvist talade för reservationen om att man genom delstipendier skulle mildra tröskeleffekterna. Jag är ense med honom om att tröskeleffekterna är olyckliga. De hör till de ting som vi har att utreda och söka bemästra i den studentsociala utredningen. Med all respekt sagt verkar denna reservation litet grand som att räkna ut tungan genom fönstret, ty statsstipendienämnderna har ju full möjlighet att på eget initiativ mildra tröskeleffekterna genom olika arrangemang. De kan göra avdrag för enbarnsfamiljer och förmögenhetsinnehav, och de har möjligheter att ge delstipendier. Dessa möjligheter utnyttjar också statsstipendienämnderna. De är experter på detta och tillämpar delvis mycket invecklade system i detta sammanhang. Därför skulle ett bifall till reservationen

inte leda till någonting praktiskt som inte statsstipendienämnderna redan har möjlighet att göra.

I huvudsak vill jag emellertid ägna mig åt högerreservationen vilken innebär att man skulle totalt rasera det statliga stipendiestödet åt studerande vid högskolorna och helt avslå propositionen.

Jag har inte kunnat underlåta att märka att högern — för att ta upp en liten sak först — visar stort intresse för flyktingfrågorna. Det är ganska lätt att uttala allmänna fraser och bombasmer om flyktingarnas situation och problem, ty det kostar ingenting. Men när det är fråga om att ge flyktingstudenterna ett rejält handtag så att de kan slå rot i sin nya miljö och för att de skall få skaffa sig den utbildning de behöver, var de än senare i livet må uppehålla sig, då har högern inte längre råd. Detta ger en ganska god upplysning om vad de allmänna fraserna är värda.

Högern vill alltså nu rasera hela stipendiestödet. Motiveringen är något vacklande. Det ganska sensationella har inträffat att man har lagt fram en motion som innehåller den knapphändigaste av alla tänkbara motiveringar, och avgivit en reservation som inte innehåller någon motivering alls. Ibland sägs det att ståndpunkten är motiverad av det statsfinansiella läget, ibland sägs det att studenterna egentligen skulle må mycket bättre, om högerens förslag genomfördes. Högerens förslag är, heter det, principiellt mycket riktigare: att satsa på skuldsättning i stället för stipendier och satsa på s. k. utbildningsbidrag. Nu tillade herr Kaijser dessutom att de studerande och deras familjer skulle slippa omsättningsskatten och att det vore ungefär lika mycket värt som stipendierna.

Låt oss ta ett extremt fall. En familj med kanske 10 000—12 000 kronor i inkomst skulle enligt högerens här framlagda ekonomiska politik råka ut för en ekonomisk förlust på kanske en tusenlapp. Om denna familj dessutom skulle ha en son i 16—17-årsåldern som gick i skola och som alltså blev av med ett

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

allmänt studiebidrag om 450 kronor och sedan en son eller en dotter, som är berättigad till naturastipendier, blir det ytterligare 2 500 kronor. Det betyder, att högerpolitiken för denna familj med relativt små inkomster men med ett brinnande studieintresse skulle göra en ekonomisk förlust på 3 500 kronor.

Sedan detta skett kommer högern och säger, att om denna familj sätter in 1 000 kronor, eller hur mycket det nu kan vara, på ett särskilt sparkonto, så kan den få skatteavdrag för detta. Men att först ta ifrån denna familj flera tusen kronor och sedan begära att den skall ha råd att göra en insättning på ett sparkonto, det är verkligen inte närmast intill cynism — det är cynism.

Nu kan man ju vara tveksam om vad högern egentligen avser. Det talas mycket vackert om att här skall man låna i stället. Men studerar man högerns reservationer närmare, så blir man litet fundersam. I reservationen säger herr Kaijser m. fl. att man vill, att studerande vid de högre konstnärliga läroanstalterna skall få rätt att erhålla statsgaranterade studielån. Eftersom det är fråga om ett statsgaranterat studielån måste detta rimligtvis beslutas av någon och utdelas av någon, och det är ju som man vet statsstipendienämnderna som gör det. Går man emellertid vidare till reservation d, så finner man att högern där yrkar avslag på *hela* anslaget till naturastipendier, däribland även de medel som går till statsstipendienämndernas förvaltning och administration. Man omöjliggör ju därigenom den utdelning av statsgaranterade studielån, som man fyra punkter tidigare så varmt velat rekommendera!

Jag har funderat mycket över detta. Först tänkte jag att högern hade svingat sitt blodiga svärd med sådan brist på urskillning, att man hade kapat av statsstipendienämnderna av misstag och att detta sålunda var en ganska ingående belysning av den omsorg, med vilken högern förbereder sina besparingsaktioner.

Men sedan hade jag möjlighet att sammanträffa med detta Svärd i sin för-

kroppsligade version i en offentlig debatt. Det visade sig då att detta alls icke var förhållandet, utan avsikten var helt enkelt, att det nuvarande kreditstödsystemet i sin helhet skulle raseras och att de studerande skulle hänvisas som förut att gå omkring i affärsbanker och sparbanker och försöka plocka fram privata borgensmän efter bästa förmåga för att klara sina studielån.

När jag fick reda på detta, blev jag ännu mera fundersam och började allvarligt fundera om det i alla fall fanns något slags metod i galenskapen. Men jag har kommit till den slutsatsen, att galenskapen var metodisk.

Det är ett dystert och beklämmande förslag, som högerpartiet här lagt fram. Jag trodde att alla här i riksdagen var ense om att det var ett ideellt värde att aktivt stimulera alla ungdomar, oberoende av social och ekonomisk bakgrund, oberoende av vilken del av landet de råkar vara födda i, att söka få tillgång till högre undervisning, om de hade lust och fallenhet för detta.

Jag hade den föreställningen att det var ett kriterium på ett fritt demokratiskt samhälle, att man på detta sätt gav alla medborgare lika chanser att välja den väg i livet, som de tycker passar dem. Jag upptäckte att det är fel! Jag kanske inte heller skulle ha väntat mig något annat från högerns sida.

Man trodde möjligen att högern skulle ha mera känsla för en annan argumentation, en argumentation som för övrigt förekom redan i den motion som Gustav Möller och Per Albin Hansson väckte 1918 och vari man sade, att »vårt folk är verkligen varken så rikt eller så starkt att det har någon utsikt att hålla sig uppe i tävlingskampen mellan nationerna, om det inte omsorgsfullt tar vara på och på bästa sätt utvecklar alla sina möjligheter, även de goda begåvningarna på kulturarbetets olika områden». År 1918 fanns det en vid resonans för detta, men högern har inte fattat det än i dag. Det är till att släpa efter!

Därmed vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag kan i det mesta instämma i de argument, som herr Palme fört in i denna debatt. Till detta vill jag mycket kort, på grund av längden i den föregående talarens anförande, anföra några siffror, som även är verklighetsbetonade.

Jag vill, ärade kammarledamöter, påminna om att de naturastipendier, som vi i dag diskuterar, 1952 var 646 000 kronor, men 1957 uppgick de till 6,9 miljoner kronor. Jag nämner dessa två årtal av en viss anledning, som jag i detta sammanhang inte behöver poängtera. Utöver detta vill jag bara hoppas, att möjligheterna för ungdomarna att beredas studiemöjligheter, inte minst efter de beslut som vi tidigare fattat här i dag, skall säkras, samt att även de ekonomiska möjligheterna kommer att stå i rätt proportion till den stora reform som vi nu beslutat.

Vidare vill jag, herr talman, anföra ytterligare en synpunkt. 1950-talet var de stora reformernas tid då det gällde undervisningen. Då lade vi grunden för den utbyggnad, som vi bl. a. har beslutat här i dag. Må vi till detta bara knyta den förhoppningen, att vi i takt med utvecklingen även i fortsättningen skall följa en sådan linje.

Till slut vill jag också på det bestämdaste ta avstånd från den politik på detta område som högerpartiet har gjort sig till förespråkare för. Det är väl ungefär i överensstämmelse med den politik, som högerpartiet på många andra områden för, där man inte vill ge stöd åt de människor, som behöver det, utan i stället försöker att övervältra bördorna på dem, som inte orkar bära dem.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt, men jag tvingas att begära besked av herr Kaijser. Om högerns reservation a) mot förmodan skulle vinna, vem skall då dela ut de statsgaranterade studielånen?

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det har varit mycket angenämt att höra herr Palme — efter middagsrasten har tonen i debatten i stort sett varit angenäm, och det skulle vara mycket trevligt att fortsätta resonemanget. Med hänsyn emellertid till den sena timmen och till de många ärenden, som är kvar att behandla, skall jag nu nöja mig med att säga, att jag har haft den uppfattningen att statsstipendienämnderna fortfarande skulle fungera. Jag kan inte i detalj svara på detta, men jag är övertygad om att möjligheter skall finnas att dela ut de garanterade lånen i alla fall.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att herr Kaijser förutsätter, att statsstipendienämnderna skall leva på luft. Det finns ingen korrespondens mellan högerns reservationer a) och d).

Jag vill också gärna betyga att tonen i debatten har varit angenäm. Det var synd att högern av tidsbrist inte ville närmare utveckla sina synpunkter på den här frågan. Den angenäma tonen är naturligtvis önskvärd, men det kan ha sina svårigheter att upprätthålla den när man har att behandla en så utomordentligt oangenäm reservation som den högern har lagt fram.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Det är med åtskillig tvekan jag har begärt ordet för att i någon mån polemisera mot herr Palme, vars sätt att uppträda här i kammaren i denna fråga rätt mycket avviker från vad vi är vana vid. Men den omständigheten att han har fått tala så länge och så fritt utan i varje fall något synbart ogillande från sin egen grupp har gett mig anledning förmoda att han i någon mån, om också under visst motstånd, har talat å sin grupps vägnar.

Vidare skulle jag vilja säga att någon-ting har inträffat i fråga om naturastipendierna, som har ställt frågan praktiskt i ett helt annat läge än som var för

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

handen då dessa infördes. Besluten om studentsociala åtgärder var vi med på i vår grupp, men för naturastipendier var förutsättningen att de skulle ges åt obemedlade studenter med utmärkt studiebegåvning. Jag har en svärdotter, som var obemedlad under sin studietid. Hennes studentbetyg låg mellan AB+ och a, men det nådde inte a. Hon var visserligen i stort behov av naturastipendier, men fordringarna på studentbetygsnivån var sådana att hon inte kunde få sådana stipendier. Jag kritiserar inte detta. Men nu har man undan för undan minskat kravet på studielämplighet. Det nu föreliggande förslaget skulle innebära att man nöjde sig med Ba. Studentsociala utredningen tänkte sig som framtidsmål att 26 procent av de nyinskrivna skulle få naturastipendier eller liknande, men enligt det förslag som nu föreligger skall man sträcka sig ända till att 47 procent av de nyinskrivna skall få sådana stipendier. När detta är nått har man såvitt jag kan förstå släppt en av de väsentliga motiveringarna. Det är nu inte längre fråga om att hjälpa fram sådana som har verklig naturlig studiebegåvning, vilka samhället har ett starkt intresse av att ge denna hjälp. Nu är man på glid mot en bedömning, som i realiteten innebär — det är märkligt att herrarna inte har tänkt på detta — en våldsamt orättvisa mot medelklassen. Jag har personlig erfarenhet av detta, ty mina fem barn har alla akademisk examen liksom mina svärdöttrar och mina mågar utom en. Jag vet ungefär hur det här kan te sig ur medelklassynpunkt. Vi inom medelklassen har numera mindre möjligheter än medelklassen hade för 15 eller 20 år sedan att hjälpa våra barn på grund av den starka stegringen av skattetrycket, prisstegringar och dylikt.

Nog är det väl egendomligt att en man som herr Palme, som väl ändå gör anspråk på att kunna tänka litet kyligt, inte betraktar som en avsevärd orättvisa, att vi inom medelklassen, som råkar ha barn med studentbetyg som ligger betydligt över de Ba:n, som nu skall utgöra gräns, med våra skattemedel skall få vara med att finansiera de andras na-

turastipendier och att våra barn skall lämna sina akademiska studier med en större skuldsumma än de som har studiestipendier. Därmed har man ju ställt på huvudet det samhälleliga intresset av att hjälpa de speciellt studiebegåvade. Denna effekt, att våra barn får en större skuldsumma fastän vi får vara med att betala till de andra, måste vi tolka som en avsevärd orättvisa mot medelklassen och som ett uttryck för — när man nu glidit så långt ner — en utpräglad klasspolitik.

Men detta är en sak. Det kan också tänkas, att den utveckling man nu tänker slå in på, också kan få en annan effekt. När vi inom medelklassen kläms åt på detta sätt, kommer våra möjligheter att tillgodose våra barns utbildning att undan för undan minskas. Hur ser då herrarna på samhällsnyttan i det sammanhanget? Det är i och för sig nyttigt och bra, att studenter från de ekonomiskt svagt ställda grupperna får hjälp till sin utbildning. Men om man beaktar varifrån de akademiska studievägarna i största utsträckning rekryteras, har då herrarna gagnat samhällsnyttan, om man gör det ännu svårare för medelklassen att hjälpa sina barn till deras studier?

Sedan tillkommer ytterligare en sak. Denna som jag tycker procentuellt för långt drivna tilldelning av naturastipendier måste en gång i tiden komma att inverka på möjligheterna för akademikerna att driva en lönepolitik. Det är omöjligt, att om samhället i så stigande utveckling, som nu avses ske, bekostar de akademiska studierna, man sedermera skall kunna göra anspråk på att få en lön, som medger amortering och förräntning av studieskulden. När man fortfarande kommer att ha denna spricka mellan å ena sidan den hälft, som utgör frälset på detta område, och å andra sidan de övriga som får betala själva, hur tror ni då, mina damer och herrar, det kommer att gå med möjligheterna för medelklassens barn att i framtiden över huvud taget kunna finansiera sina studiekostnader. Det är sålunda enligt min mening inte säkert, att, om herrarna anlägger ett längre perspektiv,

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

ni handlar klokt ur samhällsnyttans synpunkt.

Som herr Kaijser redan framhållit, är vår linje inte så krass, som speciellt herr Palme med sitt spända känsloläge försöker måla ut. Vår linje bör ses i kombination med först och främst möjligheterna till lån och med möjligheterna att skapa underlag för en lönesättning, som medger finansiering av studierna.

Vårt förslag är dessutom kombinerat med avdragsrätt för amorteringar av studieskulder. Det är väl ett egendomligt motstånd, som man från den ene finansministern efter den andre mött mot länge resta krav på att amorteringar av studieskulder skall bli avdragsgilla. En rörelseidkare får ju göra avdrag för de omkostnader han haft för intäkternas förvärvande. Har man anställning, som kräver en viss examenskompetens, förefaller det fullt rimligt att man i konsekvens härmed får göra avdrag även för de omkostnader, som erfordras för att dessa intäkter skall kunna förvärfvas. Men det har herrarna enständigt satt sig emot. Den motion vi har väckt vid årets riksdag har i dag skjutits undan till höstriksdagen. Man vill inte acceptera principen, att det här gäller omkostnader, som är nödvändiga för intäkternas förvärvande. Finansministern skakar på huvudet. Jag förstår att han gör det, ty han tillhör motståndarna. Men detta motstånd är ohållbart. Om ni verkligen vill driva en progressiv kulturpolitik, om ni vill befrämja akademiska studier för folk från medelkassen, måste ni förr eller senare ta hänsyn till både lönesättning och avdragsrätt, som möjliggör att man på detta område får rättvisa.

Avslutningsvis vill jag anföra, att om man skulle bredda möjligheterna till lån, ge en härpå grundad lönesättning, samt vidare medge den avdragsrätt, som vi föreslagit vid upprepade tillfällen, så skulle alla studenter vinna på det. Man skulle då få en kulturpolitik, som icke är av det krasst klassbetingade märke, som man nu från den socialdemokratiska gruppen vill driva.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Bergh började sitt anförande med att förebrå herr Palme för att han talade så länge — herr Bergh talade sedan själv nästan lika länge. Dessutom kan herr Bergh vara alldeles övertygad om att herr Palme talade på den socialdemokratiska gruppens vägnar och inte hade några privata spekulationer i denna oerhört centrala fråga.

Jag begärde ordet, herr talman, i första hand för att korrigera ett faktiskt missförstånd från herr Berghs sida. Herr Bergh påstod, att studenter med utmärkt studiebegåvning ursprungligen var avsedda att bli stipendierade, men att man numera undan för undan minskat kravet på studielämplighet. Herr Bergh ger alltså kammarens ärade ledamöter den uppfattningen att det här är fråga om en rutschbana utför — förr i världen, för tio år sedan alltså, var det stora begåvningar som fick stipendier; numera ger man stipendier åt kreti och pleti.

Jag vågar, herr talman, verkligen tala i denna fråga, eftersom jag var ordförande i studentsociala utredningen, som föreslog och lade fram det program som sedan blev beslutat av riksdagen. Den studentsociala utredningen föreslog enhälligt, att betyget Ba skulle vara gränsen när det gäller begåvningsstandarder — alltså den gräns som skulle berättiga till naturastipendier. Av statsfinansiella skäl har det tyvärr varit omöjligt under hela 1950-talet att komma ned till denna gräns vid Ba, utan vi har fått hålla oss till Ba+ och något år — i början av 1950-talet — till och med något högre.

Sveriges förenade studentkårer och över huvud taget alla organisationer på detta område har år efter år gjort framställningar om att regering och riksdag skulle försöka förverkliga den studentsociala utredningens målsättning att komma ned till gränsen vid Ba. Dessutom har man för ett par år sedan på studenthåll gjort en ytterligt grundlig utredning, som visar att studieprestationerna hos studenter med Ba+ eller Ba

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

praktiskt taget är lika. Något raserande undan för undan av kraven på studielämplighet har med andra ord icke ägt rum.

Det var för att säga detta som jag begärde ordet.

Vidare gav herr Bergh uttryck för ett kolossalt ömmande för medelklassen just nu. Jag erinrar herr Bergh om att för närvarande från socialgrupp III — således ett ganska brett befolkningsskikt — kommer 18 procent av våra studenter. Det förslag, som riksdagen i dag skall ta ställning till, skulle innebära att 47 procent av våra studenter — i första hand de nyinskrivna och sedan successivt hela gruppen — skall få naturastipendier. Det är en procentsiffra, herr Bergh, som tyder på att man måste gå bra långt utöver socialgrupp III när det gäller stipendieringen. Det är inte på det sättet att 47 procent, som knappt motsvarar vad socialgrupp III här i landet omfattar, är rättvist och proportionellt representerade vid universiteten — långt därifrån. Dessa siffror visar alltså att detta verkligen är en stipendiepolitik, som på ett praktiskt påtagligt sätt kommer att gynna studenter just från medelklassen, arbetarklassen och bondeklassen.

Herr Bergh säger till sist att denna hälft är det nya »frälset». Det är också ett gammalt högerpåstående, som vi så ofta träffar på. Man vill göra gällande att de, som ligger över strecket, ingenting får, medan de andra, som får allt — de 47 procenten — skulle vara det nya frälset, som skattebetalarna ger allt.

Det är nästan litet genant att behöva påpeka, att naturastipendierna endast utgår under halva studietiden. Jag erinrar mig ett yttrande, som en ledamot i den studentsociala utredningen på sin tid fällde när detta förslag lades fram. Han sade, att staten, när den naturastipendierar en student med fri kost och bostad under halva studietiden, gör en insats som ungefär motsvarar vad föräldrar i den bättre situerade medelklassen möjligen kan orka med — men mer är det inte. Något »frälse», något

favoriserande av obemedlade, är det verkligen inte fråga om, utan det är en utjämning av bördor och ingenting annat.

Sedan skulle det föra för långt att här ta upp hela diskussionen om lån och stipendieavdrag o. s. v. men låt mig till sist, herr talman, beröra en enda fråga, den som gäller periodiskt understöd för studenter. Herr Bergh och jag tillhör väl i varje fall för närvarande de inkomstgrupper som skulle, förmodar jag, vinna på en högerpolitik i denna fråga. Själv är jag i den situationen, att om någon av mina söner av någon anledning skulle vilja studera i Stockholm och jag fick göra avdrag för periodiskt understöd till honom, skulle staten — skattebetalarna — komma att subventionera mig — och jag förmodar under samma omständigheter även herr Bergh — med 50 procent. Om däremot portvakten i det hus, där jag bor i Uppsala, skulle komma på tanken att sätta sin pojke, som är jämnårig med min äldste, i tekniska högskolan i Stockholm, skulle staten subventionera honom med endast 12 procent.

Detta kan ändå inte vara rimligt! Det är därför den socialdemokratiska målsättningen på detta område syftar längre än till de 47 procenten. Vi hoppas att en yngre generation inom socialdemokratien än den jag representerar får svara för att en målsättning innebärande en generell stipendiering skall kunna förverkligas så småningom.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Statsrådet Edenman försökte polemisera emot mitt påstående att kraven på studielämplighet undan för undan hade minskat, och han förnekade inte att kraven när det gäller studentbetygen till en början låg mellan AB + och a men nu är nere i Ba. Det är egendomligt att å ena sidan låta bli att bestrida detta faktum och å andra sidan förklara glidningen med att det inte stått inom ramen för våra ekonomiska möjligheter att öka stipendiegivningen så att man kom till Ba-eleverna. I den stu-

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

dentsociala utredningen hade man räknat med att komma upp till högst 26 procent; nu är man uppe i 47 procent. Låt mig då fråga: När vi inte hade råd till detta för några år sedan, inte hade råd i förfölj och inte hade råd detta budgetår, skall vi då ha råd just nu att göra det? Är det därför att vi har fört in omsättningsskatt som vi har fått råd? Är det verkligen socialt att lägga en extra skatt på fattiga människors livsmedel och kläder och allt vad de behöver för att med sålunda åstadkomna skatteintäkter förverkliga detta?

Ecklesiastikministern framhöll att antalet studerande från socialgrupp I var ungefär 18 procent och att om regeringens förslag nu gick igenom skulle icke minst medelklassen göra en vinning. Har då ecklesiastikministern glömt att vi har en inkomstspärr för föräldrar med inkomst över 20 000 kronor? Denna spärr begränsar ju möjligheterna för medelklassens barn.

Kvar står fortfarande att de som icke haft denna förmån får lämna studierna med större skuldsumma än de som haft naturastipendierna i tre år. Anser ecklesiastikministern det vara rättvist att de skall gå därifrån med större skuldsumma än andra? Det kan vara så att föräldrarna inte kan hjälpa sina barn även när de ligger över 20 000 kronors strecket. Jag hade själv fyra barn som låg vid högskolan samtidigt. Även om mina inkomster har varit goda så har skatterna tagit en dryg del och resultatet har blivit att alla fem har större skulder — fastän jag gett dem så mycket jag orkat — när de gått därifrån än de som nu tillhör det nya frälset. Jag använder fortfarande det uttrycket.

Ecklesiastikministern talade precis om att det här är fråga om en utjämning. Det var en egendomlig utjämning. Kan man tala om en utjämning då de privilegierade går ut med lägre skuldbelopp än andra? Var ligger den utjämningen? Det riktigare är väl att de får lika möjligheter att få lån i den mån de behöver. Vi bör ha en lönesättning som gör det möjligt att finansiera studierna och vi bör få en avdragsrätt.

Ecklesiastikministern säger att om vi skulle få göra avdrag för periodiskt understöd skulle det innebära en särskild favorisering av de högre inkomsttagarna medan portvakten bleve lidande på det. Vi har hört detta resonemang så många gånger. Förbiseendet i resonemanget ligger i att man inte uppmärksammat progressionens våldsamma inverkan när det gäller statsbeskattningen.

Jag vidhåller fortfarande att den nya giv man är inne på innebär en orättvisa mot medelklassen och att den kan vara farlig för rekryteringen till de akademiska banorna i framtiden från medelklassen.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få korrigera herr Bergh och påpeka, att det var den studentsociala utredningen som föreslog Ba och inte a som gräns och att vi aldrig varit över Ba + i princip, men att vi vid något enstaka år i början på 1950-talet på grund av bristande stipendieanslag tvingades att gå något högre. Betyget Ba har ända sedan riksdagsbeslutat 1950 varit riktgivande för statsmakternas politik på detta område, men det är först nu, ett decennium efteråt, som vi har fått möjligheter att förverkliga denna målsättning.

Herr Bergh säger att vi har fått möjligheterna härtill just nu därför att vi har fått en omsättningsskatt. Det är, tycker jag, ett ovanligt billigt argument. Kunde inte herr Bergh ha hjälpt herr Kaijser för några timmar sedan och anfört exakt samma argument när han ansåg att vi inte hade råd att höja tonsätтарstipendierna med 40 000 kronor? Tänk om herr Kaijser plötsligt hade sagt, att vi nu har råd att höja tonsätтарstipendierna och anslaget till Nationalmuseum därför att herr Sträng infört en omsättningsskatt. Dess bättre gjorde han det inte.

Anser inte herr Bergh — jag vet att herr Bergh i själva verket gör det — att det är en alltför billig argumentering att kasta in omsättningsskatten i detta sam-

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

manhang? Jag måste annars fråga: Är högerns nuvarande skuggbudget så erbarmlig, att högern i regeringsställning inte skulle ha råd med ting som är ytterligt angelägna och nödvändiga? Nittio procent av svenska folket, herr Bergh, ligger på en inkomststandard under 15 000 å 16 000 kronor. När det gäller naturastipendierna går statsstipendienämnderna upp till en gräns på 20 000 kronor; dock finns det över huvud taget ingen fix gräns, utan den kan överskridas om barnantalet är stort. Är inte också detta, ärade kammarledamöter, ytterligare en siffra som bevisar, att herr Berghs tal om att den nuvarande politiken inte gagnar medelklassen är felaktig.

Tidigare angav jag procentsatsen 18 för socialgrupp III med 47 procent stipendiering. Nu säger herr Bergh, att medelklassen inte gagnas av detta! Var sätter herr Bergh gränsen för medelklassen? Jag bara frågar, ty vi vet ju att 90 procent av de svenska löntagarna ligger i ett inkomstkikt, där de fyller kvalifikationsgrunderna för att få naturastipendium.

Slutligen visade man i den utredning, som jag från talarstolen för en stund sedan återopade, att skuldsättningen hos naturastipendierna är mycket betydande, herr Bergh. Det är verkligen inte fråga om ett frälse, utan det är en hjälp under halva studietiden med kost och logi — ingenting annat.

Men fortsatt nu, när ni skall börja valrörelsen, och tala om omsättnings-skatten, naturastipendier, konststipendier och allt möjligt! Ställ gärna de tingen mot varandra — det är vi inte rädda för, herr Bergh!

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Ecklesiastikministern betonade igen att studentsociala utredningen tänkt sig Ba som nedersta gräns. Jag ber herr statsrådet Edenman uppmärksamma, att studentsociala utredningen också som riktpunkt hade att 26 procent av de nyinskrivna studenterna skulle få naturastipendium. Nu är vi uppe i 47 procent.

Sedan har statsrådet Edenman försökt vidga diskussionen till att behandla frågor, som är behandlade tidigare i dag, och han har talat om inköpen till Nationalmuseum och främjande av konst och allt det där. Jag tror det är en allmän mening i vår grupp, som herr Kaijser gav uttryck åt då han sade, att vi visst är intresserade för sådant — men som herrarna fördärvat våra pengar och som herrarna plågar folk med skatter måste ju vi, som vill plåga folk mindre med skatter, söka utvägarna till detta! Vi kan inte som andra fortsätta med höga skatter. Vi söker mera att nedbringa dem.

Jag är inte rädd för en valrörelse, där man sätter det våldsamma skatetrycket mot en del utgifter, som i och för sig kan vara önskvärda, men som inte är nödvändiga i ett hårt skattetyngt läge.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag ber kammaren om överseende för att jag än en gång tar till orda i denna fråga, men jag gör det därför att jag på det allra bestämdaste från centerpartiet vill reagera mot det ställningstagande högern har i denna fråga. Med det anförande, som jag höll först, bevisade jag bl. a. med siffror den positiva inställning, som vårt parti har haft i dessa frågor.

Sedan skulle jag, herr talman, bara vilja påpeka att efter det anförande, som ecklesiastikministern här har hållit, bör väl även herr Bergh ha fått klart för sig att det med den vidgning som skett kan även hans svärdöttrar få förmånen av naturastipendier, om de nu skulle fortsätta att studera och vore så unga att de kan söka sådana. Även de som tillhör den övre medelklassen har nu alltså en viss möjlighet att erhålla dessa stipendier.

Från centerpartiet har vi klart sagt ifrån — det betonade jag förra gången och skall inte upprepa — att så långt det är möjligt skall vi ge den studerande ungdomen stipendier och dessutom lånemöjligheter, ty de ungdomar,

Ang. naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

som på det sättet förkovrar sig, kommer att ge samhället mångfaldigt tillbaka, när de blivit utbildade och kommer in i produktionen.

Låt mig få ta upp en sak till, som herr Bergh berörde. Jag tycker i och för sig att det är oriktigt att i detta sammanhang tala om omsättningsskattens nödvändighet för att kunna finansiera en sådan sak som denna. Från centerpartiet vill jag bara säga, att även om omsättningsskatten kommer bort, så kommer vi ifrån centerpartiets sida ändå att handla i en sådan positiv anda, som återspeglas i det utskottsutlåtande som här föreligger.

Allra sist, herr talman, vill jag tolka högerens förslag och reservation som ett sista försök att spela upp en serenad — jag tänker speciellt på det ordet i sammanhang med de frågor, som vi nyss har behandlat. Må vi bara hoppas, att den serenaden kommer att spelas bara för — jag citerar herr Hjalmarson — »de små kapitalisterna» i vårt samhälle, som man här vill värna om. Jag tror att högerpartiet ensamt får stå för den underhållningen.

Herr BERGH, RAGNAR, (h) kort genmäle:

Herr talman! Det ligger en ganska allvarlig motsättning i herr Sundins resonemang. Han uttalar sitt positiva intresse för reformen, men han tillhör ett parti som liksom vårt vill ha skattesänkning. Jag lyssnade med stort intresse under den ekonomiska debatten häromdagen på hur centerpartiet vill möjliggöra omsättningsskattens borttagande — det fanns nämligen en allvarlig lucka i de belopp man talade om.

Herr Sundin förbiser vidare att denna utvidgning trots vad statsrådet Edenman har sagt innebär en allvarlig orättvisa mot medelklassen. Vi var med från början när man begränsade stipendierna till de verkligt studiebegåvade. Nu kan rekryteringen även från jordbrukargruppen komma att äventyras, och det är något som herr Sundin kanske bör tänka på när han sätter sig att fundera över saken.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av herr Berghs senaste inlägg vill jag påpeka, att vi i dag inte diskuterar något budgetförslag. Jag vill inte i detta sammanhang tala om sådant, som vi nu inte skall behandla, utan jag rekommenderar herr Bergh att läsa centerpartiets motion i den frågan.

Sedan vill jag säga till herr Bergh, att om högern skall försöka sig på att regera tillsammans med centerpartiet, så måste den ändra den negativa inställning, som den i olika sammanhang presenterar.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Jag önskar vid det här tillfället deklarerera folkpartiets inställning i denna fråga, fastän jag trodde att jag gjort det så tydligt i mitt första anförande, att ingen behövde ta miste på den.

Vi tar avstånd från tanken att helt hastigt ta bort dessa värdefulla anordningar, som tillkommit i utjämnande syfte. Jag ber att å gruppens vägnar få deklarerera, att vi hoppas att de får vara kvar. Vi förutsätter att utformningen kan göras bättre, men vi önskar inte sätta stipendierna i fara.

Häri instämde herr *Andersson, Axel Johannes*, (fp).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje moment av utskottets i den nu ifrågavarande punkten gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de beträffande mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Kaijser m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till statens lånefond för universitetsstudier

I fråga om mom. II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel Johannes*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 131, avdelning II, punkten 1, mom. II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Härefter gjordes i enlighet med de angående mom. III framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Johannes Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende på mom. IV, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Kaijser m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 131, avdelning II, punkten 1, mom. IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Kaijser m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 124;

Nej — 16.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2

Anslag till statens lånefond för universitetsstudier

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt,

I. att motionen I:587, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte till Statens lånefond för universitetsstudier för budgetåret 1960/61 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 10 600 000 kronor.

Ang. omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området

I motionen I: 587, av herr *Bergman*, hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta, att Valands konstskola skulle upptagas i förteckningen över de skolor för högre konstnärlig utbildning, vilkas elever skulle vara berättigade att erhålla räntefria studielån för universitetsstudier.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Johannes Andersson*, *Jacobsson*, *Källqvist* och *Ståhl*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka, under åberopande av reservationen b vid punkten 1 under avdelning II, ansett, att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 587, såvitt nu vore i fråga, besluta, att eleverna vid Valands konstskola skulle vara berättigade att erhålla räntefria lån ur statens lånefond för universitetsstudier.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Efter utgången av voteeringen under punkt 1 har jag ingen anledning att yrka bifall till reservationen, vilken innebär att även elever vid Valands konstskola skall inbegripas i naturastipendiestödet.

Herr PALME (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildningen av lärare på det husliga området m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Detta utlåtande var indelat i två särskilda, med I och II betecknade avdelningar, av vilka den senare var indelat i punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till

avgörande avdelningsvis och avdelningen II punktvis.

Avdelning I**Ang. omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 95, hade Kungl. Maj:t, utom annat, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att från och med budgetåret 1961/62 dels tre nya statliga seminarier för huslig utbildning skulle inrättas på de orter och med i huvudsak den organisation departementschefen förordad, dels ock statens skolköksseminarium skulle ombildas till ett seminarium för huslig utbildning med i huvudsak den organisation departementschefen förordad,

dels godkänna av departementschefen i övrigt förordade grunder för här ifrågavarande utbildning.

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av lärarutbildningen på det husliga området.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I: 599) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 740), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsamt utredning för ytterligare ett seminarium för huslig utbildning, förlagt till södra Sverige;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 601) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Brandt* i Sätilla och *Johnsson* i Skoglösa (II: 739), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 måtte besluta,

att utöver de fyra seminarier, som föreslagits i propositionen, skulle inrät-

Ang. omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området

tas ytterligare ett seminarium, förlagt till södra Sverige,

att årligen skulle intagas 36 elever till ekonomiföreståndarkurserna i stället för enligt propositionen 24, samt

att uttala, att vid den definitiva utformningen av seminarieorganisationen hänsyn borde tagas till de synpunkter som framförts i motionerna;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Andersson m. fl.* (I: 603) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* (II: 745);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* och *Stefanson* (I: 612) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 758);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wärnberg m. fl.* (I: 613) och den andra inom andra kammaren av fröken *Westerström m. fl.* (II: 759), i vilka hemställts, att riksdagen måtte

1) besluta, att vid den internatföreläggning, som avsåges skola komma till stånd för utbildning av hushållslärare med lanthushållsinriktning, skulle inrättas en ordinarie tjänst som husmor;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t, för att möjliggöra förläggning av internatet för blivande hushållslärare med lanthushållsinriktning till seminariet i Rimforsa, skyndsamt måtte upptaga underhandlingar med Fredrika Bremer-förbundet om förvärv eller förhyrning av förbundets ifrågavarande egendom;

3) i övrigt beakta vad i motionerna anförts;

dels ock en inom första kammaren av herr *Aman* väckt motion (I: 614).

Utskottet hade i den nu föreliggande avdelningen på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 603 och II: 745, besluta,

att från och med budgetåret 1961/62 dels tre nya statliga seminarier för huslig utbildning skulle inrättas på de orter och med i huvudsak den organisation departementschefen förordad, dels ock statens skolköksseminarium skulle ombildas till ett seminarium för huslig utbildning med i huvudsak den organisation departementschefen förordad;

II. att motionerna I: 601 och II: 739, i vad de avsåge elevantalet i ekonomiföreståndarkurserna, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 612 och II: 758 icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 613 och II: 759, i vad de avsåge inrättande av en ordinarie tjänst som husmor, icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionen I: 614 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen i övrigt förordade grunder för här ifrågavarande utbildning;

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer fatta de beslut och vidtaga de åtgärder, som fordrades för genomförandet av den av departementschefen förordade omorganisationen av lärarutbildningen på det husliga området;

VIII. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 599 och II: 740 samt I: 601 och II: 739, sistnämnda två motioner i den mån de icke behandlats under II, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i avdelningen anförde;

IX. att motionerna I: 613 och II: 759, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte av riksdagen bifallas.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag lovar att inte bli långrandig. Må det i alla fall, eftersom jag haft det tvivelaktiga nöjet att alltsedan jag kommit in i denna kammare

Ang. omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området efterlysa och beklaga att vi inte har fått någon reformering av pedagogutbildningen på det husliga området, tillåtas mig att nu uttala min tillfredsställelse över att vi verkligen kan få börja den upprustning av denna pedagogutbildning, som så länge varit ofrånkomlig och den rationalisering och modernisering av undervisningen som verkligen behövs.

Det beslut som nu fattas är otvivelaktigt mycket viktigt för alla hem i detta land och även för samhällsekonomien. Det har därför också mottagits med tillfredsställelse ute i landet. På ett par punkter vill jag dock kommentera det utskottsutlåtande som nu föreligger.

Det är att hoppas att de prognosundersökningar, som är nödvändiga för att kunna få fram behovet av pedagoger på detta område, verkligen kommer till stånd. Det vore beklagligt om det skulle inträffa ett vakuum, där bristen på lärare kanske alltjämt vore så stor att man inte kunde fylla de lärarplatser, som behövs i framtidens skola, inte minst inom enhetsskolan. Om dessa prognosundersökningar, såsom man väl har anledning att förmoda, kommer att visa att det antal lärare som föreslagits i propositionen och utskottets utlåtande är för litet, vågar jag förutsätta att myndigheterna med stor snabbhet skall upprätta även ett femte seminarium. Det förutsättes att detta skall ligga i den del av Sverige, där det nu inte finns någon av dessa utbildningsanstalter.

En viktig angelägenhet förefaller det mig vara att till val av dessa banor stimulera flickor som har både praktiska och teoretiska förutsättningar för att bli lärare. Jag tror att inte minst de teoretiska förutsättningarna är nödvändiga — flickorna måste ha sådana betyg att de kan följa seminariundervisningen, som nu för tiden ligger på en ganska hög nivå. Det står i utlåtandet, att man inte vill ha någon sänkning av den grundutbildningsnivå som för närvarande krävs. För min del tror jag att det inte är tillräckligt ens med den nivån, och jag har belägg för att detta är riktigt; det fordras i dag mycket mer än förr just inom

detta område. Det är då att beklaga, att de i betänkandet föreslagna preparandkurserna vid seminarierna har fallit bort. Man skulle vilja vädja till ecklesiastikministern att bevaka just detta mycket nödvändiga moment när det gäller denna nya utbildning.

Vidare måste man förutsätta att den huvudman som har tillsatts för denna utbildning, alltså skolöverstyrelsen, verkligen får en sådan förstärkning på den husliga roteln som också är nödvändig för att den skall kunna fullfölja sina uppgifter, vilka nu blir betydligt större än de har varit. Roteln har ju varit underbemannad i alla tider, och därför torde det vara ganska viktigt att man ser till att den erhåller en personalförstärkning som svarar mot de uppgifter den kommer att få.

Slutligen skulle jag vilja påstå att på ett par punkter i detta förslag har snålheten bedragit visheten, om jag får använda det uttrycket. Jag misstänker att ecklesiastikministern möjligen inte riktigt har insett hur pass dyrt det i alla fall är att inreda seminarier, där man skall meddela undervisning i näringslära, födoämneslära, varukunskap, sömnad, ekonomilära och familjekunskap m. m. samt slutligen och inte minst: lära ut konsten att laga god mat. Detta förutsätter åtskilligt i fråga om inredning och utrustning, och jag förmodar att det kommer att behövas en ökning av de 2 miljoner som nu beslutas.

Ingenting av vad jag nu sagt förtar dock huvudintrycket, att detta är en mycket tillfredsställande lösning av ett problem som länge har legat — det får man väl ändå säga — alla svenska kvinnor om hjärtat. Vi hoppas att riksdagens beslut skall bli startskottet till uppbygandet av en verkligt effektiv utbildning, som kommer alla hem och även samhället till godo.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Som motionär är jag givetvis tacksam för att statsutskottet ansett det uppenbart att om ett femte se-

Ang. omorganisation av lärarutbildningen på det husliga området

minarium för huslig utbildning skulle komma i fråga, detta bör förläggas till någon ort inom landets sydligaste län.

Jag vill emellertid understryka, hur angeläget det är, att ett sådant femte seminarium *snarast* inrättas. Det finns ett mycket starkt behov av ökat antal hushållslärare och textillärare i landet, men särskilt i Sydsverige; jag går inte närmare in på analysen därav utan hänvisar i det fallet till de båda motionerna I: 599 och II: 740.

Propositionens förslag innebär ett stort steg framåt. Man får vara tacksam för departementschefens synnerligen goda vilja i detta avseende. Södra Sverige kommer dock fortfarande att förbli underutvecklat, när det gäller huslig utbildning. Vi får visserligen provisorisk textilläroinbildning även i Sydsverige, eventuellt knuten till lärarhögskolan i Malmö, men vi behöver även hushållslärare där nere. Genom större tillgång till examinerade lärare skulle ungdomarna i Sydsverige — där ju av gammalt intresset för särskilt matkulturen men även hemkulturen i övrigt varit starkt framträdande — få bättre möjligheter till fostran och utbildning på det husliga området. Detta är en angelägen fråga som snarast bör lösas.

Jag riktar dessa ord närmast till departementschefen i den förhoppningen att han skall få möjlighet att nästa år inför riksdagen framlägga ett förslag till lösning av dessa problem.

För dagen har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! I samband med den proposition som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande har väckts ett motionspar, vari bl. a. yrkas, att det internatår för blivande hushållslärare med lanthushållsinriktning som skall ingå i den kommande organisationen måtte om möjligt förläggas till Rimforsa, och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t ville upptaga förhandlingar med ägarna till Rimforsa-seminariet om förhyrning eller förvärv av detsamma.

Utskottet har funnit sig böra avstyrka motionerna med den motiveringen, att departementschefen i sin proposition inte bundit sig för någon viss förläggningssort för internatåret. Utredningskommittén har dock föreslagit att detta särskilda år skulle förläggas till Källgården vid Uppsala, där särskilda seminarielokaler skulle uppföras. Enligt propositionen har andra förläggningssalternativ diskuterats bl. a. av remissinstanserna, men departementschefen finner för dagen utredningens alternativ mest tillfredsställande.

Då således för dagen intet avgörande beslut om internatårets förläggning skall fattas, har jag intet yrkande, herr talman, men vill ändå med ett par ord motivera varför motionen kommit till.

Sedan mer än 50 år har vid Fredrika Bremer-Förbundets lanthushållningsseminarium i Rimforsa utbildats lanthushållslärarinnor. När nu denna utbildning hösten 1963 skall upphöra, kommer den anläggning som finns på platsen ej längre att behövas för sitt ursprungliga ändamål. Det förefaller därför oss motionärer som om den mest ändamålsenliga lösningen av frågan om internatårets förläggning skulle vara att detta förlades till de lediga lokalerna vid lanthushållningsseminariet i Rimforsa i stället för att bygga nytt. Lokalerna i Rimforsa är rymliga och i relativt gott skick och torde efter en mycket begränsad renovering fylla högt ställda krav på en modern undervisningsanstalt. Skulle en utökning av antalet elever utöver de maximalt till 30 föreslagna behövas, finns utrymme härtil. Djurstallar finns liksom en väl utarbetad undervisnings-trädgård. Nya lärarbostäder är uppförda under senare år. Landstinget driver en lanthushållsskola, Storgården, i omedelbar närhet av seminariet, varför undervisningstimmarerna ej utgör något problem.

Att skolan ligger i landsbygdsmiljö måste enligt vår uppfattning vara en fördel, då ju eleverna har en speciell inriktning på lanthushåll. Det måste enligt min uppfattning, herr talman, vara felaktigt att avfolka landsbygden från

Ang. språkundervisningen i gren 8 c på enhetsskolans högstadium sådana undervisningsanstalter, där utbildning skall ske för landsbygdens egna behov.

Ytterligare ett skäl att förlägga internatåret till Rimforsa anser jag vara, att det måste vara nationalekonomiskt felaktigt att investera miljonbelopp i fastigheter och undervisningsmateriel på ett ställe, samtidigt som samma saker på en annan plats ej längre kan komma till användning. För den bygd och den kommun som berörs av nedläggandet av seminariet, en bygd som är industrifattig och har haft en ganska stor avfolkning, måste också detta nedläggande vara ett svårt slag.

Alla här uppräknade skäl gör, att jag vädjar till ecklesiastikministern att då avgörandet om internatårets förläggning skall fattas även alternativt Rimforsa allvarligt måtte prövas.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Es-kilsson* (h) och *Sunne* (fp).

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att i denna fråga dra upp någon längre debatt. Ett enhälligt utskott har ju understrukit de synpunkter, som har framförts av departementscheden, och man kan ju också konstatera att det är en enig uppslutning från kammarledamöternas sida. Ingen av de tre föregående talarna har ju yrkat någonting annat än bifall till utskottets hemställan, och jag ber även att få avsluta mig till detta yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottets i förevarande avdelning hemställt.

Avdelning II

Punkterna 1—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisations-

Punkten 1

Ang. språkundervisningen i gren 8 c på enhetsskolans högstadium

I propositionen nr 131 hade Kungl. Maj:t, utom annat, lämnat en kortfattad redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola samt den pedagogiska försöksverksamheten vid vissa andra skolformer. Härav framginge bland annat, att från och med läsåret 1958/59 i två kommuner prövats en sådan avvikelse från timplansförebilden för 9 y, som avsåge att giva de elever, vilka vore tekniskt-matematiskt begåvade men hade mindre lust och fallenhet för språkstudier, en tekniskt inriktad studiegång, kallad gren 8 c.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 642) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.* (II: 790), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte hemställa om uppdrag åt 1957 års skolberedning att vid utformningen av högstadiet beakta i motionerna anförda synpunkter på språkundervisningen i gren 8 c för blivande elever i tekniskt gymnasium.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Kajser*, *Skoglund* i Doverstorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om uppdrag åt 1957 års skolberedning att vid utformningen av högstadiet beakta i motionerna anförda synpunkter.

Ang. ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Enligt skolöverstyrelsens tioårsrapport prövas fr. o. m. läsåret 1958/59 i två kommuner en sådan avvikelse från timplansförebilden för 9 y, som avser att ge de elever, vilka är tekniskt-matematiskt begåvade men har mindre lust och fallenhet för språkstudier, en tekniskt inriktad studiegång, kallad gren 8 c. Tyngdpunkten förläggs alltså till studier i matematik, fysik och kemi. Efter överläggningar med överstyrelsen för yrkesutbildning uttalar skolöverstyrelsen, att elev med kvalificerade betyg från gren 8 c bör kunna vinna inträde vid tekniskt gymnasium. Vi är väl medvetna om de svårigheter med språkstudier som vissa tekniskt begåvade elever kan ha, men vi kan å andra sidan inte finna det vara i överensstämmelse med de krav på språkkunskaper, som det moderna samhället ställer, att låta tekniskt begåvade elever vinna inträde på tekniskt gymnasium med otillräckliga språkkunskaper. Även om man inte behöver ställa sådana krav som i fråga om elev i 9 g, anser vi dock att kunskaper i både tyska och engelska är nödvändiga för att elev vid fortsatta studier skall kunna läsa och förstå erforderlig facklitteratur på dessa språk och för att eleven sålunda skall på ett riktigt sätt kunna tillgodogöra sig de kunskaper han kan få på det tekniska gymnasiet.

Jag ber, herr talman, med denna motivering att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag tror att det skulle vara olyckligt, om vi följde reservanterna på denna punkt. De anser att de elever, som det här är fråga om, skall ha kunskaper i både tyska och engelska för att kunna läsa och förstå erforderlig facklitteratur på dessa språk. Jag anser det inte alls nödvändigt att de tekniska begåvningarna och matematikbegåvningarna har de rent formella språkkunskaperna. Enligt mitt förmenande har dessa elever, som är tekniskt begåvade, samma förutsättningar även om de inte har des-

sa språkkunskaper. Jag tror att de har möjligheter att även vid en senare tidpunkt lära sig dessa språk, och jag tror också att situationen på detta område för närvarande är sådan, att vi måste söka ta vara på alla våra tekniska begåvningar, även sådana som — såsom jag nyss sade — inte uppfyller de rent formella kraven på språkkunskaper.

Det gäller för övrigt, såsom herr Kaijsers nämnde, här endast en försöksverksamhet, vilken för närvarande bedrivs i två kommuner. Jag tycker därför att vi borde kunna avvakta och se, hur försöken kommer att utfalla.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2**Ang. ombildning av högre allmänt läroverks gymnasium till försöksgymnasium**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 131, utom annat, hemställt om riksdagens bemyndigande att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasier.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh m. fl.* (I: 642) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Göingegården m. fl.* (II: 790), i vilka hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasielinjer;

Om anslag till Sveriges elevers centralorganisation

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Fröding* och *Andersson* i Sundsvall väckt motion (II: 791).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasielinjer;

b) att motionen II: 791 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts, utom av andra, av herrar *Kaijser*, *Skoglund* i Döversorp och *Nilsson* i Göingegården samt fröken *Karlsson*, vilka ansett, att utskottet bort under a hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 642 och II: 790, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande att fastställa gymnasiets linjeorganisation vid högre allmänt läroverk även i vad avsåge försöksgymnasier.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på en närmare motivering av den reservation som har avgivits under denna punkt. Jag hänvisar bara till den motion nr 790 i andra kammaren, där motiveeringen står.

I huvudsak syftar reservationen till att resultatet av den utredning angående gymnasiets organisation, som har förerbådats, bör avvaktas, innan man avhänder riksdagen rätten att yttra sig angående de försöksgymnasier som skall bildas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! När det gäller de allmänna gymnasierna har ju Kungl. Maj:t redan ett sådant bemyndigande som det här är fråga om. Jag anser att ett sådant

för likformighetens skull bör ges även när det gäller försöksgymnasierna.

Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vartdera momentet av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

I fråga om mom a, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Kaijser m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. b hemställt.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om anslag till Sveriges elevers centralorganisation

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av väckta motioner om anslag till Sveriges elevers centralorganisation.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedblom* (I: 184) och den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* (II: 201), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att bevilja Sveriges elevers centralorganisation ett anslag för budgetåret 1960/61 av 20 000 kronor för organisationens demokratiskt fostrande verksamhet vid landets skolor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 184 och II: 201 icke måtte av riksdagen bifallas.

Om anslag till Sveriges elevers centralorganisation

Reservation hade anmälts av herr *Källqvist*, som dock ej antytt sin mening.

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! För kort tid sedan diskuterades i denna kammare elevrådsverksamheten, dess betydelse och förutsättningarna för en utökning av denna verksamhet till nytta för skolarbetet då det gäller både lärare och elever.

Vid det tillfället rådde enighet om nyttan av denna form av elevinflytande, och statsrådet Edenman uttalade den meningen, att elevråden vore för skolans verksamhet nödvändiga organ. Man enades då även om att frivilligheten från elevernas sida vore värdefull, men det redovisades även att många skolor saknade elevråd. Några ytterligare påpekanden och anvisningar ansåg sig eklektiskminister inte då vilja tillråda. Redan nu bör angelägenheten av denna verksamhet stå klar för såväl skolledare och lärare som elever, och man vågar räkna med en utökning av verksamheten inom frivillighetens gränser.

Ledamoten av denna kammare herr Hedblom har i en motion till årets riksdag föreslagit riksdagen att besluta om ett anslag till Sveriges elevers centralorganisation för att bereda möjlighet för denna organisation att intensivifiera sin verksamhet. Det är ett anslag på 20 000 kronor som har begärts. Vid behandlingen av detta ärende i statsutskottets andra avdelning visades förståelse för ifrågavarande ändamål, och avdelningen förutsatte att vissa medel skulle anslås till verksamheten. Dessa medel skulle av Kungl. Maj:t ställas till centralorganisationens förfogande för vissa fixerade ändamål. Jag har full förståelse för dessa synpunkter, men jag tror att man kunde vinna mycket mera, om centralorganisationen fick frihet att använda pengarna till det ändamål den själv angivit, nämligen att öka möjligheterna till bildande av elevråd. Man skulle då kunna uppdraga åt någon ombudsman att resa ut och försöka väcka intresse för saken i de skolor, där elevråd ännu inte har bildats.

Vidare anges även att medel skulle anslås till publikationer och dylikt.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till motion nr 184 i denna kammare och nr 201 i medkammaren.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag kan nog säga att utskottet har lika stor förståelse för den här frågan som den ärade reservanten, men det finns, som utskottet säger, vissa principiella betänkligheter, som gör att utskottet har yrkat avslag på motionerna. Emellertid tror jag att det finns möjligheter för organisationen att erhålla anslag för vissa särskilda projekt som bedöms vara av speciellt värde.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av väckta motioner angående livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för varusmuggling, m. m.; samt

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktor drift m. m. (atomansvarighetslag) dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ersättning vid förluster å enskild egendom till följd av myndighets åtgärder i anledning av atomolycka

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1960 dagtecknad proposition, nr 139, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga i propositionen infört förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

I propositionen hade föreslagits införandet av en beredskapslag, som skulle kunna utnyttjas så snart radioaktiva ämnen spredes i hälsofarlig mängd över någon del av vårt land.

Inträffade en olycka i en inom landet belägen atomenergianläggning, skulle länsstyrelsen sörja för att erforderliga skyddsåtgärder vidtoges.

I anslutning till propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta, likalydande motionerna nr 666 i första kammaren av herr Carlsson, Georg, och nr 821 i andra kammaren av herr Björkänge m. fl., i vilka hemstälts,

I. att riksdagen vid behandling av propositionen nr 139 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderliga åtgärder i syfte att garantera, att länsstyrelse för upprättande av organisationsplan och vidtagande av övriga åtgärder till skydd vid olyckor i atomanläggningar samrådde med berörda kommuners styrelser på sätt som i motionerna förordats;

II. att riksdagen måtte besluta, att förluster å enskild egendom, som uppstått genom av myndighet beslutade skyddsåtgärder mot atomolycka och som icke omfattades av anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar, i full utsträckning skulle gäldas av statsmedel.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 139,

B. att förevarande motioner, I: 666 och II: 821, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar Thorsten Larsson, Ringaby, Lothigius och Gustavsson i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 666 och II: 821, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana bestämmelser i lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m., att full ersättning av statsmedel måtte utgå till den som lede förlust i anledning av skyddsåtgärd vid olycka i atomanläggning inom riket.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Vi behandlar här en fråga som i sin helhet är av stor räckvidd. Atomfrågan har diskuterats tidigare i mycket stora och betydelsefulla sammanhang. Vad jag nu ämnar föra på tal får dock anses vara ett litet avsnitt av det stora problemet.

Om en olycka skulle inträffa vid en reaktoranläggning och radioaktivt ämne i hälsofarlig mängd skulle spridas, måste ju samhället ha en beredskapslagstiftning. På den punkten råder ingen oenighet, och det förslag som nu föreligger är därför väl motiverat. Lagförslaget innebär att i första hand anläggningens innehavare är ansvarig, om en olycka skulle ske. Det är dock föga troligt att en bestämmelse härom är tillräcklig.

I detta ärende föreligger en motion, i vilken det sägs att lagförslaget inte tar tillräcklig hänsyn till vissa former av skadegörelse, som kan drabba allmänheten vid en reaktorolycka. Departementschefen ställer i detta avseende en principfråga, som han faktiskt lämnar i viss mån obesvarad, nämligen »i vad mån ersättning över huvud taget bör utgå till enskild för skada som tillfogas honom

Om ersättning vid förluster å enskild egendom till följd av myndighets åtgärder i anledning av atomolycka

genom åtgärd som myndighet beslutar i allmänt intresse». Han vill liksom utskottet inte ge något svar i princip på frågan, huruvida full ersättning skall utgå, om samhället vidtar en åtgärd och allmänheten blir skadelidande därav.

Det kan ju inträffa att det händer en olycka och att anläggningsinnehavaren inte blir skadeståndsskyldig utan att i stället länsstyrelsens ålägganden för allmänheten kan bli av sådan art att allmänheten får lida förluster. I en sådan situation bör staten enligt vår mening inträda som garant för att ekonomiska förluster ersättes. Det är ju faktiskt på det sättet att myndigheterna har bestämt att atomkraftsanläggningar skall förläggas till vissa platser, och detta medför givetvis ett visst otrygghetsmoment för den befolkning som bor i geografisk närhet av dessa anläggningar. Skulle då en sådan olycka inträffa, menar vi att det helt enkelt är det allmännas skyldighet att garantera den ersättning som skall utgå. Om det t. ex. påbjudes evakuering av ett visst område och detta område av självklara orsaker tilltagits så pass stort, att en viss del av zonen kan anses hålla en viss garanti-marginal, kommer dock denna evakuering att föra med sig så pass stora kostnader, att allmänheten blir skadelidande. Nu säger man här att riksdagen bör ta ställning från fall till fall och bedöma ersättningens storlek. Nåja, det är kanske inte alltid så trevligt för den enskilda att föra process med kronan. Därför menar vi att riksdagen, som reservationen föreslår, borde till Kungl. Maj:t gå in med en begäran om att man skulle få litet mera i detalj utarbetade bestämmelser för sådana ersättningsanspråks ersättande vid den olyckshändelse som eventuellt kan inträffa.

Det är därför som jag skulle vilja vädja till kammaren att följa den reservation, som har avgivits av undertecknad, herr Ringaby m. fl. och där vi föreslår att en sådan mera detaljerad ersättningsprincip bör utformas av Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Ringaby* (h).

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Den proposition som ligger på riksdagens bord och är tillstyrkt av andra lagutskottet är ju en följd av den utveckling som pågår och som innebär att vi på olika ställen i landet bygger atomreaktorer. Motionärerna har föreslagit, att om en olyckshändelse skulle inträffa med en sådan reaktor och det skulle bli ett radioaktivt område som enligt länsstyrelsens beslut ingen skulle få beträda, så skall invånarna i detta område hållas skadeslösa av staten.

Det förhåller sig emellertid så att vi tidigare fattat beslut om lagstiftning i vad det gäller krigsskada och mycket annat, och i dessa lagar är det inte föreskrivet att staten skall ge full ersättning. Det skulle därför vara onaturligt, om vi i detta sammanhang skulle få en särslagstiftning, som innebär något annat än vad som förutses i de tidigare lagarna. Jag vill bara i korthet erinra om att om en skada uppstår under de omständigheter som här är berörda, så är ju merendels egendomen försäkrad i försäkringsbolag, och då har vi ju alltså i första hand försäkringsbolaget som träder in i diskussionen. Det finns ju även försäkring för den enskildes personliga egendom, i den mån som det där blir någon skada, och det måste alltså alltid stå öppet i varje fall för sig, hur skada skall regleras.

Utskottet har inte kunnat lyssna till motionärernas motivering. Det framgår av utskottsutlåtandet i korthet på s. 32. Man menar att det ur utskottets synpunkt inte finns någon motivering för att så länge man på andra områden inte infört en motsvarande ersättning biträda förslaget i detta fall. Frågan om ersättning för förluster av detta slag måste lösas genom beslut av statsmakterna från fall till fall.

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera av de båda punkterna

av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten A hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten B framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Understöd åt lant-hushållningsseminariet å Rimforsa; och nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. statstjänstemännens löner, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 151 hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 22 april 1960, framlagt förslag angående dels den allmänna löne- och pensionsnivån under åren 1960 och 1961, dels vissa lönegradsändringar m. m., dels vissa avlönings- och pensionsförmåner i övrigt, dels ock åtskilliga i sammanhanget aktuella särskilda frågor. Förslagen grundade sig — med få undantag — på förhandlingsöverenskommelser som, under förbehåll för Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, träffats med statstjänstemännens huvudorganisationer.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga motioner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) antaga vid propositionen nr 151 fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228);

2) godkänna de i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 22 april 1960 redovisade överenskommelserna den 13 april 1960 angående statstjänstemännens löner under åren 1960 och 1961 m. m. samt den 8 april 1960 angående anställningsvillkoren för vissa överläkare m. fl. i vad överenskommelsen avsåge karolinska sjukhuset, serafimerlasarettet och akademiska sjukhuset i Uppsala;

3) besluta, att till de i statens löneförordning angivna grundlönerna skulle, med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna, under åren 1960 och 1961 läggas särskilda tillägg enligt de grunder, som angåves i förenämnda överenskommelse den 13 april 1960;

Ang. statstjänstemännens löner, m. m.

4) besluta, att pensioner och kristilllägg skulle höjas i enlighet med de grunder som redovisats i statsrådsprotokollet;

5) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

6) godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för kontraktsanställning av viss teknikerpersonal m. m.;

7) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om vissa pensioner och gratifikationer i huvudsaklig anslutning till i statsrådsprotokollet angivna grunder;

8) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 672, av herr *Strand*, och II: 832, av herr *Persson* i Växjö, bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförande av en bostadslångivning för statsanställda i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet anförts;

9) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag;

10) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar;

11) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar;

12) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser;

13) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1959/60 och 1960/61 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medgiva överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter;

14) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för bud-

getåret 1959/60 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 65 000 000 kronor;

15) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1960/61 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 225 000 000 kronor;

16) till Täckning av beräknade merkostnader för löner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor;

17) till Täckning av beräknade merkostnader för löner för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 45 000 000 kronor;

B. att motionerna I:51, av herr *Andersberg m. fl.*, och II: 40, av herr *Landgren m. fl.*, samt I: 420, av herrarna *Nestrup* och *Nord*, och II: 456, av herr *Nelander m. fl.*, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 291, av herr *Sigfrid Larsson m. fl.*, och II: 503, av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*, icke måtte av riksdagen bifallas;

D. att motionerna I: 391, av herr *Per-Olof Hanson*, och II: 489, av herr *Rimmerfors*, såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

E. att motionerna I: 688, av herr *Virgin*, och II: 849, av herr *Hedin m. fl.*, icke måtte av riksdagen bifallas;

F. att motionen II: 240, av herr *Kellgren*, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av herr *Nihlfors* i fråga om polisrekryteringen i de större städerna.

Herr BERG, GUNNAR, (s):

Herr talman! Jag tänker inte ställa något yrkande eller över huvud taget syssla med det här utskottsutlåtandet med undantag för en enda punkt, där jag vill fästa uppmärksamheten på ett enligt min mening anmärkningsvärt förhållande. Det gäller förhandlingsresultatet för en del chefstjänstemän i Ble-

kinge och Gotlands län. I fråga om en del chefstjänstemän gäller att de flyttats upp ett par lönegrader i alla län utom i de två nämnda. Förra gången gjordes undantag för vägdirektörerna och i år för länsarkitekterna. Varken i propositionen eller i utskottsutlåtandet finns någon motivering för detta egendomliga förhandlingsresultat eller det förslag som har lagts fram på grundval av detta. Detta egendomliga förfarings-sätt att »klassa ned» en eller ett par kategorier chefstjänstemän i två län kanske kan komma att få konsekvenser som inte är önskvärda, i varje fall inte för de län det är fråga om. Arbetsuppgifterna behöver inte vara mindre till antalet eller mindre kvalificerade därför att länet är mindre. Varken vägdirektörernas eller länsarkitekternas i dessa län arbetsuppgifter motiverar sålunda att de skall vara placerade i en lägre lönegrad än deras kolleger i övriga delar av landet.

Jag vill som sagt inte ställa något yrkande men har velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande och uttala förhoppningen att man vid nästa förhandlingstillfälle beaktar de vådliga konsekvenser som kan uppstå av nämnda förfarande och att man rättar till ett enligt min åsikt uppenbart missförhållande.

Herr talman! Jag har alltså intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Nils Hansson* (fp), *Georg Pettersson* (s) och *Ernst Olsson* (cp).

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag skall tillåta mig att säga några ord med anledning av att till detta utskottsutlåtande har fogats ett särskilt yttrande angående möjligheten att stimulera polisrekryteringen i de större städerna. Att här inte föreligger någon reservation beror på att en uppgörelse har träffats som innebär förbättringar, vilket har lett utskottet till att deklarerat att det inte funnits tillräckliga skäl för bifall till motionerna. Det är gott och väl att en del förbättringar har åstadkommits, som borde öka utsikterna till att polisrekryteringen blir något så när tillfredsställande i Stockholm och Göteborg. Det är dessa städer det framför allt gäller. Man kan emellertid på goda grunder betvivla, att de förbättringar som det här löneförslaget innebär kommer att räcka till för att på längre sikt och på ett bestående sätt knäcka denna fråga.

Låt mig bara erinra om att under hela 1950-talet ökade antalet i egentlig polisverksamhet sysselsatt personal här i Stockholm med endast omkring 50 personer. När vi i höstas debatterade denna fråga här i kammaren, målades vakansläget otvivelaktigt alldeles för ljusst av civilministern. Han angav att vid en bestämd tidpunkt i höstas var antalet vakanser 130. Det hade skett en nedgång, och han bedömde läget så pass gynnsamt, att inga särskilda åtgärder behövde vidtagas. Men jämför man siffran 130, som då var aktuell, med dagens siffra, finner man, att antalet vakanser åter har ökat kraftigt. I början av maj var antalet 166, d. v. s. en väsentlig försämring har skett. Denna försämring står såvitt jag förstår i huvudsak i samband med det allmänna arbetsmarknadsläget, som gör det svårare att rekrytera personal. Detta är bekymmersamt, därför att arbetsuppgifterna har ökat i hastig takt. Låt mig påpeka, att under den senaste tioårsperioden har invånarantalet i ytterområdena ökat med mer än 150 000. Antalet för fylleri omhändertagna personer uppgick år 1949 till 6 368. År 1958 var siffran cirka 28 000, d. v. s. siffran har ökat med nära 22 000. Antalet brott, som kommit till polisens kännedom i Stockholm, har ökat med ungefär 14 000 från 1949 till 1956.

Ordningsspolisintendenten i Stockholm gjorde en utredning för att fastställa personalbehovet i Stockholm för 1959. Enligt denna utredning som publicerades 1958 konstaterade han, att om man räknade ihop de vakanta tjänsterna och de tjänster, som därutöver skulle behövas, uppgick den faktiska personalbristen vid den tidpunkten i Stockholm till

Om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen

i runt tal 500 man. Det är en ytterst oroväckande siffra, som ju belyser hur otillfredsställande ordnings- och säkerhetskontrollen är här i staden. Man måste ju fråga sig, hur långt vi skall gå, innan detta problem löses. Nu har ju — som jag nyss sade — vakansläget försämrats sedan i höstas, d. v. s. utvecklingen har gått i en alldeles fel riktning.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har velat uttala mina allvarliga bekymmer för att de nu vidtagna förbättringarna är alltför små för att verkligen innebära ett effektivt bidrag till hävande av den polisbrist, som alltför länge fått råda här i staden med alla konsekvenser den har i form av ökad brottslighet och därmed också av bristande säkerhet till liv och egendom.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! Vad som här föreligger är resultatet av en träffad förhandlingsöverenskommelse, och enligt den skall man i lönegradshänseende uppflytta omkring 250 konstapelstjänster och beföringstjänster inom polisen. Detta innebär att det i de tre större städerna är omkring 150 tjänster som blir uppflyttade, av vilka ett hundratal berör polisen i Stockholm.

Jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag inte tar upp någon debatt beträffande frågan om polisförhållandena i Stockholm. Jag ber därför endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken; samt

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet m. m., i vad propositionen avser bemyn-

digande för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i statens allmänna avlösningsreglemente ävensom att utfärda de övergångsbestämmelser som må bli erforderliga i anslutning till dessa ändringar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 25, angående regleringen för budgetåret 1960/61 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

nr 27, angående särskilt lönetillägg åt hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän,

varvid utlåtandet nr 25 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 37, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckta motioner om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 469 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* samt nr 578 i andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.*

Om statsunderstödet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionerna införda förslag till

1) förordning angående ändrad lydelse av 29 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor; och

2) förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Motionärernas förslag — vilket framställt i anslutning till ett antal motioner, vari yrkats att riksdagen skulle besluta om den allmänna varuskattens upphörande från och med den 1 januari 1961 — avsåg, att förordningarna om erkända arbetslöshetskassor och om statsbidrag till sådana kassor skulle återfå den lydelse de hade innan den allmänna varuskatten infördes.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 469 och II: 578, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ringaby* och *Hamilton*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 469 och II: 578, för sin del måtte antaga de genom motionerna framlagda förslagen till dels förordning angående ändrad lydelse av 29 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, dels ock förordning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 14 december 1956 (nr 630) om statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor.

Herr **RINGABY** (h):

Herr talman! Den reservation som fogats till utskottets utlåtande är endast av formell natur. Reservanterna hemställer att statsunderstödet till de allmänna arbetslöshetskassorna skall återställas till de belopp som gällde före omsättningsskattens införande. Med

hänsyn till den inställning till omsättningsskatten som högerpartiet har, är detta alltså ett följdyrkande.

Nu har ju andra kammaren — som tydligen då och då kan fatta kloka beslut — beslutat upphäva omsättningsskatten fr. o. m. den 1 juli nästa år. Jag yrkar därför bifall till den reservation som här föreligger.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Ärendet rörande omsättningsskatten är ju inte avgjort i och med att andra kammaren fattat beslut om dess avskaffande — det skall ju ske en gemensam omröstning i ärendet under morgondagen, och ingen vet i dag, hur den omröstningen kommer att utfalla. Jag tycker ändå inte att det finns någon anledning att vänta med detta ärende tills frågan om omsättningsskattens vara eller icke vara är avgjord. Skulle kammaren besluta i enlighet med utskottets hemställan, sker ingenting värre än att statsbidraget utgår enligt nu gällande grunder tills det blir tillfälle att korrigera det — om omsättningsskatten mot förmodan skulle avskaffas genom omröstningen i morgon.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna; samt

nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 28, angående uppskov med behandlingen av visst till bankoutskottet hänvisat ärende;

nr 29, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension åt fru Emy Lovisa Lindqvist;

nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om engångsunderstöd åt f. d. städerskan vid riksdagshuset Judit Olsson; samt

nr 31, i anledning av väckt motion om underlättande av radio- och TV-sändningar från riksdagsdebatterna.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets memorial nr 29, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 150 skulle uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 329, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln, punkterna 74 och 75, gjorda framställningar angående

anslag till Sveriges utsädesförening samt till den praktiskt vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 331, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående ökad frihet för kapitalrörelser från och till Sverige, m. m.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets memorial nr 72, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning jämte i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.50.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Lördagen den 28 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill meddela, att därest någon av kammarens ledamöter skulle vid någon av de förestående gemensamma omröstningarna av misstag nedtrycka annan knapp än han avser och meddelar detta före det ifrågavarande röstavgivning förklarats avslutad, kommer röstavgivningen att göras om.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 35 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 407, å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader ett reservationsanslag av 5 085 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 480 och II: 407 å riksstaten för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader ett reservationsanslag av 5 320 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 69.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 539, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 112 ja och 112 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 193 ja och 181 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 67 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet hemställt i betänkande nr 61 och alltså

lämna de likalydande motionerna I: 118 av herr Hermansson m. fl. och II: 144 av herr Hansson i Skegrie m. fl. om viss restitution av energiskatt utan åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Hagberg, Spetz, Gustaf Elofsson, Anders Johansson, Torsten Mattsson, Nilsson i Svalöv, Kollberg, Magnusson i Borås, Gustafson i Göteborg och Larsson i Luttra och alltså beslutat att,

med bifall till de likalydande motionerna I: 118 av herr Hermansson m. fl. och II: 144 av herr Hansson i Skegrie m. fl., handelsträdgårdsmästare med yrkesmässig växthusodling skall erhålla befrielse från energiskatten på bränsle avsedd för växthusuppvärmning under tiden den 1 juli 1960—den 31 december 1961.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 70.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 540, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 112 ja och 112 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 192 ja och 182 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 70 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet under punkterna B 1 a), 2 a) och 3 ävensom under punkten C, såvitt avser inkomstiteln »Allmän varuskatt», hemställt i betänkande nr 60 och alltså

dels lämna de inbördes likalydande motionerna I: 399 av herr Bengtson m. fl. och II: 508 av herr Hedlund m. fl., I: 404 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 513 av herr Hjalmarson m. fl. samt I: 413 av herr Lundström m. fl. och II: 529 av herr Ohlin m. fl. om upphävande av förordningen om allmän varuskatt utan åtgärd,

dels ock beräkna inkomstiteln »Allmän varuskatt» till 1 400 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifallit den vid betänkandet fogade, med I betecknade reservationen av herr Hagberg m. fl., såvitt

avser slopande av den allmänna varuskatten med undantag för vin- och spritdrycker samt tobaksvaror, och,

med förklarande att inkomstiteln »Allmän varuskatt» skall beräknas till 985 000 000 kronor, antagit följande författningsförslag

1) Förslag

till

förordning om upphävande av förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt

Häri genom förordnas, att förordningen den 1 december 1959 om allmän varuskatt skall upphöra att gälla fr. o. m. ingången av år 1961.

I samband med upphävandet skall följande iakttagas.

1. Förordningen skall alltjämt äga giltighet i fråga om sådant tillhandahållande inom riket av vara eller tjänsteprestation, som skett före den 1 december 1960 eller varom före den 16 oktober 1960 slutits skriftligt avtal, däri vederlaget blivit till beloppet fastställt, ändock att vederlag erlagges efter utgången av år 1960. Likaledes skall förordningen alltjämt äga giltighet i fråga om tillhandahållande av vin- och spritdrycker samt av tobaksvaror.

2. Vad i förordningen stadgas beträffande deklarationsskyldighet, taxering, skattekontroll, uppbörd, anstånd med inbetalning av skatt, indrivning av skatt och restitution av skatt skall alltjämt i tillämpliga delar gälla.

3. Där avdrag från den skattepliktiga omsättningen enligt tredje stycket av anvisningarna till 16 § icke kunnat till fullo utnyttjas under period som där sägs, skall den skattskyldige, efter där om till länsstyrelsen före utgången av år 1961 gjord ansökan, erhålla restitution av varuskatt med belopp motsvarande vad sålunda blivit för mycket erlagt.

4. Erfordras eljest särskilda bestämmelser i fråga om denna förordnings upphävande, äger Kungl. Maj:t meddela sådana bestämmelser.

2) Förslag

till

förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623)

Härigenom förordnas, att 19 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

19 §.

Riksskattenämnden består — — — sådan egenskap.

Ordföranden skall — — — hos nämnden.

För envar — — — beträffande suppleanterna.

Förordnande såsom — — — var utsedd.

Ledamöter och — — — i konkurstillstånd.

Kungl. Maj:t — — — nämndens verksamhet.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

3) Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor

Härigenom förordnas, att 1 § förordningen den 1 juni 1951 om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Riksskattenämnden må, — — — eller ersättningsskatt.

Vad ovan — — — av fastigheten.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 70.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 541, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 107 ja och 112 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 185 ja och 182 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 71 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad bevillningsutskottet hemställt under punkterna 4) och 5 a) i betänkande nr 62 och alltså lämna de likalydande motionerna I: 287 av fru Hamrin-Thorell m. fl. och II: 357 av herr Kollberg m. fl. samt de likalydande motionerna I: 203 av herr Ferdinand Nilsson m. fl. och II: 246 av herr Larsson i Hedenäset m. fl., sistnämnda motioner såvitt avser ersättning för skatteredovisningen, utan åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad beträffande berörda punkter i betänkandet nr 62 hemställts i den vid betänkandet fogade reservationen av herr Haggberg m. fl. och alltså beslutat

i anledning av nyssnämnda motioner att 46 § 1 och 2 mom. samt 49 § förord-

ningen om allmän varuskatt skall erhålla följande lydelse:

46 §.

1 mom. Preliminär allmän varuskatt förfaller till betalning den 18 i månaden närmast efter utgången av den redovisningsperiod, som skatten avser.

Vid inbetalning av preliminär allmän varuskatt må skattskyldig tillgodogöra sig kostnadsersättning genom avdrag, beräknat enligt följande grunder. För skattepliktig omsättning överstigande 4 000 kronor utgör ersättningen dels ett grundbelopp av 15 kronor, dels ock ett rörligt belopp motsvarande 3 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 4 000 kronor men ej 30 000 kronor, 0,5 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 30 000 kronor men ej 150 000 kronor och 0,25 procent av skattebelopp å omsättning överstigande 150 000 kronor. Kostnadsersättningen avrundas nedåt till helt krontal.

2 mom. Senast den dag preliminär allmän varuskatt förfaller till betalning skall densamma, efter avdrag av kostnadsersättning som i 1 mom. andra stycket sägs, inbetalas till statsverket genom insättning å särskilt postgiro-konto.

Omfattar redovisningsperiod delar av olika beskattningsår, skall till varje sådan del hänförligt belopp inbetalas för sig. Till redovisningsperiod eller till sådan del av redovisningsperiod, som nyss sagts, hänförligt belopp erlægges i helt antal kronor, därvid öretal bortfaller. Understiger den preliminära allmänna varuskatten 10 kronor, må inbetalning underlåtas.

49 §.

Vid debitering av slutlig allmän varuskatt skall skattskyldig gottskrivas, förutom preliminär allmän varuskatt som av den skattskyldige inbetalats, sådan ersättning som i 46 § 1 mom. andra stycket sägs, ävensom sådan preliminär allmän varuskatt som jämlikt 41 § fastställts till betalning.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verk-

ställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 72.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 542, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 106 ja och 117 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 184 ja och 189 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Herr ÖHMAN (k) erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med anledning av den nyss genomförda omröstningen angående allmän varuskatt ber jag med talmannens tillåtelse att få avge följande deklaration från det kommunistiska partiets sida.

Genom att regeringen ville överlämna regeringsmakten till högern eller samtliga borgerliga partier, därest riksdagen avslag dess förslag om förlängning av omsättningsskatten, har vi nedlagt våra röster i den slutliga gemensamma voteringen om denna skatt.

Regeringens demissionshot avsåg att göra kommunisterna ansvariga för den eventuella tillkomsten av en borgerlig regering eller att i annat fall framtvinga vårt stöd utan villkor åt den nuvarande regeringen. Dess demissionshot är enligt vår mening orimligt, eftersom driftbudgeten upptar 275 miljoner kronor mer i inkomster än utgifter och hela underskottet, därest beslut hade fattats om att avskaffa omsättningsskatten från och med den 1 januari 1961, hade uppgått till 140 miljoner kronor, alltså endast 0,8 procent av hela riksstaten för nästa budgetår. Det är tydligt, och detta är det allvarliga, att regeringen betraktar omsättningsskatten som ett led i en ny skattepolitik.

I direktiven för de häromdagen till-

Ang. kronans jämställdhet med andra jordägare i vissa hänseenden

satta skatteutredningarna uttryckes regeringslinjen så, att den förordar en fortsatt utbyggnad av de *indirekta* skatterna jämte ytterligare lättnader för förmögenhetsägarna liksom en urvattning av den progressiva beskattningen. Om man hänför folkpensionsavgifterna till de förkastliga indirekta skatterna, har dessa *indirekta* skatters andel av samtliga skatteinkomster på de tre senaste åren ökat från 46 procent till 63 procent. Den nyss framlagda utredningen om folkpensionsavgifterna föreslår en ökning av dessa till fem procent av den taxerade inkomsten och maximerad till 1 000 kronor. Denna nya inriktning av skattepolitiken är i högsta grad odemokratisk och orättfärdig mot de mindre inkomsttagarna.

Kommunistiska partiet har framlagt förslag till en demokratisk inriktning av skattepolitiken, vilket innebär ökad beskattning av förmögenheterna, bolagen och spekulanterna, skattebefrielse upp till 9 000 kronors inkomst och skattelättnader för övriga inkomsttagare upp till 25 000 kronors inkomst samt slopande av omsättningsskatten från den 1 juli 1961. Detta förslag innebär också en relativt ringa nedpressning av militärutgifterna till 1957 års nivå.

Alla dessa förslag har avvisats av regeringspartiet, liksom av de borgerliga partierna. Under dessa förhållanden har den kommunistiska riksdagsgruppen ansett sig förpliktigad att till det yttersta utnyttja de parlamentariska möjligheterna för att ge uttryck för missnöjet bland de mindre inkomsttagarna över den nya skattepolitik, för vilken omsättningsskatten, de höjda folkpensionsavgifterna samt de många lättnaderna för bolagen och förmögenhetsägarna är representativa. Den uttrycker därmed också sitt avståndstagande från militärutgifter, som i det närmaste slukar hela den *direkta* statsskatten. Kommunistiska partiet kommer att sätta in sina krafter på att i höstens val aktivisera en allt starkare opinion mot de nya tendenserna i skattepolitiken.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Ang. kronans jämställdhet med andra jordägare i vissa hänseenden

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NETZÉN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ferdinand Nilssons interpellation angående kronans jämställdhet med andra jordägare i vissa hänseenden, och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Ferdinand Nilsson frågat mig *dels* om jag anser att kronan vid sin förvaltning av jord och skog bör följa samma normer som gäller för andra ägare av arrendjordbruk, *dels* om jag anser att undre gränsen för bedömande av ett jordbruk såsom bärkraftigt och värt att bevara som självständig brukningsenhet bör sättas högre för kronan än i andra fall.

Beträffande den första frågan vill jag framhålla att arrendatorer av kronojord under domänstyrelsens förvaltning enligt gällande bestämmelser i vissa avseenden är bättre ställda än andra arrendatorer. Det utesluter emellertid inte att de i vissa andra avseenden kan vara sämre ställda. Jag kan här inte närmare ingå på vari skiljaktigheterna ligger, men vill som exempel påpeka att kronoarrenden i princip skall upplätas för en tid av minst 10 och högst 20 år, medan enligt de allmänna sociala bestämmelserna minsta tiden är blott 5 år. Vid kronoarrenden kan emellertid under vissa förhållanden, bl. a. då egendomen är avsedd att försäljas, arrendetiden nedsättas under 5 år. I fråga om byggnadsskyldigheten bör domänstyrelsen, såsom påpekats av bl. a. 1937 års statsrevisorer, tillse att byggnaderna hålles i fullgott skick.

I direktiven för den arrendeutredning, som tillsattes den 11 december 1959, har jag framhållit att översynen bl. a. skall omfatta de särskilda bestämmelser som gäller vid upplåtelse av jord i allmän

Ang. kronans jämställdhet med andra jordägare i vissa hänseenden

ägo och att därvid bör eftersträvas att i största möjliga utsträckning anpassa dem till vad som gäller för sociala arrenden i allmänhet. Enligt min uppfattning bör sålunda interpellantens första fråga i stort sett kunna besvaras jakande.

På herr Nilssons andra fråga kan jag obetingat svara nej. Samma jordpolitiska bedömande i fråga om en fastighets lämplighet som självständig brukningsenhet bör gälla vare sig fastigheten tillhör kronan eller är i enskild ägo.

Frågan om lämpligheten av de speciella åtgärder, som domänstyrelsen företagit i det särskilda fall, som nämnts i interpellationen, anser jag mig självfallet inte böra gå in på i detta sammanhang.

Herr talman! Med dessa ord anser jag mig ha besvarat herr Nilssons interpellation.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ber jag att få framföra ett tack, dels för att svaret på min interpellation kommit relativt snabbt — det finns de som fått vänta längre — dels också för den positiva tendens som präglar svaret.

Frågan om kronans ställning till slakten på arrendegårdar, liksom även om kronans ställning till bevarandet av brukningsenheter som kan bedömas bestå på längre sikt, har tilldragit sig åtskillig uppmärksamhet. Detta inte minst i belysning av vissa typfall av interpellationen angiven art. Sedan min fråga framställdes har det ingalunda saknats exempel som man bragt till min kännedom på liknande fall. Jag vill betona att när det gäller kronans handskande med jord och skog vill det synas som om man har att räkna med en uppenbar kluvenhet, då särskilt mellan lantbruksnämndernas verksamhet och domänverkets. Det vill synas som om man ingalunda alltid handlar som om den ena handen vet vad den andra gör. Det vore glädjande om de i statsrådets svar på denna interpellation angivna

principerna kunde även i praktiken bli till ett enhetligt handlande, i överensstämmelse med grundlagens bud att ämbetsverken skall räcka varandra händerna, inte förhandla som främmande makter.

Domänverkets ställning till frågan om bevarade och förstärkande av jordbruk med långsiktig bärighet som mål har tilldragit sig ökat intresse i såväl samband med proposition 148 förra året som proposition 62 i år. Det är därvid glädjande att den ökade handlingsfrihet i fråga om byten — det var 1959 — och försäljningar — 1960 — som i dessa propositioner avsetts, göres beroende av även lantbruksnämndernas gillande. Det exempel som jag anfört i interpellationen visar bland mycket annat hur välbehövligt detta är.

Jag ber att få konstatera att i det angivna typfallet Hämö har från ämbetsmännen i domänverket till lantbruksnämnden framförts målsättningen att successivt beså ett välbeläget hundratusenttunnlandsjordbruk med skog. Av vice ordföranden i Uppsala läns lantbruksnämnd har i pressen deklarerats att nämnden, som besökte Hämö få dagar sedan min fråga ställts, motsätter sig detta. Från domänverkets sida har anförts, att i ett sådant fall som detta skulle det ställa sig för dyrt för kronan att rusta upp gården, verkställa erforderlig torrläggning av någon del av åkern och rusta upp byggnadsbeståndet.

I ett uttalande har däremot lantbruksdirektören i Uppsala län deklarerat, att efter upprustning blir gården ett mycket lämpligt familj jordbruk. Och den jordbrukare, som nu har fått i sidobruk huvudparten av åkern på den gård som domänverket lagt öde, förklarar i RLF-tidningen kärvt att det behöver röras i denna besynnerliga affär.

Statsrådet har anfört att korttidsarrende kan få förekomma i fall då en kronogård skall försäljas. Här synes frågan om försäljning ha av domänverket bedrivits med föga allvar. Däremot har skogsplanteringen på ett helt annat sätt aktualiserats. Domänverket har, såsom statsrådet anger, skyldighet att tillse att bygg-

Ang. kronans jämställdhet med andra jordägare i vissa hänseenden
naderna hålls i fullgott skick. Nu säger ordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om domänintendenten att man eftersatt detta, så att nu är det för dyrt. Låt mig investeringsfonder för konjunkturutjämnings jänte i ämnet väckta motioner.
säger att detta att eftersätta byggnadsskyldigheten är en känd bolagsmetod för att sedan få lägga ned ett jordbruk som självständig enhet.

Vad som principiellt har den största räckvidden i här föreliggande fall är frågan hur kronan skall kunna genom lantbruksnämnden hålla efter andra, när den genom domänverket föregår med sådana exempel? Och hur skall det allmänna kunna positivt hjälpa till med erforderlig upprustning av verkliga ofullständiga jordbruk, när man själv ställer sig så negativ till att rusta upp en gård med de förutsättningar i fråga om jord och skog som här föreligger?

Statsrådet har säkerligen inte behövt de veckor som förgått sedan jag ställde min interpellation till att fundera på hur han skulle ställa sig i princip. Den saken har han ju glädjande klar för sig. Tidsutdräkten har tydligen berott på att han också velat undersöka det enskilda fallet. Under denna förutsättning vill jag fatta det svar jag fått som en klar bakläxa åt vederbörande i domänverket och tackar därför också för de anvisningar till de skyldiga som svaret i realiteten innehåller.

Herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Jag vill bara till den utförliga redovisning för det aktuella fallet som herr Ferdinand Nilsson lämnat lägga den upplysningen att domänstyrelsen enligt vad jag inhämtat kommer att återkalla den framställning som föranledde den senare delen av herr Ferdinand Nilssons kommentar.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 72, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i för-

ordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämnings jänte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 33, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 26 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebodelags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område.

Även beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 51, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Jämväl beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Ang. statsregleringen för budgetåret 1960/61

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag om utredning i syfte att vinna besparingar i den statliga förvaltningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial:

nr 148, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; och

nr 149, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statsregleringen för budgetåret 1960/61

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 150, angående statsregleringen för budgetåret 1960/61.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13

Lades till handlingarna.

Punkten 14

I denna punkt hade utskottet yttrat bland annat:

»På grund av riksdagens redan fattade beslut eller av vederbörande utskott framlagda förslag skulle utgifterna å

driftbudgeten för budgetåret 1960/61 uppgå till 15 250 407 000 kronor (*Bil. II*). I jämförelse med statsverkspropositionen innebär detta en ökning med 398 227 600 kronor.

Då inkomsterna enligt vad ovan under punkten 13:o angivits uppgår till 15 500 236 700 kronor, uppstår ett beräknat *överskott* å statsregleringen av 274 829 700 kronor.

Härom har utskottet velat erinra.»

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Riksdagen har numera, i enlighet med den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 27 fogade reservationen, beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 224 och II: 277 till Bidrag till den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 210 000 kronor. Vidare har riksdagen med bifall till den vid särskilda utskottets utlåtande nr 2 fogade reservationen beslutat att i anledning av motionerna I: 110 och II: 119, I: 185 och II: 194, I: 387 och II: 473 samt I: 660 och II: 818, sistnämnda två motioner såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att medel för ökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Göteborg upptages i riksstaten för budgetåret 1961/62. Slutligen har riksdagen, i enlighet med den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 22 fogade med 5 betecknade reservationen beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 480 och II: 407, för budgetåret 1960/61 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag tillushållningssällskapen: Omkostnader ett reservationsanslag av 5 085 000 kronor.

I anledning av det anförda får jag yrka att det under förevarande punkt å tredje raden angivna beloppet om 15 250 407 000 kronor utbytes mot 15 249 755 000 kronor samt det å femte raden angivna beloppet om 398 227 600 kronor utbytes mot 397 575 600 kronor.

Vidare får jag hemställa att första

Ang. statsregleringen för budgetåret 1960/61

stycket å s. 9 i memorialet erhåller följande ändrade lydelse:

»Då inkomsterna enligt vad ovan under punkten 13:o angivits uppgår till 15 500 236 700 kronor, uppstår ett beräknat överskott å statsregleringen av 275 481 700 kronor.»

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades ifrågasvarande punkt till handlingarna med de av herr andre vice talmannen påyrkade ändringarna.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Punkten 17

Utskottet hade i förevarande punkt hemställt, att, sedan riksstat för budgetåret 1960/61 av under punkten angiven lydelse blivit upprättad, densamma, försedd med herrar talmäns underskrifter, måtte till Kungl. Maj:t överlämnas.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Vid punkten 17 i förevarande memorial får jag hemställa att kammaren måtte besluta att — sedan riksstat för budgetåret 1960/61 av den lydelse, som framgår av utskottets förslag med däri av kammaren beslutade ändringar blivit upprättad — densamma, försedd med herrar talmäns underskrifter, må till Kungl. Maj:t överlämnas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls det av herr andre vice talmannen därunder framställda yrkandet.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av den statliga centrala rationaliseringsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemän-

nens löner under åren 1960 och 1961 m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken; samt

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skogsvårdsstyrelsernas organisation och verksamhet m. m., i vad propositionen avser bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente ävensom att utfärda de övergångsbestämmelser som må bli va erforderliga i anslutning till dessa ändringar.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Understöd åt lant-hushållningsseminariet å Rimforsa; och

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i fråga om bidrag till hushållningssällskapens omkostnader.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen m. m.;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en för krigsmakten gemensam krigshögskola m. m.;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till arkiv, bibliotek, museer och akademier m. m. samt till naturstipendier åt studerande vid universitetet m. fl. läroanstalter m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildningen av lärare på det husliga området m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.;

nr 317, i anledning av väckta motioner angående livstidsgager åt förtjänta utövare av konstnärliga yrken;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1960/61;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående underskott å statens järnvägars fond för budgetåret 1960/61;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1960/61 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande garanti för banklån till Stockholms kapplöpningssällskap;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om lokaliseringen av vissa statliga institutioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 336, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till en estnisk skola i Göteborg.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 318, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 136 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för utbyggande av universitet och högskolor

m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag för budgetåret 1960/61 till handelshögskolan i Göteborg jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 330, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1960/61 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 337, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1959/60;

nr 338, angående statsregleringen för budgetåret 1960/61; och

nr 339, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1960/61.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsmemorial fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 340, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om registrering och mönstring av sjömän (mönstringsförordning) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 342, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 341, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med för-

slag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 343, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om vissa åtgärder på den offentliga ekonomiska politikens område.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 33 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1960/61, m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utjämningskatt å vissa varor, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämnning jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 kap. 11 § strafflagen, m. m.;

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för varusmuggling, m. m.; och

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för skada i följd av atomreaktordrift m. m. (atomansvarighetslag).

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 350, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 2:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 36 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om allmän varuskatt.

Anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1959 och 1960 vid dess elfte ordinarie möte fattade beslut jämte i anledning av propositionen väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN anförde:

Efter samråd med andra kammarens talman får jag tillkännage att riksdagens höstsession kommer att taga sin början måndagen den 17 oktober kl. 14. Kallelse kommer att utfärdas genom sedvanlig annonsering och genom tillkännagivande i radio.

Då vi nu står inför avslutningen av årets vårsession uttalar jag ett varmt tack till såväl kammarens ledamöter som dess tjänstemän för ett gott samarbete och för det stöd som jag såsom talman fått samt för den förståelse och vänlighet som alltid visats mig. Jag önskar er alla en vilsam och i allo angenäm sommar.

Under förutsättning att det inte fordras ytterligare sammanträden på grund

av att andra kammaren fattar andra beslut än första kammaren förklarar jag riksdagens vårsession för första kammarens del avslutad.

förhandlingar under vårsessionen och tillönskar herr talmannen en angenäm och vilsam sommarledighet.

Detta tal besvarades av herr BRANTING i följande ordalag:

Jag ber att å kammarens vägnar få framföra vårt varma tack för herr talmannens fasta och goda ledning av våra

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 10.55.

In fidem
K.-G. Lindelöw